

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Transformace Gruzie za vlády Eduarda
Ševardnadzeho s důrazem na otázky celistvosti
země**

Barbora Šandová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**Transformace Gruzie za vlády Eduarda
Ševardnadzeho s důrazem na otázky celistvosti
země**

Barbora Šandová

Vedoucí práce:

PhDr. Magdalena Leichtová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Poděkování:

Úvodem bych ráda poděkovala vedoucí své práce, PhDr. Magdaleně Leichtové, Ph.D., za cenné rady, které mi poskytovala.

Obsah

1	ÚVOD	2
2	TEORETICKÉ VYMEZENÍ.....	6
	2.1 Koncept moderního státu a jeho státnosti.....	7
	2.2 Kvazistáty bez mezinárodního uznání	16
	2.3 Autonomní oblasti. Geografické, politické a socioekonomické vymezení.....	22
	2.3.1 Abcházie	23
	2.3.2 Adžárie.....	27
	2.3.3 Jižní Osetie	28
3	EDUARD ŠEVARDNADZE A JEHO NÁSTUP K MOCI V GRUZII..	32
	3.1 Eduard Ševardnadze (1928-2014).....	32
	3.1 Gruzínská nezávislost a boje o moc na počátku 90. let.....	36
4	POLITICKÉ KROKY EDUARDA ŠEVARDNADZEHO DO POLOVINY 90. LET	41
	4.1 Gruzínsko-osetinský konflikt a otázka Jižní Osetie v první polovině 90. let.....	44
	4.2 Gruzínsko-abcházský konflikt	50
	4.3 Situace v Adžárii v první polovině 90. let	60
5	GRUZÍNSKÁ REPUBLIKA A POLITICKÉ KROKY EDUARDA ŠEVARDNADZEHO OD POLOVINY 90. LET	65

5.1 Vnitropolitická situace v druhé polovině 90. let	66
5.2 Vnitropolitická situace v Gruzii od přelomu tisíciletí	72
5.3 Situace v Adžárii od poloviny 90. let.....	80
5.4 Povolební nepokoje v Gruzii a Revoluce růží	83
6 ZÁVĚR.....	88
7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	93
8 SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	104
9 RESUMÉ.....	105

ÚVOD

Rozpad Sovětského svazu v roce 1991 byl impulzem ke vzniku nových, nástupnických republik a vyvolal mimo jiné otázku jejich transformace. Státy začaly vyhlášovat nezávislost i v oblasti jižního Kavkazu. Zde vyhlásila druhá Gruzínská republika¹ nezávislost na jaře 1991. V této době stál již od voleb o rok dříve v čele země disident Zviad Gamsachurdia. Ovšem Gamsachurdia vládl poměrně autoritářsky a nespokojenost s jeho vládou vyústila do ozbrojeného puče na přelomu let 1991 a 1992. Gamsachurdia uprchl do Čečenska a v Gruzii zatím pučisté povolali zpět do země bývalého ministra zahraničí SSSR Eduarda Ševardnadzeho, který stanul v čele země, a to až do roku 2003, kdy jej potkal podobný osud jako jeho předchůdce. Nicméně Gamsachurdia od svého útěku do Čečenska začal spřádat plány na znovuzískání moci, díky čemuž realitu počátku 90. let poznamenala v celé zemi občanská válka mezi ním a novou vládou v čele s Ševardnadzem. Z té nakonec s podporou Ruska vzešel vítězně Ševardnadze. Ševardnadze byl politikem, jehož kariéra vzešla ze SSSR, ale přitom jej pomohl rozložit a s Ruskem měl i přes jejich pomoc v občanské válce od počátku řadu sporů.

Gruzie si v období vlády Eduarda Ševardnadzeho procházela velmi složitým obdobím politické, ekonomické i sociální transformace. Toto období představovalo pro Ševardnadzeho řadu politických výzev, a to jak vnitropolitických, tak zahraničních. Jednou z klíčových vnitropolitických výzev bylo zachování územní integrity Gruzie, tváří v tvář separatismu v regionech. O faktu, že se jednalo o velkou výzvu, vypovídá i její značný zahraničně-politický přesah. Ševardnadzeho vláda však přinesla relativní stabilizaci země a poměrně svobodný politický režim. Obecně jsou však jeho kroky hodnoceny rozporuplně. Některé byly úspěšné, jiné kritizované.

V Gruzii v období jeho vlády došlo k ekonomickému kolapsu a jiným vážným obtížím, protože ekonomická zranitelnost v zemi šla ruku v ruce s politickou nestabilitou. Právě politická nestabilita byla způsobena hlavně existencí separatistických regionů. Tyto regiony jsou dalším příkladem zakonzervovaného konfliktu, který se mohl rozhořet až po konci studené války. Díky tomu, přestože byla Gruzie v roce 1991 vyhlášena jako unitární stát, existovaly zde zvláštní regiony s

---

¹ První gruzínská republika existovala v letech 1918-1921, tedy do začlenění do SSSR. Za druhou je označována od vzniku Gruzínské republiky jako nástupnického státu SSSR v roce 1991.

vlastní touhou po autonomii či dokonce nezávislosti. Jejich snaha se poprvé projevila již v souvislosti s touhou po nezávislosti ze strany mateřského státu (na SSSR). První polovinu 90. let provázeli silné etnické konflikty, kdy nejsilněji se konflikt projevil v případě Abcházie. Podstatně klidněji pak spory probíhaly v Adžárii, které vzhledem k několika faktorům, centrum věnovalo pozornost spíše okrajově. Ozbrojené konflikty byly sice oficiálně ukončeny dohodou v roce 1994, ovšem konflikt přetrvává v latentní fázi dodnes.

Po válkách z let 1990-1994 a 2008 ztratila Gruzie nad svými separatistickými oblastmi kontrolu a Abcházie a Jižní Osetie se dnes (k dubnu 2015) těší mezinárodnímu uznání od několika států. Ovšem ze strany Gruzie je na ně pohlíženo jako na území pod ruskou okupací. Gruzie se tak s podporou aktérů jako EU a USA, snaží za každou cenu zachovat územní integritu země, ostatně jak je to u moderního státu s dnešním pojetím státnosti běžné. Pro Tbilisi měla navíc destabilizace země další vážné vnitropolitické dopady. Za prvé šlo o obrovský nárůst uprchlíků a vnitřně vysídlených osob, což představovalo pro zemi celou řadu humanitárních, ekonomických a bezpečnostních problémů. Konflikty v regionech šly rovněž ruku v ruce s neúspěšnými ekonomickými reformami, zvyšující se kriminalitou, politickým chaosem, a to vše v rámci slabého právního státu. Ševardnadze musel rovněž neustále oscilovat mezi politikou orientovanou na Západ a silným ruským vlivem v zemi.

Nejpalčivějšími otázkami konfliktu mezi Tbilisi a regiony byla již za vlády Ševardnadzeho na jedné straně již zmíněná otázka uprchlíků, na druhé straně pak otázka politického statusu Abcházie a Jižní Osetie. Tyto současné de facto státy nechtějí v žádném případě slevit ze své touhy po mezinárodním uznání a nároků na plnou nezávislost, které jsou jejich hlavním cílem. A vzhledem k velké ekonomické, bezpečnostní a jiné podpoře z Ruska, jako svého patronského státu, k tomu ani nejsou nuceni. Gruzie jako mateřský stát pak vnímá zachování vlastní územní celistvosti (deklarované mezinárodním společenstvím ve stejných hranicích jako Gruzínská sovětská socialistická republika) jako svůj vitální zájem. Z něhož nechce za žádnou cenu slevit. Centrum i separatistické regiony se tak nacházejí v patové situaci. Nicméně jak ukáží v teoretické části, ze zachování statu quo těží hlavně de facto státy. Gruzie i Abcházie/Jižní Osetie při sledování svých zájmů věnují velkou pozornost ospravedlnění a legitimizaci svého postoje. Běžné nástroje užívané oběma

stranami jsou nejen z oblasti mezinárodního práva, ale i z historie, antropologie a dalších, ostatně jak ukáží ve své práci.

Hlavním cílem mé práce je prozkoumat politická rozhodnutí Eduarda Ševardnadzeho vztahující se k zachování územní integrity Gruzie a jejich reálný vliv na regiony. Mezi dílčí cíle pak patří objasnit, jaké dopady měla jeho politika na regiony a naopak jaký vliv na jeho vládu měla situace v Abcházii, Jižní Osetii, popř. Adžárii. To vše především s ohledem na probíhající transformaci země, díky které měl ztíženější pozici. Centrem mého zájmu tak budou konkrétní rozhodnutí, jež se dotýkají problematických regionů Gruzie. A to ať už jsou reakcí na situaci v nich, či naopak jejich příčinou. Tyto souvislosti budu zkoumat ve své práci a předpokládám, že dojdou k závěru, že Ševardnadzeho postoje a politika vedly k územní dezintegraci státu a nárůstu animozit mezi centrem a regiony. Ve své práci se budu snažit tuto hypotézu potvrdit či vyvrátit. Hlavní výzkumnou otázkou je vztah mezi celkovou politikou Eduarda Ševardnadzeho a územní dezintegrací Gruzie po roce 1990. Budu tedy zjišťovat, jak a do jaké míry ovlivnila situace v regionech rozhodování Ševardnadzeho a na druhou stranu se pak budu ptát, jaký vliv měla transformace země pod jeho vedením na regiony. Budu se snažit odlišit, jaké jevy vztahující se k regionům vznikly z popudu tehdejších elit v čele s Ševardnadzem, a které naopak byly způsobeny situací v regionech a politika centra byla spíše reakcí na ně. Budu si také klást otázku, do jaké míry měla transformace vliv na míru separatismu v regionech, a dále také jak významnou roli hrály regiony v upevňování Ševardnadzeho moci a v konfliktu s jeho hlavním odpůrcem Gamsachurdiou. Celkově mě bude zajímat, jaké byly vztahy mezi regiony a centrem v letech 1992 – 2003 a jaká úskalí a následky měly politické kroky Ševardnadzeho a jeho vlády. Dále jakou roli v jeho rozhodování hrálo mezinárodní společenství a externí aktéři a do jaké míry je reflektoval. Hlavní náplní mé práce bude zohlednit převážně dva faktory – za první situaci v separatistických regionech za vlády Ševardnadzeho, a za druhé jeho politické kroky s ohledem na zachování územní integrity země. Na regiony se tak budu dívat jako na určitý odraz probíhajících změn v Gruzii a zároveň jako na katalyzátor některých z nich. Zvolenou metodou pro mou případovou studii bude analýza. Naplnit cíl své diplomové práce se tak budu snažit pomocí analýzy výše zmíněných jevů a vztahu mezi nimi. Tedy událostí a jevů relevantních pro stanovený cíl práce. Abych toho dosáhla, budu provádět vztahovou analýzu v rámci dvou

základních časových linií a s tím souvisejících událostí a jevů. Tomu následně bude odpovídat i struktura kapitol.

Pokud jde o obsah mé práce, po úvodu se budu věnovat teoretické části, ve které se v první řadě zabývám konceptem moderního státu a jeho státnosti. Další část teorie je vztažena přímo k situaci Abcházie a Jižní Osetie, kdy píšou o kvazistátech bez mezinárodního uznání, respektive de facto státech. Politická, geografická či socioekonomická realita v jednotlivých regionech tvoří poslední část teorie. Třetí kapitola je věnována stručnému životopisu Eduarda Ševardnadzeho a následně již jeho nástupu k moci na pozadí státního převratu a následné občanské války. Následně se již budu zabývat hlavní osou mé práce – politickým rozhodnutím Ševardnadzeho, klíčovým pro cíl mé práce, tedy ve vztahu k separatistickým regionům Gruzie. Pro lepší přehlednost budou rozdělena chronologicky do dvou kapitol/časových linií. První z nich mapuje politická rozhodnutí Eduarda Ševardnadzeho s cílem řešit situaci v regionech a udržet integritu země, a to do poloviny 90. let. Následující kapitola je pak věnována událostem po roce 1995 až do konce Ševardnadzeho vlády. Pro přehlednost je opět vnitřně rozděluji do několika podkapitol. Poté již následuje závěr práce, kde odpovím na mnou vytyčenou hypotézu. Ve své práci používám hlavně elektronické informační zdroje. Tedy většinou anglické odborné články. Pro naplnění mého cíle práce byl nedostatek tištěné literatury, zvláště v češtině. Abcházské, jihoosetinské, ale často i gruzínské či ruské zdroje bývají při zpracovávání mnou sledovaného tématu neobjektivní a zaujaté. Proto je využívám minimálně a jen po řádném zvážení.

Eduard Ševardnadze byl zvolen celkem dvakrát gruzínským prezidentem, naposledy roku 2000. Nicméně de facto byl hlavním představitelem moci v zemi již od roku 1992. V roce 2003 byl nakonec svržen v tzv. *Revoluci růží*. Časová osa mé práce se tak bude odvíjet převážně mezi lety 1992 – 2003 a hlavními separatistickými regiony, kterými se budu zabývat je Jižní Osetie a Abcházie. Zmíněna bude i Adžárie, nicméně vzhledem k tomu, že situace zde neměla takový konfliktní potenciál, byla jí věnována pozornost centra jen minimálně. Tedy v porovnání s Jižní Osetií a Abcházíí. Což zohledním ve své práci.

2. TEORETICKÉ VYMEZENÍ

Jedním z nejpálčivějších gruzínských problémů od vzniku druhé republiky byla existence oslabeného státu a separatistických regionů, které toužily po větší autonomii (Adžárie) až nezávislosti (Abcházie, Jižní Osetie). V první polovině 90. let se tato jejich snaha přelila až do etnických konfliktů, s jejichž následky se Gruzínská republika nevypořádala dodnes. V teoretické části se budu věnovat konceptům, jež jsou pro cíl mé práce klíčové. Jde o koncepty zmíněné již úvodu práce, tedy o pojetí moderního státu a jeho státnosti, a také vnitřní a vnější suverenity země. Následně rozeberu pojem de facto států, tedy států bez mezinárodního uznání, mezi které od vlády Ševardnadzeho řadíme právě Abcházii a Jižní Osetii. Dále rozeberu další pro náš případ relevantní termíny, jako je patronský stát apod. Udržení vnitřní suverenity státu je jednou z vitálních snah moderního státu, jak jej dnes pojmáme. Právě v této části tak ukáži, jak se koncept vyvíjel, co obsahuje i proč je vnitřní suverenita pro stát tak důležitá. Následně již přejdu k vnější suverenitě, jejíž dosažení je hlavním cílem de facto států, stejně tak jako Jižní Osetie a Abcházie.

Ševardnadzeho politika byla po celou dobu jeho vlády zkoušena existencí separatistických států i slabostí centrální vlády. Neustále se tak snažil obhajovat územní celistvost a suverenitu své země, jak je to u států běžné. I on tak neustále využíval koncepty a z oblasti mezinárodního práva, na základě kterých dokazoval integritu Gruzie směrem dovnitř státu i ven. Tyto koncepty budou představeny právě v této teoretické kapitole. Moderní představy a debaty o suverenitě státu a jejího dosažení jsou totiž základní předpoklady, které přijaly za své obě strany. Pokud mám tedy prozkoumat politická rozhodnutí Ševardnadzeho vlády k zachování územní integrity a jejich vliv na regiony, musím vzít tyto koncepty v potaz. Poslední část teoretické části je pak věnována Abcházii, Adžării a Jižní Osetii (v abecedním pořadí) a jejich historickému, sociokulturnímu aj. vymezení. V této části budou zmíněny i historické a jiné argumentace obou stran, které, jak jsem uvedla v úvodu, obě strany používaly pro ospravedlnění jejich postoje.

2.1 Koncept moderního státu a jeho státnosti

Moderní stát dnešní doby je vestfálského typu a je založen na bodinovsko-hobbesovském přístupu k suverenitě státu. Suverenita je podle Jeana Bodina absolutní a trvalá moc státu, kterou Římané nazývali *maiestas*. Lidé jako příslušníci společenství mohou jednoduše a bezpodmínečně někomu, koho si zvolí propůjčit suverénní a trvalé právo nakládat se svým majetkem a se sebou samými, a umožní tak vládnout státu jak on uzná za vhodné. Toto vlastnictví může stát přenášet i na jiné, a to svobodně a bezpodmínečně. Bodin také vidí jako základní vlastnost suverenity moc vytvářet právo (Bodin, 1955: 25-36). Thomas Hobbes později přidává k Bodinovu konceptu svůj koncept státu jako společenské smlouvy. V jeho pojetí je to právě touha po míru a bezpečnosti, která vede ke vzniku státu. Lidé tedy hledali prostředky k zajištění míru a bezpečnosti, a to je přivedlo k vytvoření společenské smlouvy (Hobbes, 1941: 166-167). Podstatné je, že podle Hobbese se společenskou smlouvou musejí řídit i ti, kteří s ní nesouhlasí. Jen tak může být účinná. Osobu, „*jejíž každý čin uznává za svůj veliké množství lidí, zavázaných mezi sebou úmluvou*“, nazývá Hobbes suverénem. Suverénem je ten, který „*svedl všechny jejich vůle většinou hlasů ve vůli jedinou. Každý musí svou vůli v těchto věcech podříditi jeho vůli a své mínění jeho vůli zavázaných mezi sebou úmluvou za tím účelem, aby mohl užívat sil i prostředků jich všech, jak uzná za dobré, k obecnému pokoji a společné obraně všech. Když se tak stane, nazývá se množství takto sjednocené v jednu osobu politická obec neboli stát zřízený*“ (Hobbes, 1941: 206-207). S Bodinem se Hobbes shoduje i v tom, že jednou z nejdůležitějších vlastností státu je pravomoc vydávat pravidla, kterými se daná společnost řídí. Těmito pravidly pak stát určuje to, co je vlastnictví kterého člověka a také reguluje chování těchto lidí, čímž je naplněna ona touha po bezpečnosti a konec *boje všech proti všem* (Hobbes, 1941: 212).

Pro tyto klasické teorie suverenity je typické, že ztotožňovaly stát s osobou panovníka, na kterého byla přenesena vůle lidu. Ovšem později, v souvislosti s osvícenstvím, byl právě tento přístup překonán. Kromě toho, že stát již nebyl ztotožněn s osobou vladaře, začala se prosazovat myšlenka o určitých nezczizitelných právech každého státu. Šlo převážně o jeho samotnou existenci a přežití, což bylo spojeno s právem na bezpečnost státu a jeho obranu. Dalším právem bylo právo na

nezávislost, diplomatické styky mezi státy na základě rovnosti, vlastnictví území, právo vést válku. Podstatnou byla vnitřní suverenita, spojená s výkonem územní svrchovanosti. Později se tak začíná suverenita státu pojímat jako dvojitá, tedy vnější a vnitřní (Pavlíček, 1999: 17). Moderní stát tedy musí být suverénem jak dovnitř svého území, tak na mezinárodním poli. Od státu je vyžadována centralizovaná a efektivní vláda a správa vlastního území. Jako hlavní úkol státu je viděna schopnost vytvářet a distribuovat veřejné statky efektivně, na celém svém území. Mezi nejvíce žádané statky pak obecně patří bezpečnost a pořádek (Remešová, 2014). Pavlíček pak definuje moderní stát jako „*nejsilnější a nejvyšší mocí mezi mocemi, které působí na území státu, žádná jiná moc jí není na území státu nadřazena, ale ona sama je nadřazena všem jiným mocím, jako moc nejvyšší, tedy svrchovaná a všechny jiné moci jí musí respektovat.*“ (Pavlíček, 2000: 43).

Dodnes používáme k definici státu a státnosti úmluvu z roku 1933. Tato Montevidejská úmluva o právech a povinnostech států² byla podepsána na Mezinárodní konferenci amerických států v Montevideu, Uruguay 26. prosince 1933 a vstoupila v platnost 26. prosince 1934. Nicméně podle článku 16, je úmluva otevřena k dodržování a přistoupení států, které nejsou jejími signatáři. Úmluva ustanovila čtyři základní atributy, které musí stát splňovat, aby byl považován za subjekt mezinárodního práva. Za prvé jde o stálé osídlení, za druhé o jasně vymezené území, za třetí efektivní vládu a nakonec za čtvrté je podmínkou schopnost vstupovat do vztahů s jinými státy.³ Tato podmínka je klíčová i pro separatistické regiony Gruzie. Nicméně i v naplňování těchto atributů dle článku 1 Úmluvy existuje řada výjimek. Kritéria státnosti jsou tedy definována velmi obecně a umožňují individuální výklad. V případě obyvatelstva se neřeší minimální počet, u teritoria se neřeší jak jeho velikost, také není nutné ani jasné vymezení státní hranice. Díky tomu před i po uznání nějakého státu mohla existovat řada územních sporů. Třetí atribut se týká vnitřní suverenity, jejíž naplnění opět závisí spíše na rozhodnutí uznávajících států. Abcházie více méně naplňuje tyto tři požadavky na stát, Jižní Osetie už méně. Nicméně fatální problém vyvstává u čtvrtého, kdy ani jeden region není schopen (až na minimální výjimky) vstupovat do vztahů s ostatními státy (Hoch, Baar, Kopeček, 2010). Čtvrtá podmínka Montevidejské úmluvy je také často posuzována jako

---

² *Montevideo Convention on Rights and Duties of States.*

³ Organization of American States. *Multilateral Treaties - Montevideo Convention on Rights and Duties of States* (<http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-40.html>, 2. 4. 2015).

zavádějící. Z jedné strany proto, že se státy dostávají do bludného kruhu, kdy pro to, aby byly považovány za stát, musejí vstupovat do vztahů s jinými státy, na druhé straně však, aby mohly vstupovat do těchto vztahů, musejí být již státem. Tyto vztahy jsou totiž výlučně vztahy mezi státy (Ioannidis, 2014). Ovšem řadu limitů vykazuje v současnosti i druhá podmínka, tedy chápání suverenity jako teritoriality, což znamená, že jednotky nemohou být považovány za státy, pokud nemají jasně definované hranice. Rovněž Charta OSN dává územní celistvost státu do vztahu s politickou nezávislostí a životaschopností. Na základě těchto předpokladů je pak každá skupina (etnická, národnostní aj.) nucena pojmát jako svůj vitální zájem žít uvnitř územně vymezené a právně uznávané jednotky. Ovšem nové a komplexní síly globalizace mohou tuto tradiční myšlenku zpochybnit. Teritorialita je tak dalším atributem státnosti, který od 90. let čelí problémům (Williams, 1996: 11-13). Pro naši práci i de facto státy jako takové je klíčovým článkem přijatým na konferenci také ten třetí. Ten říká, že *politická existence státu je nezávislá na uznání jiných států*. Tedy ještě předtím, než je stát uznán, *má právo bránit svou integritu a nezávislost, zajistit její zachování a prosperitu, a následně organizovat stát, jak uzná za vhodné, aby byly právní předpisy v jeho zájmech, má právo spravovat své služby, vymezit pravomoci a kompetence svých soudů. Výkon těchto práv nemá žádné jiné omezení, než výkon práv ostatních států v souladu s mezinárodním právem.*⁴ Na základě této úmluvy je tak uznání vykládáno jako deklaratorní akt (viz níže). I přes její přínos, Montevidejská úmluva neměla za cíl být smlouvou či zákonem. Šlo jen o formu deklarace stávajících principů mezinárodního systému. Jejím cílem bylo jen vyjmenovat základní práva a povinnosti států, definovat jejich mezinárodní odpovědnost a poskytnout postup pro pokojné řešení konfliktů mezi nimi. Jejím přínosem bylo vytvoření terénu, základů, na kterých má být případný zákon postaven. Nechává tak prostor ke kodifikaci pro pozdější dobu. Nicméně je závazkem v tom ohledu, že všechny kodifikace v budoucnosti musejí stavět na zásadách v něm obsažených. Nicméně jejím hlavním přínosem ve své době bylo, že při jejím důsledném dodržování by byly zjednodušeny podmínky pro nastolení mezinárodního míru⁵ (Garner, 1936: 279-280, 284).

---

⁴ Organization of American States. *Multilateral Treaties - Montevideo Convention on Rights and Duties of States* (<http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-40.html>, 2. 4. 2015).

⁵ Viz např. článek 10: „*Primárním zájmem států je zachování míru. Rozdíly jakékoliv povahy, které vzniknou mezi nimi, by měly být řešeny uznávanými mírovými metodami.*“

Počátek 90. let znamenal velké zvraty na mezinárodní scéně. To se týkalo i práva na uznání. Bylo nutné zaujmout nový postoj k řadě aktérů, kteří se nově domáhali uznání. Společenství se tak snažilo, hlavně v souvislosti s rozpadem SSSR a SFRJ, vypracovat jednotný postoj k uznání nových států. V případě EU se tomuto problému věnovala i Badinterova rozhodčí komise. Ta vypracovala patnáct stanovisek, které se týkaly rozpadu Jugoslávie. Ty tvořily kritéria pro adepta na uznání suverenity, která musí splnit, aby dosáhl uznání. Kritéria Badinterovy komise pak představovala základ pro uznávání nových států. V roce 1991 přijala Rada ministrů EU deklaraci „*Zásady pro uznávání nových států ve východní Evropě a SSSR*“. Na jejím základě byly státy ochotny uznat nové státy po splnění daných kritérií (Savchuk, 2013: 8-9). Uznání po konci bipolárního konfliktu bylo spjato s třemi způsoby, kterými nové státy vznikaly. První způsob je nazýván *konsenzuální*, který je nejsnazší (rozpad SSSR, ČSFR). Poté, co byl získán souhlas mateřského státu (nebo se rozpustil z vlastní vůle), uznání mezinárodním společenstvím bylo jen potvrzením skutečnosti. Navíc v tomto případě nelze pochybovat o deklaratorním uznání (i přesto, že společenství nějakým způsobem pomáhá s usnadněním nezávislosti) (Vidmar, 2012: 364-365). Zde je opět vidět ona důležitost souhlasu mateřského státu, tedy toho, že se „stát vzdal svého nároku na územní celistvost“ (Vidmar, 2012: 370). Druhou formou nabytí nezávislosti je *nekonsenzuální* forma (SFRJ). V této podobě jde o vyhlášení nových států ze státu, který již neexistuje. Ani v tomto případě není mezinárodní uznání problémem, a rovněž zde mluvíme o deklaratorním uznání. Ovšem deklaratorní přístup nelze vždy jasně použít ve třetím případě, kterým je *jednostranné vyhlášení nezávislosti*. Do této kategorie spadají i separatistické regiony Gruzie. Mateřský stát tedy stále existuje a se secesí nesouhlasí. Právě v tomto případě je klíčové nabytí mezinárodního uznání, a tím legitimizace vyhlášení nezávislosti, protože není jasné, zda jde o stát či ne (více viz kapitola 2.2) (Vidmar, 2012: 374). V případě mnou sledované země je tedy klíčové pojetí vnější suverenity. Podle Montevidejské úmluvy je politická existence státu nezávislá na uznání jinými státy, které je bezpodmínečné a nezrušitelné (článek 6).⁶ Nicméně státy si někdy k uznání jiných jednotek podmínky kladou. Jde například o již zmíněná kritéria pro nástupnické státy bývalé Jugoslávie a SSSR ze strany Evropského společenství. Ovšem smluvně se uznávající státy zavazují, že po splnění

---

⁶ Organization of American States. *Multilateral Treaties - Montevideo Convention on Rights and Duties of States* (<http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-40.html>, 2. 4. 2015).

daných podmínek jednotku uznají automaticky. Uznání je pak vyloženo jako akt, při kterém uznávající stát obecně jasnou formulací akceptuje subjektivitu uznávaného, a také všechna jeho práva a povinnosti vyplývající z mezinárodního práva. V případě práv, kterých stát uznáním nabývá, tak může „*bránit svou celistvost a nezávislost, snažit se o své zachování a prosperitu, spravovat své vnitřní záležitosti, definovat pravomoc a oprávnění svých soudů*“ (Trávníčková, 2012). Ovšem v dnešní době je limitována škála možností států nabýt vnější suverenitu a vstupovat tak do vztahů na mezinárodním poli. Základní limitace spočívá v existenci univerzální světové organizace, jakou je OSN. Všechny suverénní státy jsou dnes jejími členy (až na výjimku Vatikánu) a zároveň všechny de facto státy usilují o získání členství. Členství je v současnosti bráno analogicky se získáním mezinárodní právní subjektivity. Přičemž „*uznání širokým světovým společenstvím je alfa a omega dalšího politického života každé entity usilující o vlastní stát*“ (Baar, 2012). Ovšem v některých případech nemusí být uznání jednoznačnou výhrou. V některých případech může dojít k „*omezení uznáním*“, kdy jsou de facto státy ještě více závislé na svém patronovi (v našem případě Rusku) a zdá se, že jakékoliv budování státnosti se nyní definitivně prolíná s politikami a zájmy tohoto patronského státu (Blakkisrud, Kolstø, 2012: 292).

Hlavní spor o povahu instituce mezinárodního uznání se vede mezi stoupenci tzv. *deklaratorního*⁷ či *konstitutivního*⁸ *přístupu*. Podle prvních je uznání jen potvrzení, deklarace již nabyté státnosti. Uznání tedy není nutné. Naopak druhý přístup tvrdí, že uznáním se stát teprve vytváří, konstituje. Podle deklaratorní teorie je vlastně uznání nedůležité, protože nemá žádný přínos pro to, zda je jednotka státem či není. Stát je podle ní založen na skutečnosti, ne individuálním uvážením druhých (Worster, 2010). Na základě konstitutivní teorie se státy bez uznání nemohou stát plnohodnotnou součástí mezinárodního společenství, ani nejsou vázány mezinárodním právem. Uznání národy se také nemusí řídit tímto právem při kontaktu s nimi (Ioannidis, 2014). Konstitutivní pohled na rozdíl od deklaratorního přisuzuje uznání stěžejní roli. Státy totiž existují jen díky němu. Ve skutečnosti platí, že i když je obecně přijímán deklaratorní přístup, v praxi se řada aktérů řídí pojetím konstitutivním. Pro tuto teorii mluví praxe i v tom smyslu, že na jedné straně je dána uznáním možnost existence pro státy, které postrádají vnitřní suverenitu, a jsou jen

---

⁷ Mezi přívržence deklaratorního přístupu patří např. F.F. Martens, A. Stojanov, O. O. Eyhelman, či A. Cassese.

⁸ Mezi přívržence konstitutivního přístupu patří např. L. Oppenheim, D. Anzilotti, H. Kelsen či H. Lauterpacht.

„právní fikcí“ (Worster, 2010). Na druhé straně je pak tato šance odepřena jednotkám, které vykazují charakteristiky vnitřní suverenity ze strany silnějších států. Koncept státnosti a jeho naplnění tak podléhá kontrole již existujících států (Worster, 2010). Uznání je tedy v současnosti pojmáno jako deklaratorní akt, kdy skutečně v řadě případů mezinárodní uznání pouze bere na vědomí vznik státu (Savchuk, 1936: 8). Přesto tedy vznikají různé právní okolnosti, díky kterým je možné dojít k závěru, že příslušná pravidla mezinárodního práva někdy znamenají, a dokonce předpokládají, že uznání může mít konstitutivní účinky. Toto bylo prokázáno hlavně v souvislosti s novými žádostmi o uznání po roce 1990, kdy některé státy byly opravdu uznáním konstituovány. Konstituování státu v tomto ohledu znamená, že uznání pomohlo ke zlepšení a zefektivnění vnitropolitických podmínek. Pomohlo tak jednotce splnit kritéria státnosti, zde myšleno nabytí vnitřní suverenity (Vidmar, 2012: 361-362). Deklaratorní uznání by podle Vidmara nemělo být považováno za dogma. Nelze tedy vidět konstitutivní uznání jako synonymum pro tvrzení, že neuznané státy nemohou existovat. Účinky uznání a neuznání se tak odvíjí od způsobu jejich vytvoření i územní situace (Vidmar, 2012: 387). V současnosti tak začíná postupně stoupat oblíbenost konstitutivního přístupu. To nás staví do situace, kdy bychom měly přehodnotit pojetí státu v mezinárodním právu (Worster, 2010). Ovšem existují námitky proti konstitutivnímu přístupu. Ty spočívají hlavně v kritice relativizace státu jako subjektu mezinárodního práva. Takto by se vznik státu rovnal vytvoření mezinárodní organizace, protože by šlo o jednotku tvořenou jinými státy. To je pak v rozporu se základní zásadou svrchované rovnosti států (Ioannidis, 2014).

Čtvrtý požadavek dle Montevidejské úmluvy také opomíjí počet aktérů, nutný k všeobecnému uznání. V tomto ohledu dnes čelíme zásadní otázce, zda je podstatnější kvantita či kvalita. Tedy zda počet uznávajících států nebo jejich významnost, resp. uznání ze strany mocností v mezinárodním systému. Pokud se kolektivní uznání některých států považuje za tvorbu státu, znamená to, že se musíme ptát po tom, *kolik* uznání a *čí* uznání je pro toto (konstitutivní uznání) nezbytné (Vidmar, 2012: 377). Vnější suverenita je pro všechny státy i kvazistáty nutností, protože umožňuje navazování diplomatických vztahů a zároveň poskytuje integritu a formu ochrany před vnějšími zásahy. Nicméně i tak nelze opominout základní spor o to, zda je vůbec uznání ze strany ostatních států nutné (Hoch, Baar, Kopeček, 2010). Pokud se tedy vrátím k první zásadní otázce, ptáme se, zda je

důležitější široké uznání nebo uznání ze strany vlivných zemí. Obecně se dá říci, že uznání ze strany mocností je důležité, ale široké uznání je nevyhnutelné. Nicméně vliv mocností může být vnímán jako cesta vedoucí k získání dalších podporovatelů na mezinárodním poli, a tedy jako cesta k širšímu uznání. Navíc otázkou zůstává, o jaké jde mocnosti, zda regionální či světové, ekonomické či vojenské apod. Obecná shoda panuje na tom, že větším přínosem je podpora ze strany regionálních mocností. Zvláště pokud jde o ekonomickou oblast. Naopak jejich neuznání může vést k regionální izolaci aktéra. Pro Abcházii a Jižní Osetii je tak důležitý zisk podpory Ruské federace jako podpory mocnosti, která je zároveň regionální. Nemluvě o tom, že s ní obě země bezprostředně sousedí. Celkově pak absence mezinárodního uznání zhoršuje ekonomické vyhlídky de facto státu, nicméně některým aktérům se tuto bariéru podařilo prolomit a ekonomicky se integrovat do mezinárodního společenství. Typicky jde o případ Tchaj-wanu (Baar, 2012). Nicméně nějaké styky spolu mohou mít i země, které se navzájem neuznávají. A to jak již zmíněné ekonomické, tak jiné. Nelze je však označit za diplomatické styky. Uznání jednotky za stát je aktem politickým, který má však mezinárodně právní důsledky (Trávníčková, 2012).

Dosáhnout uznání od různorodých státních celků je těžké. Nemluvě o obtížnosti dosáhnout dohody se státem, od kterého region požaduje secesi. V éře studené války bylo velmi nepravděpodobné, že by vznikl nový stát bez souhlasu mateřského státu. Realizace práva na sebeurčení byla omezena principem územní celistvosti států. Další vlna vzniku nových států byla tak po dekolonizaci umožněna až v období 90. let v souvislosti se změnami v mezinárodním systému (Vidmar, 2012: 363). I přes zdánlivou nedosažitelnost dohody mezi mateřským státem a separatistickým regionem, v řadě případů dohoda o jeho oddělení usnadňuje celou situaci, a to pro obě strany (Baar, 2012). Jak jsem již uvedla dříve, Jižní Osetie a Abcházie se ocitla v situaci, kdy mateřský stát se secesí nesouhlasí a došlo tedy v jejich případě k jednostrannému vyhlášení nezávislosti. Tento komplikovanější případ je i případem, kdy mezinárodní uznání (nebo i snaha o jeho získání) pomáhá vytvořit nový stát (Vidmar, 2012: 362).

Jak jsem zmínila, pro mezinárodní uznání de facto státu je podstatné přijetí do OSN. Na základě Charty je pro přijetí nutné doporučení RB OSN, jehož získání je samo o sobě nejvíce problematické. Poté je nutné schválení dvoutřetinovou většinou

ze strany Valného shromáždění. Na základě Charty nemusí být přijaty jen státy, které disponují uznáním ze strany jiných států. Není ani uveden počet uznání, kterým musí adept disponovat. Charta neuvádí ani okolnosti, za kterých je aktér považován za stát. I díky tomu lze hovořit o třech druzích států podle míry uznání. První skupina zahrnuje státy, které se těší všeobecné nebo téměř všeobecnému uznání. Jak jsem zmínila, drtivá většina z těchto zemí je členy OSN. V druhé skupině nalezneme státy, které se nazývají *státy s omezeným uznáním*. Část z nich je přesto členy OSN, část z nich nikoliv. To je i náš případ. Třetí kategorie se pak vztahuje k jednotkám, které vyhlásily nezávislost, ale uznány nebyly ani jedním státem. To se týkalo Abcházie a Jižní Osetie před rokem 2008, tedy i v námi sledovaném období. Nicméně v současnosti patří Abcházie a Jižní Osetie do druhé skupiny států s omezeným mezinárodním uznáním, kdy jsou shodně uznány pěti členskými státy OSN⁹ (Trávníčková, 2012). Charta OSN navíc dovoluje porušení vnitřní suverenity státu, *pokud je to nutné a pokud je to ve společném zájmu*. Ovšem v tomto ohledu jí chybí definice *společného zájmu*¹⁰ pro uznání práva na intervenci, a stejně tak umožňuje i volný výklad toho, *co je nutné*¹¹ k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti. Situace jsou tedy posuzovány ad hoc, což je problém (Annan, 1999).

Celkově je tedy možné shrnout, že mezinárodní právo je v případě požadavku na mezinárodní uznání států velmi obecné a flexibilní. Je dobře možné jej přizpůsobit zájmům jednotlivých aktérů mezinárodního systému, a volně s ním nakládají i jednotky, které aspirují na zisk vnější suverenity. Definice státnosti tak podléhá interpretaci a postoj aktérů se liší ad hoc. V tomto ohledu ani uznání větším počtem aktérů není zavazující. Ovšem jak jsem uvedla, spolu s podporou mocností to může způsobit řetězovou reakci, kdy řada dalších začne o uznání alespoň uvažovat. To se stalo i v případě Kosova. V případě uznání Jižní Osetie a Abcházie ze strany Ruska se pár dalších států přidalo, nicméně v tomto případě žádný větší efekt nenásledoval (Baar, 2012). Není to ale jen Charta OSN, která se nevyjadřuje k náplni pojmu státnosti, ale ani žádný jiný univerzální mezinárodněprávní dokument. Možná se to jeví jako nedostatečnost mezinárodního práva, ale opak je pravdou. Takto je situace nastavena účelně. Uznání státu, stejně jako jakékoliv diplomatické styky jsou

---

⁹ Krom Ruské federace jde o Nikaraguu, Venezuelu, Nauru, Vanuatu a Tuvalu.

¹⁰ Podle preambule Charty OSN: „přijmout zásady a zavést metody zajišťující, aby ozbrojené síly nebylo užíváno jinak než ve společném zájmu“

¹¹ Podle článku 42 Charty OSN: „Rada bezpečnosti (...) může podniknout takové akce leteckými, námořními nebo pozemními silami, jaké považuje za nutné k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.“

výsostně zahraniční politikou každého státu a je tedy jen na jejich uvážení. Mezinárodní právo by tak nemělo svými regulemi zasahovat do jejich politiky. Státy tak mohou v mezinárodní politice jednat individuálně a je jim dopřán velký manévrovací prostor pro výkon jejich zahraniční politiky. To potvrzuje i rozhodnutí Komise pro mezinárodní právo z roku 1949, která se i přes návrhy nakonec rozhodla záměrně neřešit problematiku uznání a státnosti. Mohou tak libovolně uznat za stát jednotku, která nedisponuje obyvatelstvem, teritoriem či efektivní vládou a naopak nic jim nenařizuje uznat jednotku, která všechny tyto aspekty naplňuje. V mezinárodním právu se tedy nevyskytuje závazná povinnost uznat nějakou jednotku za stát. Uznání či neuznání je tak čistě politický akt (Trávníčková, 2012).

Suverenita státu čelí po konci bipolárního konfliktu řadě výzev. Jednou z nich je i globalizace a její účinky na stát, včetně současné dimenze mezinárodní spolupráce. V globalizaci stát neztrácí autoritu, ono „*vlastnictví*“ či území. Tlaky globalizace nastolily bezprecedentní otázku, co vlastně vlastnictví státu znamená. V případě vlastnictví nejde o pevnou hranici, hierarchickou strukturu či nejvyšší autonomii. Právě naopak. Procesy napříč hranicemi stát ohrožují jen v případě, že není dostatečně flexibilní a je přesvědčen, že jeho hranice musí být nepropustná (Williams, 1996: 29). Státy jsou dnes jednoznačně chápány jako nástroje svých občanů. V tomto ohledu čelí státní suverenita i potřebě redefinování tváří v tvář rostoucí důležitosti individuálních práv člověka. Cílem od konce bipolárního konfliktu je tak chránit jednotlivce, díky čemuž dochází ke zpochybnění principu suverenity a územní celistvosti. Právě humanitární intervence a celkově ochrana lidských práv nutí nejvíce k redefinici tradičního pojetí suverenity státu. Podle Kofiho Annana, Generálního tajemníka OSN, by měl být závazek k míru stejně silný, jako dříve závazek válce. Takto by měla být závazná i humanitární akce, která má být univerzální, a tím i legitimní. Celkově pak období po konci studené války označuje za „*éru lidských práv, vzájemné provázanosti a globalizace*“ (Annan, 1999). Za další požadavek státnosti by tedy mělo být považováno dodržování lidských práv. Právě díky uplatňování tohoto požadavku by se staly státy také demokratičtějšími. Například Ioannidis v současnosti tvrdí, že „*cílem mezinárodního práva by měla být spravedlnost ve smyslu realizace základních lidských práv*“ (Ioannidis, 2014). V současnosti tedy stojíme před otázkou, zda jsou současné podmínky státnosti a její vymezení dostatečné.

2.2 Kvazistáty bez mezinárodního uznání

Vedle plně suverénních států tedy existují dvě další formy, kdy v jedné absentuje mezinárodní uznání a v té druhé pak efektivní vláda a kontrola vlastního území. Tyto jednotky disponují uznáním ze strany mezinárodního společenství, ale nejsou schopny zajistit základní veřejné statky a vybírat daně. Pro ně máme řadu termínů, jako slabé státy, kolabující státy nebo státy zhroucené¹². Druhá varianta se pak týká jednotek, které jsou nazývané jako de facto státy, kvazistáty, neuznané či separatistické státy¹³ (Hoch, Baar, Kopeček, 2010). Nyní se již budu věnovat konkrétně de facto státům či kvazistátům bez mezinárodního uznání, protože za něj považuji i Jižní Osetii a Abcházii, dva separatistické regiony Gruzie. Termínem kvazistát označujeme „*deviantní formu státu, vymykající se konvenčnímu vnímání politického prostoru rozděleného mezi suverénní státy a závislá území*“ (Riegl, 2010: 66). Série vzniku nových států po roce 1990 (hlavně rozpad SSSR) byla příležitostí pro etnické vůdce, kteří toužili po secesi a nezávislosti (Blakkisrud, Kolstø, 2012: 281). V otázce jednostranné secese zastává mezinárodní právo neutrální postoj. Neexistuje na ni žádný nárok, ale tento akt není ani porušením práva. To vyplývá i z výkladu principů územní celistvosti států obsažených v Deklaraci o zásadách mezinárodního práva.¹⁴ Navíc nejen, že jednostrannou secesi mezinárodní právo nezakazuje, ale případný úspěch (rozuměj zisk uznání) takového státu ponechává na posouzení členů mezinárodního společenství. Poskytnutí uznání je záležitostí politiky, jen povinnost odmítnout uznání může být dána zákonem (Vidmar, 2012: 377-381).

Obecně jsou tyto mezinárodně neuznané kvazistáty/de facto státy charakterizovány poměrně vysokou efektivitou a stabilitou vlády, tedy vnitřní suverenitou. I případ Abcházie a Jižní Osetie naplňoval předpoklad jednostranného vyhlášení nezávislosti, a to rovněž z důvodů typických pro de facto státy, jako je například neúnosná diskriminace ze strany centra. Často pak následuje vyhlášení nezávislosti regionu, nebo alespoň požadavky na vyšší autonomii na majoritní části země. P. Kolstø v tomto duchu v roce 2006 navrhuje užívat pojem kvazistát jen pro

---

¹² *Failed states, failing states* nebo *collapsed states*.

¹³ *De facto states, quasi-states, unrecognized* či *separatist states*.

¹⁴ Declaration on Principles of International Law.

tuto mezinárodně neuznanou jednotku, která je poměrně efektivní směrem dovnitř svého území. Naopak pro jednotky, které se těší uznání, ale postrádají vnitřní suverenitu a zmiňovanou efektivitu vládnutí, pak užívají pojem *failed state*.¹⁵ Failed state je tak pro některé považován za opak kvazistátu. Kvazistát, resp. „*de facto stát je tak nelegitimní bez ohledu na svoji efektivitu*“ (Riegl, 2010: 58-66). Důvodem pro vznik de facto státu je většinou územní konflikt, který je „*způsoben ekonomickou, společenskou či politickou diskriminací regionu obydleného geograficky koncentrovanou minoritou*“ (Riegl, 2010: 66).

Roli tedy hraje i ekonomická a sociální situace v dané zemi, ale nelze ji považovat za klíčovou. Jak je vidět i v případě gruzínských separatistických regionů, za podstatné aspekty lze považovat spíše etnickou a náboženskou příslušnost či zmiňovaný pocit diskriminace a perifernosti (Baar, 2012). Je nutné říci, že i přes již zmíněnou vnitřní efektivitu, de facto státům postačuje ovládat jen část území, na které si činí nárok. V případě Gruzie se ani jednomu separatistickému regionu nepodařilo ovládnout celé území, na které si činilo nárok, a to až do rusko-gruzínského konfliktu v roce 2008. Nakonec se jim to však díky zásahu patronského státu podařilo (Blakkisrud, Kolstø, 2012: 284). Je tedy důležité nebrat efektivitu de facto států jako úplnou. Ve srovnání s již zmiňovanými zhroucenými státy jsou podstatně efektivnější, ale naopak ve srovnání se zcela suverénními státy, řada z nich pokulhává. Většinu z těchto de facto států, včetně Abcházie a Jižní Osetie, nelze brát jako vnitřně zcela efektivní. Oba tyto regiony jsou v různé míře omezovány v kontrole a vládnutí na svém území, nicméně Jižní Osetie má podstatně větší míru oslabení vnitřní suverenity než Abcházie (Riegl, 2010: 67). Na výkonu vnitřní suverenity de facto státu se také podepisuje to, že ve většině případů zažily dramatický úbytek populace, čímž byla snížena nejen kvantita populace, ale často i její kvalita. Ovšem přes řadu negativ to má pro de facto státy i velkou výhodu, a tou je posílení privilegované skupiny, tedy titulárního národa, jako v případě obou de facto států Gruzie (Blakkisrud, Kolstø, 2012: 288).

Při absenci mezinárodní podpory plynoucí z uznání, hledají tyto jednotky jinou podporu. Musejí navíc vybalancovat i slabší ekonomickou a vnitropolitickou situaci. De facto státy, včetně Abcházie a Jižní Osetie, spoléhají především na podporu

---

¹⁵ R. H. Jackson či C. G. Rosberg naopak užívali pojem kvazistát jako synonymum pro pojem failed state.

silného státu, tzv. *patrona* a zároveň se opírají o silnou vnitřní podporu ze strany místních obyvatel. Ani Jižní Osetie, ani Abcházie by nebyly schopny přežít bez svých patronů. De facto státům sice stačí jen udržení statu quo, ale ani to se neobejde bez vnější pomoci. Díky tomu zůstávají de facto státy čistými dovozci bezpečnosti. Dále od patrona získávají většinou finanční pomoc, podporu obchodu i pomoc při rozvoji infrastruktury (Blakkisrud, Kolstø, 2012: 290-291). Loajalitu a podporu obyvatel budují a udržují pomocí jejich mobilizace proti nepříteli, propagandy a formování jednotné identity. Dalším jejich typickým počinem, v souladu s mobilizací společnosti, je směřování značné části HDP a lidských zdrojů na vojenské účely (Riegl, 2010: 67). De facto státy také většinou postupně získávají svou vnitřní suverenitu ad hoc od mocensky oslabeného státu, jakým byla například Gruzie v období 90. let. Obyvatelstvo tak rovněž často využije tenzí, které se hromadí v dané společnosti už velmi dlouho (Baar, 2012).

Vznik Abcházie a Jižní Osetie, stejně jako ostatních de facto států, byl spojen s válkou, masovým počtem uprchlíků a vnitřně vysídlených osob a s nějakou formou násilí ze strany mateřského státu, hájícího princip územní celistvosti. Ovšem i přes tyto počáteční obtíže se de facto státy nakonec ukázaly jako odolné, a to k překvapení mezinárodního společenství¹⁶. Nicméně i když tyto státy dokázaly získat a udržet vnitřní suverenitu, rozhodně se s tím nespokojí. To je ještě více podtrženo faktem, že uznání je považováno za nejlepší řešení k dosažení bezpečnosti státu. Zisk mezinárodního uznání tedy zůstává „hlavní cenou“. De facto státy čelí hlavní výzvě své existence – ospravedlnit tuto existenci a nároky na legitimitu. Absence vnější suverenity do velké míry determinuje jejich chování. Pro získání této hlavní ceny se snaží přizpůsobit mezinárodnímu systému, což je patrné i u separatistických regionů Gruzie. I tyto regiony tak přijaly různé strategie k dosažení plné suverenity. Obecně de facto státy nasadily široké spektrum strategií, nicméně jejich přijetí záleží na tom, jak došlo k povaze a rozsahu vnitřní suverenity, dále na požadavcích mateřského státu, kdy oba vedou informační válku v touze ovlivnit názor mezinárodního společenství. Nakonec se jejich strategie odvíjí i od reflexe stavu/diskurzu mezinárodního společenství (Broers, 2014: 145-147).

---

¹⁶ Mezi nejdéle existující de facto státy patří Tchaj-wan a Severní Kypr.

V současnosti se de facto státy snaží získat uznání za použití nové strategie, která odpovídá charakteru mezinárodního systému po skončení bipolárního konfliktu. V této legitimizační strategii de facto státy přistupují k demokratizaci za účelem získání mezinárodní podpory. Demokratizace je tak novým prostředkem k ospravedlnění požadavků separatistických států, který doplňuje ty staré. To je patrné právě v postsovětském prostoru, kdy největší snahy o demokratizaci a vybudování občanské společnosti z gruzínských separatistických regionů je patrná v Abcházii (Hoch, Baar, Kopeček, 2010). Pokusy de facto států o budování státu jsou stále zřetelnější. Tyto jednotky se tváří v tvář nedosažení vnější suverenity zaměřují na posílení vnitřní suverenity, a to po vzoru mezinárodních norem. V souladu s těmito snahami lze od nového tisíciletí zaznamenat i změnu v přístupu k de facto státům, na které již není pohlíženo jen negativně (Blakkisrud, Kolstø, 2012: 282). I Abcházie a Jižní Osetie označují demokratické ideály za své. Organizují volby, mají vlastní výkonné, legislativní i soudní orgány. Opozice je v určité míře zastoupena v parlamentu. Ovšem i tak vykazují řadu deficitů, jako je tendence k personalismu, silná exekutiva a slabý parlament, nevyvinutý stranický systém a volby nemohou být považovány za spravedlivé. Z těchto svou de facto států je to Abcházie, která vyvinula nejvíce pluralitní systém vlády. Ovšem jak u ní, tak hlavně v případě Jižní Osetie se projevují další omezení demokratizačního procesu. Krom již zmíněného příslušnost k titulární etnické skupině v Abcházii znamená více možností a zvláštní práva, jako například podílet se na vedení státu. Abcházie je tak charakteristická svou tendencí k „*etnické demokracii*“ (Blakkisrud, Kolstø, 2012: 284-285). Ovšem za hlavní omezení bývá považováno to, že oba separatistické regiony získaly významnou podporu zvenčí, tedy z Ruské federace, bez které by si ani jeden region zřejmě neuhájil vlastní nezávislost. Tím se staly ekonomicky, politicky i vojensky závislémi, což determinuje i jejich vnitřní politiku. Hlavně v případě Jižní Osetie tak musíme o vnitřní suverinitě mluvit s rezervou. Výkonu moci místních orgánů je ponechána volnost, ovšem jen do té doby, než se střetne se zájmy patronského státu. Typické tak je, že v čele de facto států stane „vyslanec“ patronského státu, v tomto případě Moskvy. Nebo alespoň na jedné z vedoucích pozic, jako například v roce 2004 v Abcházii, když byl zvolen muž proti vůli Ruské federace. Ruský „vyslanec“ se musel stát alespoň viceprezidentem, a to i přesto, že šlo o protikandidáta. „*Hra na demokracii*“ de facto států tak neustále podléhá hlavně jejich pozici dlužníka vůči patronskému státu (Stanislawski, 2008: 373-374). Ovšem klíčové

je, že de facto státy na tom nejsou, co se týče rozvoje demokracie, o moc hůře než jejich mateřské státy. V některých případech jsou na tom dokonce lépe (Blakkisrud, Kolstø, 2012: 286).

Koncentrace de facto států v regionu jižního Kavkazu je považována za příčinu a zároveň důsledek geopolitického kontextu v oblasti. Zdejší nestabilita poskytla prostor pro znovunastolení bipolarity v oblasti (západ-Ruská federace). Jak jsem již uvedla, de facto státy přijímají různé strategie k legitimizaci jejich nároků. V případě Jižní Osetie a Abcházie můžeme mluvit o třech proměnách strategie, které probíhaly v souladu se změnami v mezinárodním systému. První můžeme dát datovat do období 90. let, kdy byl hlavní strategií nacionalismus, a regiony se opíraly o pocit křivdy. Regiony argumentovaly etnickou příslušností, údělem malého národa/etnika, který je ovládán zlovůlí Tbilisi. Boj o vlastní stát byl ztotožněn s bojem o přežití, kdy se Gruzínci jako vládnoucí etnikum snažili zničit jejich identitu, kulturu aj. Tato strategie měla cílit na zvýhodňování postimperálních nástupnických států v tehdejšímu systému (Broers, 2014: 148-149). V praxi se prokázalo, že snadnější je secese ze strany „utlačovaných národů“. Tato tzv. *remediální secese* je spojena s pocitem křivdy ze strany většinové/vládnoucí skupiny v zemi. V případě porušování lidských práv byly státy v poskytnutí uznání vstřícnější. Toho také ve své argumentaci využívala jak Jižní Osetie, tak Abcházie. Pro ně, jako pro aktéry, jejichž vyhlášení bylo sporné, se univerzální uznání společenstvím rovná vytvoření státu (Vidmar, 2012: 377). Nicméně nakonec musela být přeformulována, protože v případě jednostranného vyhlášení nezávislosti nebyla úspěšná. Postupně, jak odcházela 90. léta, odcházela i tato strategie. Od nového tisíciletí ji nahradila jiná, která čerpala z republikánství a demokracie. Opět byla reflektována povaha mezinárodního společenství, které začalo zvýhodňovat demokratické státy západního stylu, což vyvrcholilo v podobě tzv. *barevných revolucí*. Tuto strategii demokratizace, kterou jsem popsala výše, tak přijala za svou i Abcházie a Jižní Osetie. Postupně tak u těchto regionů hodnoty nahradily identitu, čímž reflektovaly normativní posun na mezinárodní scéně. V tomto duchu jim šlo příkladem uznání Kosova. Nicméně je třeba říci, že nacionalismus stále trval, šlo jen o změnu rétoriky. K další změně dochází po uznání Ruskem a dalšími, tedy po roce 2008. Poslední roky tak lze charakterizovat jako krizi legitimizace. I přes vnímání tohoto uznání jako výhry pro tyto dva regiony, opak je spíše pravdou. „*Došlo totiž k unipolárnímu uznání*

ze strany Ruska“ (Broers, 2014: 148), čímž se regiony staly definitivními nástroji velmocenské hry a bipolárního konfliktu v oblasti, a ztratily tak možnost širšího uznání ze strany mezinárodního společenství. Tento důsledek ještě více podtrhuje fakt, že oni nebyly uznány ani ze strany ruských spojenců (či alespoň členů SNS). Regiony tímto uznáním ztratily poslední možnost získat kontrolu nad svým osudem a strategie demokratizace vyšla v niveč. Po roce 2008 se tak Abcházie s Jižní Osetií staly pouhými symboly nové studené války či ruské rozpínivosti (Broers, 2014: 148-156).

Když Rusko v roce 2008 deklarovalo svůj záměr a uznat Abcházii a Jižní Osetii jako nezávislé státy, zpočátku se mělo za to, že jde o revoluční krok. Nicméně později se ukázalo, že to zas tak podstatné není, protože nebude uznání pokračovat po vzoru Kosova. Zvláště, když nebyla Moskva schopna přesvědčit ani státy SNS (Blakkisrud, Kolstø, 2012: 292). Nicméně i přesto uznání Abcházie, Jižní Osetie (Kosova) porušilo zásadu nedotknutelnosti státní hranice, která byla zakotvena v Helsinském závěrečném aktu z roku 1975. Navíc vzhledem k okolnostem jejich uznání je patrné, že jejich současný status těchto „*semirecognized states*“ bude přetrvávat. Zvláště pak v případě Jižní Osetie a Abcházie (Savchuk, 2013: 11). V současném systému to vypadá, že dosažení mezinárodního uznání je pro de facto státy obtížnější, než tomu bylo dříve. Ovšem je třeba myslet na to, že ve prospěch de facto států pracuje čas. Tito aktéři jsou blíže svému cíli každý rok, který se jim podaří udržet svou existenci. Jejich hlavním cílem, když vynecháme touhu po uznání, je tak udržení statu quo. Mezinárodní systém tak čelí tomu, že uznání již není ano nebo ne, ale že de facto státy zde budou přetrvávat (Blakkisrud, Kolstø, 2012: 282-283).

Orientace na zachování statu quo je viditelná i u Abcházie a Jižní osetie. Zachování státu quo je pro oba de facto státy Gruzie lepší i vzhledem k tomu, že neprobíhá žádný konflikt, ale ani žádné jednání s mateřskou zemí. Gruzínské separatistické regiony také nemají žádné územní ambice. Ocitají se tedy v patové situaci, ovšem jak už jsem řekla, regiony nemají zájem na vymanění z této situace. Postupem času u de facto států mizí i identifikace obyvatel napříč hranicemi, což vyklízí prostor pro vytvoření nových forem identifikace uvnitř tohoto státu. Tato situace existuje i v případě Abcházie a Jižní Osetie, kdy mezi nimi a zbytkem Gruzie neprobíhá téměř žádná komunikace a výměna (Blakkisrud, Kolstø, 2012: 282).

2.3 Autonomní oblasti. Geografické, politické a socioekonomické vymezení

Obr. 1: Mapa Gruzie s vyznačenými autonomními oblastmi;
zdroj: www.lidovky.cz

Ačkoliv je v současnosti Gruzínská republika uznávána mezinárodním společenstvím v hranicích bývalé Gruzínské sovětské socialistické republiky (GSSR), faktem je, že se na jejím území nacházejí regiony, jež narušují její suverenitu v rámci těchto uznávaných hranic. V první kapitole se budu zabývat výhradně těmito regiony, které představovaly a představují výzvu pro gruzínskou územní integritu. V abecedním pořadí tak popíši hlavní charakteristiky tří regionů – Abcházie, Adžárie a nakonec Jižní Osetie. Budu se věnovat jak základním údajům, tak ve stručnosti i hlavním okamžikům historie a stěžejním rozdílům mezi nimi a zbytkem Gruzie. Tato kapitola má poskytnout základní vhled do problematiky separatistických regionů Gruzie a Adžárie, což shledávám jako nápomocné pro další části mé práce. U každého regionu postupuji dle podobného tématického klíče. Přičemž nejmenší část je věnována Adžării, a to z důvodu její největší podobnosti zbytkové Gruzii, podpořené tím, že o ní nemůžeme mluvit jako o klasickém separatistickém regionu.

2.3.1 Abcházie

První oblast, které se budu věnovat, je Abcházie. Tu je možné v současnosti považovat za de facto stát. Hlavním městem je Suchumi¹⁷, významné město ležící na březích Černého moře.¹⁸ Samotní Abcházci používají od vyhlášení nezávislosti pro svou zemi název Republika Abcházie.¹⁹ Geograficky se region nachází v severozápadní části Gruzie a leží u Černého moře. Díky tomu byla Abcházie za existence Sovětského svazu významným letoviskem pro sovětské elity. To bylo podtrženo tím, že na severu Abcházie s dnešní Ruskou federací sousedí. Směrem na severovýchod se rozprostírá pohoří Kavkazu. Od Gruzie je Abcházie geograficky oddělena řekou Inguri, která představuje významnou přirozenou hranici. To se projevilo i v etnických konfliktech v první polovině 90. let, jak ukáží později.²⁰ Za SSSR měla také Abcházie zvláštní postavení jako Abcházská autonomní sovětská socialistická republika (ASSR) začleněná v rámci Gruzínské SSR.²¹

Abcházie je jedním ze dvou separatistických regionů Gruzie. Její požadavky na autonomii a nezávislost se začaly projevovat v souvislosti s rozpadem SSSR. Jde tak spolu s Jižní Osetií o další případ tzv. *zamrzlého konfliktu* (Darchiashvili, 2007: 236). Abcházie od této doby požaduje nejprve větší autonomii a nakonec plnou nezávislost. V tomto naráží na gruzínský odpor, který se zaštiťuje nezpochybnitelností svých mezinárodně uznaných hranic. Obě strany jsou neústupné ve svých požadavcích a ohánějí se řadou argumentů, z kterých je i řada více či méně vykonstruovaná. Gruzínci tvrdí, že Abcházie je historicky nedělitelnou součástí jejich země a odmítají jakékoliv separatistické požadavky. Abcházci i jiná etnika v rámci země považují za "hosty" na gruzínském území a s hrdostí mluví o hostitelské úloze své země. Naopak na druhé straně stojí etnické, jazykové aj. požadavky Abcházů a jejich "*právo na vlastní zemi*".²² Počátky separace Abcházie započaly již v ozbrojeném konfliktu, který se mezi nimi a Gruzínci odehrál v letech 1992-1993. I na základě této občanské války pak abcházská strana odmítla nabídku

---

¹⁷ Sami Abcházci své město nazývají Suchum. Nepoužívají typicky gruzínskou koncovku "i".

¹⁸ BBC News. *Abkhazia online* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18175394>, 10. 3. 2015).

¹⁹ Ministry of Foreign Affairs Republic of Abkhazia. *Overview* (<http://mfaapsny.org/en/apsny/overview.php>, 19. 3. 2015).

²⁰ BBC News. *Abkhazia profile – Overview* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18175030>, 10. 3. 2015).

²¹ GlobalSecurity.org. *Military. Abkhazia* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/abkhazia.htm>, 3. 3. 2015).

²² GlobalSecurity.org. *Military. Abkhazia* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/abkhazia.htm>, 3. 3. 2015).

Gruzie k vytvoření autonomní jednotky v rámci federace.²³ Dalším mezníkem je jejich vyhlášení nezávislosti po referendu v roce 1999. Konflikt poté vyvrcholil v roce 2008 uznáním nezávislosti ze strany Ruska.²⁴

V současnosti (podle posledního sčítání lidu v roce 2011) žije v Abcházii 240 tisíc lidí.²⁵ Přitom při sčítání lidu v roce 1989 byl počet obyvatel v Abcházské ASSR 525 tisíc obyvatel. Z toho 45,7% Gruzínů, 17,8% Abcházů, 14,6% Arménů, 14,2% Rusů (Darchiashvili, 2007: 236). Během 90. let se počet snižoval, až klesl na 214 tisíc obyvatel, následujícího etnického složení - 44,2% Abcházců, 20,5% Gruzínců, 21% Arménů a 11% Rusů²⁶. Počet obyvatel tak během tohoto období klesl o dvě třetiny a dostal se téměř na úroveň počtu obyvatel z roku 1926 (Suleimanov, Hoch, 2012: 15).

Co se týče samotných Abcházů, tak ti jsou etnicky spřízněni se severokavkazskými kmeny²⁷ a konkrétně patří k abazgo-čerkeské etnické skupině (Darchiashvili, 2007: 238). V současnosti jsou hlavními a oficiálními jazyky abcházština a ruština.²⁸ Samotná abcházština náleží k Abazgo-adygské jazykové větvi kavkazské jazykové rodiny a s gruzínštinou jsou si navzájem nesrozumitelnými. Toto jazykové odcizení podtrhuje i fakt, že v 90. letech ovládalo gruzínštinu jen něco kolem 2% Abcházů a naopak abcházsky umělo jen 0,4% Gruzínců žijících v Abcházii (Suleimanov, Hoch, 2012: 13-16). Zvláštností abcházštiny je, že nemá vlastní písmo, a proto nyní používá cyrilici (Darchiashvili, 2007: 238). Pokud jde o náboženské složení, tak z většiny jsou její obyvatelé křesťané, ovšem specifickou je pro Abcházii její početná muslimská menšina.²⁹ Ta konkrétně čítá kolem 35%. Ovšem je třeba říci, že náboženská štěpná linie se v případě Abcházie zveličuje. Její společnost je totiž ve velké míře sekularizovaná, což je jeden z odkazů sovětské minulosti (Suleimanov, Hoch, 2012: 16). Tváří v tvář abcházským požadavkům je od počátku 90. let velmi aktuální otázka jejich původu. Jako v případě jiných etnických konfliktů je tato otázka, vztahující se k původnímu vlastnictví země stěžejní. Tuto strunu používají jak

²³ BBC News. *Abkhazia profile – Overview* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18175030>, 10. 3. 2015).

²⁴ BBC News. *Abkhazia online* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18175394>, 10. 3. 2015).

²⁵ Ministry of Foreign Affairs Republic of Abkhazia. *Overview* (<http://mfaapsny.org/en/apsny/overview.php>, 19. 3. 2015).

²⁶ Dle sčítání lidu v roce 2003.

²⁷ Jsou jimi Abazové, Adygové, Kabardinci a Čerkesové.

²⁸ BBC News. *Abkhazia online* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18175394>, 10. 3. 2015).

²⁹ GlobalSecurity.org. *Military. Abkhazia – Background* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/abkhazia-2.htm>, 3. 3. 2015).

Abcházci, tak Gruzíni. Nejstarší verze, která má i nejvíce příznivců z akademické půdy tvrdí, že jak Abcházci, tak Gruzíni jsou zde původními obyvateli. Ovšem existují další dvě významné verze, ke kterým se přiklání hlavně nacionalisté z obou stran. Radikálnější abcházská verze spočívá v tom, že jedině oni jsou původními obyvateli oblasti. Naopak nacionálně orientovaní Gruzíni tvrdí pravý opak. Podle nich jsou Abcházci potomci migrantů ze severního Kavkazu, jež Gruzie od 17. století „hostí“ na svém území. Příklon k těmto teoriím roste právě od 90. let v souvislosti s rostoucím napětím mezi oběma etniky. Nicméně i přes veškeré animozity je nepopiratelným faktem historická blízkost Abcházů a Gruzínů (Darchiashvili, 2007: 237-238).

Nehledě na názory obou etnik, faktem je, že od 8. století byla Abcházie nezávislým královstvím. Ovšem na počátku 11. století došlo k jejímu přičlenění ke království Gruzie. Dalším zlomem je pak rok 1578. Od tohoto roku byla Abcházie pod tureckou nadvládou, což velmi výrazně poznamenalo její vývoj a charakter. Ovšem možná ještě výrazněji se na ní podepsalo 19. století, kdy se postupně dostala pod vliv carského Ruska.³⁰ Období ruské nadvlády v této době je stěžejní, protože právě pod její správou roste animozita mezi Abcházy a Gruzíny. Většina Abcházů byla muslimy s vazbami na Turecko, a díky tomu snášeli ruskou nadvládu hůře než Gruzíni. V rámci toho byla zlomovou ruská politika tzv. *mahadžirství*. V rámci ní započalo stěhování muslimů z Abcházie do Turecka, kdy na místo toho byli do oblasti stěhováni křesťané, z většiny etničtí Gruzíni³¹ (Darchiashvili, 2007: 239-240). V této době nuceně opustily svůj domov až dvě třetiny muslimského obyvatelstva Abcházie. Počet obyvatel vyznávajících islám, tedy původně majoritní náboženství, se díky ruské nadvládě smrskl jen na 14% (Suleimanov, Hoch, 2012: 14). Nejen, že tato doba zapříčinila vznik velkých obav Abcházů o svou identitu a kulturní odlišnost, ale zároveň rostl i jejich strach a odpor ke Gruzínům jako nechtěným imigrantům. Proto v této nejisté době Abcházci hledali spřízněné národy v oblasti mimo Gruzíny a Rusi. Díky tomu můžeme od této doby pozorovat jejich inklinaci k severokavkazským národům (Darchiashvili, 2007: 240).

V období nezávislé Gruzie se rozpoutaly menší konflikty a spory mezi etniky. V jejich důsledku se Abcházie přiklání na stranu bolševiků v Rusku. Nicméně v období Sovětského svazu dochází k uklidnění situace. Příčinou je sovětská

---

³⁰ BBC News. *Abkhazia profile – Overview* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18175030>, 10. 3. 2015).

³¹ Kromě nich mezi další imigranty patřili hlavně Arméni a Řekové.

mnohonárodnostní politika a zároveň zamlčování křivd z období první gruzínské republiky. Počet Abcházů se opět snižuje, od konce 20. let se totiž do země začali stěhovat Rusové. Konkrétní nárůst činil 600% do roku 1989 (Suleimanov, Hoch, 2012: 15). I přes relativně poklidné soužití během SSSR měla Abcházie řadu požadavků. V tomto ohledu šlo o jeden z neaktivnějších národů v Sovětském svazu. Tyto požadavky byly v této době prezentovány hlavně tzv. *Abcházskými dopisy* z let 1956, 1967, 1978. Ty byly adresovány vedení v Moskvě. Na základě těchto dopisů, které požadovaly větší autonomii pro Abcházii, došlo k další štěpné linii mezi nimi a Gruzíny. Abcházové totiž na jejich základě získali řadu výhod na úkor většinového gruzínského obyvatelstva. Mimo jiné i ve státní správě, kdy dělení postů na základě kvót neodpovídalo etnickému složení Abcházské ASSR. Postupně došlo k oslabení role Tbilisi v abcházské komunikaci s Moskvou. Abcházové se v rámci SSSR stali jedním z titulárních národů a příslušnost k nim byla brána jako klíč ke zlepšení ekonomického a společenského postavení. Abcházie se také těšila zvláštnímu postavení a ochraně svého jazyka a kultury. Následně v souvislosti s politikou Gorbačova a nacionálními požadavky gruzínského disentu rostly i požadavky Abcházů. Mimo jiné právě ze strachu z kroků správy v Tbilisi v případě, že získá Gruzie nezávislost a odpadne tak Moskva jako garant jejich autonomie (Darchiashvili, 2007: 241-243).

Co se týče ekonomiky Abcházie, tak zde panovala a panuje odlišná situace než v případě Jižní Osetie. Tento region byl již za SSSR hospodářsky významným, vlastně jedním z nejvýznamnějších v Gruzii. Hlavní oporou ekonomiky byl cestovní ruch, obchod s čajem a tropickým ovocem (Darchiashvili, 2007: 242). To přetrvává dodnes, ovšem problémem jsou velké škody plynoucí z konfliktu s Tbilisi, které se na Abcházii podepsaly během 90. let. V současnosti se stav lepší v souvislosti s velkými finančními investicemi z Moskvy.³²

Prezidentskou funkci v současnosti (k dubnu 2015) vykonává Raul Khadzhimba. Jeho zvolení v srpnu 2014 bylo ze strany mezinárodních pozorovatelů i Gruzie označeno jako nezákonné. Předchozí prezident byl svržen o tři měsíce dříve na základě nepokojů a obvinění z korupce. Khadzhimba je stejně jako současný

---

³² BBC News. *Abkhazia profile – Overview* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18175030>, 10. 3. 2015).

jihoošetinský prezident bývalým členem KGB. Rovněž jsou oba proruský orientovaní, ostatně i Moskvou schválení.³³

2.3.2 Adžárie

Případ Adžárie je, jak jsem již uvedla, poněkud odlišný od Abcházie i Jižní Osetie. Adžárie i přes požadavky o větší autonomii nikdy výrazně nepožadovala nezávislost. Nejen, že jde o etnické Gruzínce, ale navíc na rozdíl od Abcházů a Jihošetů nemá silné vazby na sousední stát, který by vůči ní vystupoval jako patron, a zároveň podněcoval její separatistické tendence. I díky tomu došlo nakonec k dohodě s centrem, a díky tomu prodělal region kontinuálnější vývoj od rozpadu SSSR. Což znamená, že se mohla lépe vyvíjet, a to i v ekonomické oblasti. Adžárie je nyní autonomní republikou v rámci Gruzie se specifickými právy (Riegl, 2012).

Její oficiální název je od roku 2000 Adžarská autonomní republika.³⁴ Adžárie, neboli Adjara, leží na jihozápadě Gruzie, rovněž u Černého moře. Bezprostředně sousedí s Tureckem a hlavním městem je Batumi, opět významný černomořský přístav. Z většiny jde o hornaté území, krom úzkého pobřežního pásu.³⁵ Se svou rozlohou 3 tisíce km² zaujímá 4,2% území Gruzie. V současnosti má Adžárie na 400 tisíc obyvatel, z toho 82% Gruzínců. Etnicky jsou obyvatelé Adžárie Gruzínci.³⁶ Jejich specifčnost spočívá v minulosti pod osmanskou nadvládou, díky čemuž dnes významnou část jejich obyvatel tvoří muslimové.³⁷ Jejich počet sice poklesl opět i vinou ateizace za SSSR, nicméně stále jich v Adžarii žije na 30%. Nadvláda Osmanské říše započala již v 17. století a trvala až do roku 1878, kdy bylo území Adžárie připojeno ke Gruzii Ruskou říší.³⁸ Adžárie od této doby již zůstala součástí Gruzie a v období Sovětského svazu jednou z jeho autonomních republik.³⁹

---

³³ BBC News. *Abkhazia profile – Leaders* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18175395>, 11. 3. 2015).

³⁴ Government of Autonomous Republic of Adjara. Citizen's portal. *About Adjara* (<http://www.ajara.gov.ge/eng/?page=about>, 15. 3. 2015).

³⁵ Encyclopaedia Britannica. *Ajaria* (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/11243/Ajaria>, 28. 2. 2015).

³⁶ Government of Autonomous Republic of Adjara. Citizen's portal. *About Adjara* (<http://www.ajara.gov.ge/eng/?page=about>, 15. 3. 2015).

³⁷ Encyclopaedia Britannica. *Ajaria* (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/11243/Ajaria>, 28. 2. 2015).

³⁸ BBC News. *Regions and Territories: Ajaria* (http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/3520322.stm, 10. 3. 2015).

³⁹ Encyclopaedia Britannica. *Ajaria* (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/11243/Ajaria>, 28. 2. 2015).

Co se týče ekonomiky, tak velká část pramení ze zemědělství spojeného právě se subtropickým klimatem, který zde dominuje. V Adžarii se proto pěstují hlavně subtropické plodiny, které tvoří základ jejich příjmů. Průmysl je soustředěn v okolí Batumi, kam proudí klíčové energetické suroviny z Ázerbájdžánu, tedy Kaspického moře, kdy navíc Batumi leží na konci Transkavkazského energetického potrubí z Baku. Významnou je tak rafinace ropy a její vývoz, dále lodní doprava a výroba lodí.⁴⁰ Batumi je vstupní branou nejen pro obchod a zboží do Gruzie, ale i Arménie či Ázerbájdžánu.⁴¹

2.3.3 Jižní Osetie

Obr. 2: Mapa Severní a Jižní Osetie;

zdroj: www.bbc.com

Jižní Osetie s hlavním městem Cchinvali je dalším gruzínským separatistickým regionem. A stejně jako v případě Abcházie je možné ji v současnosti považovat za de facto stát (Riegl, 2012). Sama sebe podle ústavy z roku 2001 vyhlásila pod názvem Republika Jižní Osetie.⁴² Abcházii se podobá i vývojem od rozpadu Sovětského svazu. I zde na počátku 90. let propuká konflikt s Tbilisi a i Jižní Osetie deklaruje svou nezávislost, konkrétně na základě referenda z roku 1999. Podle jeho výsledku se pro nezávislost vyslovilo 99% voličů (Riegl, 2012). A nakonec i ona je uznána ze strany Ruska a následně několika jiných států v roce 2008. Nicméně je

⁴⁰ Encyclopaedia Britannica. *Ajaria* (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/11243/Ajaria>, 28. 2. 2015).

⁴¹ BBC News. *Regions and Territories: Ajaria* (http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/3520322.stm, 10. 3. 2015).

⁴² Президент Республики Южная Осетия. *Конституция* (<http://presidentruo.org/?cat=14>, 6. 3. 2015).

důležitým faktem, že na rozdíl od Abcházie byla většina obyvatel Jižní Osetie osetinského původu (téměř dvě třetiny), šlo tedy o majoritní etnikum.⁴³ V případě Jižní Osetie, stejně jako v případě nezávislosti Abcházie, i zde Gruzie odmítá jakékoliv ústupky a dožaduje se zachování celistvosti země. To je patrné i na faktu, že Tbilisi odmítalo užívat název Jižní Osetie⁴⁴, který podle ní proklamuje sounáležitost k Osetii severní, jež je součástí Ruské federace.⁴⁵

Jižní Osetie leží na severu Gruzie, bez přístupu k moři. Jde tedy o vnitrozemský region, který sousedí s Ruskou federací, konkrétně se Severní Osetií. Převážná část Jižní Osetie leží výše jak 1000 m.n.m.⁴⁶ Jde tedy o vysokohorský region, který se nachází v jižním podhůří Kavkazu. Celkově svou rozlohou, 3900 km², tvoří šestinu gruzínského území (Süslü, 2006: 106). Podle jednoho z odhadů žije v současné době v Jižní Osetii cca 40 tisíc osob. Jejich počet klesal vlivem napětí a konfliktů již od 90. let, ovšem nejrazantněji po Srpnové válce v roce 2008 (Toal, O'Loughlin, 2014). Přitom ještě v roce 1989 bylo při sčítání lidu v oblasti napočítáno 100 tisíc obyvatel. Z tohoto počtu 66% osetského a 29% gruzínského původu. Ovšem důležité je, že polovina rodin z tohoto počtu byla smíšených (Suleimanov, Hoch, 2012: 17). Z etnického hlediska patří jihoosetinci do stejné skupiny jako jejich severní sousedé. Jsou tedy příbuzní kmenům, které se usadily na severní straně Kavkazu.⁴⁷ Konkrétně jsou jejich předky skythské, sarmatské a alanské kmeny, které tvořily starověké osídlení Persie. Otázkou ovšem zůstává, kdy přešly Kavkaz a usadily se na jeho jižní straně. Opět jsme tak u otázky původnosti národa na daném území. Gruzíni tvrdí, že k jejich usazení v oblasti dnešní Jižní Osetie došlo až v období 17. až 19. století. Na základě toho za "historickou vlast" Jihoosetinců považují severní Kavkaz (Süslü, 2006: 106). Gruzíni tak oblast dnešní Jižní Osetie vnímají jako nedílnou součást jejich historického území, kdy oblast byla součástí středověkého i novověkého gruzínského státu. Na druhé straně Jihoosetinci tvrdí, že v této oblasti sídlí „od *nepaměti*“ (Suleimanov, Hoch, 2012: 17). Toto tvrzení ovšem nelze dokázat. Jihoosetinci mají stejně jako Abcházové vlastní jazyk, který je odlišný od gruzínštiny.

⁴³ Encyclopaedia Britannica. *South Ossetia* (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/556319/South-Ossetia>, 5. 3. 2015).

⁴⁴ Gruzie užívá historický název Samačablo nebo novější výraz kraj Cchinvali

⁴⁵ BBC News. *South Ossetia profile – Overview* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18269210>, 10.3.2015).

⁴⁶ BBC News. *South Ossetia profile – Overview* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18269210>, 10.3.2015).

⁴⁷ BBC News. *South Ossetia profile – Overview* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18269210>, 10.3.2015).

Jeho původ je v Persii a patří tak do íránské větve indo-evropské jazykové skupiny. Co se týče písma, tak užívají cyrilici s některými úpravami (Süslü, 2006: 106). Oficiálním jazykem je osetština a ruština, oblasti dominuje ortodoxní křesťanství, i když se i zde projevuje odkaz sovětské sekularizace.⁴⁸

První ozbrojené konflikty mezi Jihoosetinci a Gruzíny vypukly již v období vzniku Gruzínské republiky, tedy v roce 1918 a trvaly do roku 1921. Spory se primárně týkaly politiky Tbilisi, jež v ekonomických otázkách protěžovalo gruzínské velkostatkáře na úkor Jihoosetinců. Ovšem později konflikt nabyl etnického rozměru a následné etnicky motivované vraždy ostříly vzájemnou nevráživost. Tento nesouhlas Jihoosetinců nakonec způsobil jejich příklon k bolševikům v Rusku. Jižní Osetie se následně přidala k postupující Rudé armádě, která obsadila Gruzii. Jihoosetinci pak na oplátku mohli vytvořit v rámci Gruzie Jihoosetskou autonomní oblast. Ovšem v následujících letech se spor mezi oběma etniky zklidnil. Období SSSR je tak pro oba národy bezproblémové. Tomu přispělo krom blízkosti kultury i zamlčování zločinů z období gruzínské menševické vlády, jež se dopustily obě strany (Suleimanov, Hoch, 2012: 34-35).

Z ekonomického hlediska nebyla Jižní Osetie nikdy významným regionem, a to ani za SSSR. Průmysl byl a je zcela zanedbatelný (Süslü, 2006: 106). Pokud jde o zemědělství, tak ani to není nijak zvlášť ziskové. To je způsobeno tím, že asi jen na desetinu území lze pěstovat plodiny, a navíc je k tomu potřeba umělé zavlažování. Významným zdrojem příjmů místních je řada nelegálních činností, hlavně pak pašeráctví přes ruské hranice. K tomu je nepřehledná oblast Kavkazu ideální. Navíc jako v případě Abcházie také zde roztržka s Tbilisi významně poškozuje ekonomiku, kdy je Jižní Osetie závislá na finanční a jiné pomoci z Ruska.⁴⁹ Pro Jižní Osetii i Abcházii je také typické používání ruského Rublu jako vlastní měny, stejně jako držení ruských pasů.⁵⁰

Prezidentem je v nynější době Leonid Tibilov, který vykonává své druhé volební období.⁵¹ Jeho předchůdce Eduard Kokojty byl odvolán z důvodu údajné korupce. Původně se předčasné volby konaly v roce 2011, ovšem jejich výsledek byl zrušen

⁴⁸ Президент Республики Южная Осетия. Республика (<http://presidentruo.org/?cat=14>, 6. 3. 2015).

⁴⁹ Encyclopaedia Britannica. South Ossetia (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/556319/South-Ossetia>, 3. 3. 2015).

⁵⁰ BBC News. South Ossetia profile – Facts (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18269214>, 5. 3. 2015).

⁵¹ Znovuzvolen byl v dubnu 2012

poté, co si stěžovala Moskva na jejich průběh. Tibilov pak po svém vítězství v nově vypsáných volbách slíbil vybudovat "*nový a úspěšný legitimní stát*".⁵²

Celkově se současné de facto státy podstatně vyvinuly a odlišily se tak od stavu, v jakém byly v raných 90. letech. Jejich vnitřní proměna je dána aktivní vnitřní politikou, která vytvořila identitu mezi místním obyvatelstvem a také loajalitu k institucím de facto státu. Původní separatisté se tak v rámci tohoto procesu proměnily v *budovatele státu* (Blakkisrud, Kolstø, 2012: 282). V současné době nejsou již de facto státy vnímány jako nějaký anachronismus nebo jen jako loutka patronského státu. Podle Broerse jsou de facto státy „*zrcadlem mezinárodního společenství*“, odráží tedy jeho povahu i změny. Přesto je v případě jižního Kavkazu existence těchto států silným destabilizujícím prvkem (Broers, 2014: 146-147).

---

⁵² BBC News. *South Ossetia profile – Leaders* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18269215>, 4. 3. 2015).

3. EDUARD ŠEVARDNADZE A JEHO NÁSTUP K MOCI V GRUZII

V této kapitole se budu věnovat osobě, kterou je Eduard Ševardnadze. Právě on a jeho politika v období velkých změn v Gruzii tvoří hlavní osu mé práce. Proto ještě než přistoupím k jeho konkrétním politickým krokům k zachování územní celistvosti země, představím jeho životopis. Obsáhleji se zde budu věnovat období jeho života do 90. let, stručněji pak samotným 90. létům. Ty jsou hlavním obsahem mé práce, a proto budou více popsány v následujících kapitolách. V druhé části se budu pohybovat na počátku 90. let, tedy od získání nezávislosti Gruzie. Bude řeč o samotném státním převratu a udržení nové vlády na základě výsledku občanské války, která byla prvním z ozbrojených konfliktů v gruzínské druhé republice. Následně tuto kapitolu zakončím upevněním Ševardnadzeho pozice ve vedení země v roce 1993. Pro cíl mé práce je tato část důležitá, protože se Ševardnadze razantně vepsal do reality regionů již po svém povolání zpět do Gruzie, resp. během občanské války. Ovšem situace v zemi za Gamsachurdiovou vlády je podstatná nejen proto, že jeho způsob vlády zapříčinil státní převrat, ale je relevantní i pro hypotézu mé práce. Tato část může poskytnout určité srovnání Ševardnadzeho a Gamsachurdiovou politiky vůči regionům. Nejvíce mě sice zajímá politika Ševardnadzeho v čele nezávislé Gruzie, nicméně nyní zohledním i jeho funkci představitele zahraniční politiky Sovětského svazu v období tzv. *Novoje myšlenije*. To totiž do značné míry demonstruje jeho politické postoje, které prosazoval i v čele Gruzie.

3.1 Eduard Ševardnadze (1928-2014)

Eduard Amvrosjevič Ševardnadze se narodil na jihozápadě Gruzie 25. ledna 1928 a politické vzdělání při Ústředním výboru Komunistické strany Gruzie a dále také historii. Do Komunistické strany Sovětského svazu (KSSS) vstoupil v roce 1948. Stěžejní ovšem byl rok 1946, kdy vstoupil do Komsomolu, kterému věnoval podstatnou část svého života a kariéry⁵³. V letech 1957-1961 byl dokonce prvním

---

⁵³ Zde působil až do roku 1985.

tajemníkem ústředního výboru Komsomolu Gruzie a mezitím se stal v roce 1959 členem gruzínského Nejvyššího sovětu. Roku 1965 byl jmenován gruzínským ministrem veřejného pořádku a od roku 1968 do roku 1972 byl ministrem vnitra Gruzínské SSR. V této době tak můžeme zaznamenat kořeny jeho reputace jako bojovníka proti kriminalitě (Cohen, 2004: 1-2). Mezitím také od poloviny 60. let působil v čele gruzínské policie. Postupně si vypracovával pozice ve stranické hierarchii v Tbilisi, díky čemuž se roku 1972 stal starostou policie a prvním tajemníkem Ústředního výboru komunistické strany Gruzínské SSR. Poté jej již jeho kariéra zavedla do Moskvy. Zde se roku 1976 stal členem Ústředního výboru KSSS a o dva roky později byl členem politbyra.⁵⁴

Již léta se Ševardnadze znal s Gorbačovem osobně, nicméně až od roku 1979 lze považovat za přátele. Oba k sobě měli názorově velmi blízko a poté, co odstoupil Andrej Gromyko⁵⁵, stal se Ševardnadze překvapivě ministrem zahraničí SSSR.⁵⁶ Obecně byl sice Ševardnadze považován za nejvýznamnějšího žáka Gorbačova, nicméně původně nebyl pravděpodobným kandidátem na tento post. V jeho neprospěch mluvily hlavně mizivé zkušenosti z oblasti zahraniční politiky a to, že neznal žádný západní jazyk. Nakonec se však ve své funkci prosadil, nesmazatelně se zapsal do historie mezinárodní politiky. Po svém jmenování byl Ševardnadze neustále na cestách. Navštívil celou řadu zemí, včetně Spojených států a jiných zemí ze západního bloku. Velké zásluhy nese na zlepšení vztahů s Američany.⁵⁷ Svě renomé si na Západě zvedl razantním překopáním tradiční sovětské politiky. Jednu z těchto změn potvrzuje i jeho výrok z roku 1988: „*Jednou provždy musíme přijmout zásadu, že důraz na vojenskou sílu neupevňuje, ale oslabuje národní bezpečnost. V naší praxi přetrvávají nedostatky při uplatňování mezinárodních smluv o lidských právech, i když mnohé se rychle mění k lepšímu.*“⁵⁸ Ovšem jeho vstřícné kroky nesměřovaly jen k západnímu bloku. Pokračoval i směrem k signatářům Varšavské

---

⁵⁴ Encyclopaedia Britannica. *Eduard Shevardnadze* (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/540191/Eduard-Shevardnadze>, 27. 2. 2015).

⁵⁵ Gromyko se totiž stal předsedou prezidia Nejvyššího sovětu.

⁵⁶ Český rozhlas Plus. *Eduard Ševardnadze – muž, který zbavil Evropu „rovnováhy strachu“* (<http://www.rozhlas.cz/plus/portrety/zprava/eduard-sevardnadze-muz-ktery-zbavil-evropu-rovnovahy-strachu--1395306>, 23. 3. 2015).

⁵⁷ Your Dictionary. *Eduard Amvrosevich Shevardnadze Facts* (<http://biography.yourdictionary.com/eduard-amvrosevich-shevardnadze>, 12. 3. 2015).

⁵⁸ Český rozhlas Plus. *Eduard Ševardnadze – muž, který zbavil Evropu „rovnováhy strachu“* (<http://www.rozhlas.cz/plus/portrety/zprava/eduard-sevardnadze-muz-ktery-zbavil-evropu-rovnovahy-strachu--1395306>, 23. 3. 2015).

smlouvy, kterým gorbačovova administrativa uvolnila ruce jednat tak, jak uznají za vhodné. Změna diskurzu se naplno projevila v dramatickém roce 1989, kdy se žádní konzervativní komunisté v sovětských satelitech nedočkali vojenské podpory Moskvy.⁵⁹

Po 28. sjezdu KSSS se stal Ševardnadze vedoucím nově vzniklého Hnutí za demokratickou reformu, mezi jehož členy patřila i řada liberálů. Šlo o projev jeho příklonu k větší liberalizaci ekonomiky i politiky Sovětského svazu.⁶⁰ Ševardnadzeho smýšlení se projevilo i v prosinci 1990, kdy jeho nesouhlas s antireformními kruhy ve vedení SSSR vyvrcholil jeho odstoupením z funkce ministra, a později v červnu 1991 i vystoupením ze strany.⁶¹ Gorbačov se jej později snažil, vzhledem k okolnostem, přesvědčit k návratu. Ševardnadze v listopadu roku 1991 ustoupil a vrátil se do úřadu ministra.⁶² Druhý Ševardnadzeho pokus v úřadu ministra zahraničí SSSR netrval dlouho. Jeho funkci ukončil 25. prosince zánik Sovětského svazu.⁶³ Důležité bylo (i později pro Gruzii), že Ševardnadze byl stejně jako Gorbačov oblíben v zahraničí. Dokonce se ve své době spekulovalo o jeho navržení do funkce generálního tajemníka OSN.⁶⁴

Další část jeho života se již definitivně propojila s Gruzíí. Ta vyhlásila 9. dubna 1991 nezávislost a později ve stejném roce se dočkala i mezinárodního uznání.⁶⁵ V lednu 1992 se vrátil do země Ševardnadze a zaplnil zde vzniklé politické vakuum.⁶⁶ Ovšem jeho pozice v Gruzii nebyla od počátku lehká. Země se v této době zmítala v občanské válce, probíhaly zde nepokoje a ekonomická situace byla žalostná, ale tomu se již budu věnovat v další kapitole mé práce. Ševardnadzeho působení v čele země se začalo otřásat po volbách v roce 2000, kdy v souvislosti s volbami

---

⁵⁹ Český rozhlas Plus. *Eduard Ševardnadze – muž, který zbavil Evropu „rovnováhy strachu“* (<http://www.rozhlas.cz/plus/portrety/zprava/eduard-sevardnadze-muz-ktery-zbavil-evropu-rovnovahy-strachu--1395306>, 23. 3. 2015).

⁶⁰ Your Dictionary. *Eduard Amvrosevich Shevardnadze Facts* (<http://biography.yourdictionary.com/eduard-amvrosevich-shevardnadze>, 12. 3. 2015).

⁶¹ Encyclopaedia Britannica. *Eduard Shevardnadze* (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/540191/Eduard-Shevardnadze>, 27. 2. 2015).

⁶² Your Dictionary. *Eduard Amvrosevich Shevardnadze Facts* (<http://biography.yourdictionary.com/eduard-amvrosevich-shevardnadze>, 12. 3. 2015).

⁶³ Encyclopaedia Britannica. *Eduard Shevardnadze* (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/540191/Eduard-Shevardnadze>, 27. 2. 2015).

⁶⁴ Český rozhlas Plus. *Eduard Ševardnadze – muž, který zbavil Evropu „rovnováhy strachu“* (<http://www.rozhlas.cz/plus/portrety/zprava/eduard-sevardnadze-muz-ktery-zbavil-evropu-rovnovahy-strachu--1395306>, 23. 3. 2015).

⁶⁵ Spojené státy uznaly nezávislost Gruzie 25. prosince 1991.

⁶⁶ Encyclopaedia Britannica. *Eduard Shevardnadze* (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/540191/Eduard-Shevardnadze>, 27. 2. 2015).

nezadržitelně vzrostla nespokojenost občanů i opozice s jeho vládou. Tato situace vygradovala v souvislosti s parlamentními volbami v roce 2003 a tzv. *Revolucí růží*⁶⁷ byl Ševardnadze donucen odstoupit.⁶⁸ Po svém odstoupení z čela státu Ševardnadze, i přes veškeré nebezpečí, odmítl azyl v Německu a zůstal v Gruzii. Následně nový prezident Gruzie Michail Saakašvili oznámil, že mu uděluje milost, i když jej odsoudil. Tuto část svého života věnoval převážně sepisování pamětí. V červenci 2014 pak Eduard Ševardnadze podlehl vleklé nemoci a zemřel ve věku 86 let (Cohen, 2004: 9).

Díky svým vlastnostem dokázal řadu věcí v oblasti zahraniční i vnitřní politiky. Stal se prvním Gruzíncem v nejvyšších postech KSSS a celém Sovětském svazu od dob Stalina. Jeho největší přínos pro celou mezinárodní scénu spočívá v tom, že dopomohl ukončit období konfrontační sovětské zahraniční politiky a ukázal její vstřícnou tvář. Ševardnadze v tomto ohledu svědomitě realizoval politiku Gorbačova.⁶⁹ Jedním ze signifikantních znamení změny sovětské rétoriky bylo i stažení vojsk z Afghánistánu, o které se Ševardnadze v roce 1988 zasloužil.⁷⁰ Za další pokroky lze považovat jednání s Američany o nových dohodách ve vojenské oblasti a v oblasti odzbrojení. Navíc na mezinárodní pole vnášel ekologická témata. Jak jsem již zmínila, Ševardnadze se spolu s Gorbačovem také rozhodl nezasahovat v zemích Východního bloku. Zasloužil se tak o mírový přechod těchto států k transformaci.⁷¹ Kritizován byl Ševardnadze za svůj nekompromisní postup vůči sovětskému disentu, kdy stál i za uvězněním Gamsachurdii v roce 1977. Naopak mezi Ševardnadzeho zásluhy vůči své mateřské zemi patří bojkotování zavádění ruského jazyka v Gruzínské SSR a obrana gruzínštiny.⁷² Po vzniku druhé gruzínské republiky Ševardnadze musel svou politiku z velké části věnovat řešení problémů v Jižní Osetii a Abcházii a právě tomu věnuje svou práci.

---

⁶⁷ Revoluce růží je také jinak nazývána Růžová revoluce.

⁶⁸ Encyclopaedia Britannica. *Eduard Shevardnadze* (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/540191/Eduard-Shevardnadze>, 27. 2. 2015).

⁶⁹ The Economist. *Edward Shevardnadze* (<http://www.economist.com/node/852569>, 1.3.2015).

⁷⁰ Pro tento krok byly i vážné ekonomické důvody – tato mise stála Moskvu 60 miliard Rublů.

⁷¹ Encyclopaedia Britannica. *Eduard Shevardnadze* (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/540191/Eduard-Shevardnadze>, 27. 2. 2015).

⁷² Český rozhlas Plus. *Eduard Ševardnadze – muž, který zbavil Evropu „rovnováhy strachu“* (<http://www.rozhlas.cz/plus/portrety/zprava/eduard-sevardnadze-muz-ktery-zbavil-evropu-rovnovahy-strachu--1395306>, 23. 3. 2015).

3.2 Gruzínská nezávislost a boje o moc na počátku 90. let

Jak jsem již uvedla, Gruzie započala v roce 1989 směřovat k nezávislosti. Ovšem jedna z klíčových událostí této doby se udála v dubnu 1989. Šlo o mírovou demonstraci, hlásající gruzínskou nezávislost, jež byla krvavě potlačena. Právě tato událost zahájila změnu politické atmosféry a nezadržitelně spustila radikalizaci veřejnosti. Od tohoto okamžiku setrvání v SSSR nepřipadalo v úvahu napříč širokými vrstvami společnosti a společnost se začala orientovat nacionálně. A právě z těchto dramatických chvil dokázal skvěle těžit Zviad Gamsachurdia a jeho nacionalistická svita. Další věc, kterou dokázal využít ve svůj prospěch, bylo renomé sovětského disidenta. Takto se stal Gamsachurdia hlavní postavou protikomunistické opozice v Gruzii.⁷³ Gamsachurdia pro své potřeby v roce 1990 vytvořil koaliční uskupení s názvem *Kulatý stůl - svobodná Gruzie*.^{74 75}

Na pozadí všeobecně se stupňujícího nacionalismu ze strany majority, v zemi rostly i emancipační snahy ze strany minorit, respektive regionů. Hlavně šlo o Jižní Osety a Abcházce, kteří se na počátku obracejí se svými požadavky na Tbilisi. Hlavním jejich požadavkem je posílení autonomie. Později se začali obracet na Moskvu. V případě Jižní Osetie lze tyto požadavky vidět na oficiální žádosti k Nejvyššímu sovětu Gruzie o vytvoření autonomní republiky v listopadu 1989.⁷⁶ U Abcházie můžeme mluvit o vyvrcholení v podobě tzv. *Lichinského dopisu*, kterým žádala Moskvu o obnovení zaniklé Abcházské sovětské socialistické republiky (Darchiashvili, 2007). Na základě toho se Gruzínci domnívali, že jsou snahy minorit řízeny z Moskvy ve snaze podkopat jejich snahy o nezávislost. A proto tváří v tvář sílícímu odporu k Moskvě sílil i odpor k separatistickým regionům. To vše podtrženo již zmíněnou nacionalizací společnosti (Souleimanov, Hoch, 2012: 26-27).

V březnu 1991 se konalo referendum o gruzínské nezávislosti, ve kterém se 91% občanů vyslovilo kladně. Na základě těchto výsledků byla počátkem dubna vyhlášena nezávislost odkazující se ke kontinuitě s první gruzínskou republikou,

---

⁷³ Country Studies. *Government and Politics* (<http://countrystudies.us/georgia/50.htm>, 1. 3. 2015).

⁷⁴ Gruzínský „*mrgvali magida – tavisupali Sakartvelo*“.

⁷⁵ Country Studies. *The Rise of Gamsakhurdia* (<http://countrystudies.us/georgia/16.htm>, 1. 3. 2015).

⁷⁶ Human Rights Watch. *BLOODSHED IN THE CAUCASUS. Violations of Humanitarian Law and Human Rights in the Georgia-South Ossetia Conflict* (<http://www.hrw.org/reports/pdfs/g/georgia/georgia.923/georgia923full.pdf>, 4. 3. 2015).

zaniklou v roce 1921 (Urushadze, 2008). V dubnu se rovněž změnil režim v Gruzii na prezidentský a následně se v květnu 1991 konaly prezidentské volby. Ty vyhrál hned v prvním kole Zviad Gamsachurdia se ziskem 86% hlasů.⁷⁷

Gamsachurdia po svém zvolení shledával jako zásadní problém ozbrojenou opozici. Řada opozičních uskupení disponovala nelegálními polovojenskými složkami, které se mu nakonec staly osudnými.⁷⁸ Nicméně velmi tomu přispělo i jeho chování po nástupu k moci. Gamsachurdia byl posedlým antikomunistou, který se rovněž nesmířil s jakoukoliv opozicí a byl silně netolerantní. Právě toto propojil a neustále svou opozici vinil z komunismu, ze spolupráce s KGB či Moskvou. Bránil nezávislosti médií a navíc se jeho netolerance projevovala silným nacionalismem a nesnášenlivostí k etnickým menšinám. Jeho nová vláda jednala v souladu s jeho politickým heslem „*Gruzie pro Gruzíny*“. Díky tomu se v této nejisté době zasloužil o inklinaci autonomních regionů k Moskvě jako jejich patronovi.⁷⁹ Svým etnickým populismem si navíc získával voliče. Gamsachurdia se celkově choval velmi nevyzpytatelně a zcela podle svého. To mělo na vině i to, že sám sebe vnímal jako vůdce národa a sjednotitele země. Další kritika se krom jeho megalomanství týkala i nedemokratického chování. Gamsachurdia se snažil vytvořit hybridní režim, který by kombinoval demokracii s autoritářskými prvky (Souleimanov, Hoch, 2012: 28). I to přispělo k tomu, že nemohl získat podporu Západu a té ruské se sám zřekl. Na základě tohoto chování spolu s absencí zahraniční podpory čelil Gamsachurdia stále silnějšímu domácímu odporu, rozuměno ze strany etnických Gruzínců. A to nejen v rámci politické opozice. Ke stejnému závěru došla gruzínská střední třída. Navíc nepokoje v Tbilisi využily separatistické regiony, neustále si upevňovaly vlastní paralelní struktury a k legitimizaci jejich snah jim posloužil Gamsachurdiův nacionalismus (Fearon, Laitin, 2006: 12). Opozice se mezitím spojila, podpořila koalici Sigua-Kitovani, a jednotně požadovala jeho odstoupení spolu s novými parlamentními volbami. Gamsachurdia stále odmítal požadavky opozice a násilně potlačoval demonstrace v Tbilisi. Vlastní mu byla protiruská a anti-etnická rétorika,

---

⁷⁷ CEC: Election Administration of Georgia. *Georgia – History of elections. 1990-2010* (<http://www.cesko.ge/uploads/other/9/9078.pdf>, 7. 3. 2015).

⁷⁸ Country Studies. *The Rise of Gamsakhurdia* (<http://countrystudies.us/georgia/16.htm>, 1. 3. 2015).

⁷⁹ Human Rights Watch. *BLOODSHED IN THE CAUCASUS. Violations of Humanitarian Law and Human Rights in the Georgia-South Ossetia Conflict* (<http://www.hrw.org/reports/pdfs/g/georgia/georgia.923/georgia923full.pdf>, 4. 3. 2015).

kteřou neustále používal pro vysvětlení opozičních snah.⁸⁰ Otevřené boje poté vypukly koncem prosince 1991. Gamsachurdiova opozice, podpořená i jeho bývalými stoupenci, získala zbraně od demilitarizovaných ruských vojáků. Situace vygradovala obležením jeho sídla v Tbilisi, kde se ukrýval spolu se svými sympatizanty. Gamsachurdia byl obležen Národní gardou a tzv. *Mkhedriony* („jezdci“). Takto byl nakonec na počátku roku 1992 Gamsachurdia donucen uprchnout z Tbilisi, ale stále měl podporu některých poslanců, kdy jej řada z nich následovala do exilu. Za svůj exil si Gamsachurdia vybral Čečensko. Jeho svržení stálo život desítky lidí a z Tbilisi učinilo válečnou zónu (Fearon, Laitin, 2006: 5).

Opozice jej ještě před útekem přesvědčila k podpisu rezignace a k vyhlášení nových voleb na konec roku 1991. Ihned po jeho útěku započala nová vláda podnikat kroky k definitivnímu převzetí moci a znemožnění Gamsachurdiova návratu. Takto byl vytvořen i volební zákon, který měl za úkol legitimizovat novou vládu. Ovšem Gamsachurdia mezitím odsoudil dění v Tbilisi za „*nelegální puč*“ a z čečenského Grozného podnikal výpady proti svým oponentům.⁸¹ Oproti Gamsachurdiovi se nové vedení snažilo být vstřícnější k etnickým menšinám, přesto však bránilo jejich podíl na moci. Chod země řídila Vojenská rada, která také vyzvala k návratu Ševardnadzeho.⁸² Eduard Ševardnadze, v Gruzii přezdíváný „*stříbrná liška*“⁸³ (Cohen, 2004: 1), stanul v čele Rady a z této pozice započal represivní tažení proti příznivcům Gamsachurdii, respektive „*zviadismu*“ v Gruzii. Nejvíce mu pomohli provládni Mkhedrioni, kteří započali s rozsáhlým pronásledováním a zatýkáním Zviadistů (Urushadze, 2008). Nové vedení země tedy stále ohrožoval Gamsachurdia, který se stále těšil nezanedbatelné podpoře obyvatel, obzvláště na venkově a západě země. On a jeho podporovatelé se neustále odkazovali na nelegální státní převrat, domáhali se Gamsachurdiova návratu a bojkotovali volby. V jejich prospěch mluvil i fakt, že Gamsachurdia byl stále uznáván prezidentem řadou států a mezinárodních institucí. V neposlední řadě se odvolával na své zvolení většinou obyvatel ve všelidovém hlasování, kdy naproti tomu Ševardnadze a jeho okolí postrádali demokratickou legitimitu (Urushadze, 2008). V březnu 1992 svolal Gamsachurdia své poslance v exilu do Grozného a zahájil snahy o znovu nabytí

---

⁸⁰ Country Studies. *The Struggle for Control* (<http://countrystudies.us/georgia/17.htm>, 14. 3. 2015).

⁸¹ Country Studies. *Gamsakhurdia's Ouster and Its Aftermath* (<http://countrystudies.us/georgia/53.htm>, 15. 3. 2015).

⁸² Country Studies. *The Military Council* (<http://countrystudies.us/georgia/18.htm>, 14. 3. 2015).

⁸³ Gruzínsky *Tetri Melia*.

moci v Gruzii. V tomto jeho plánu hrála primární roli západní Gruzie, která měla sloužit jako klíč k zisku celé Gruzie. Gamsachurdia také pokračoval ve štvavé politice vůči opozičním představitelům, hlavně proti Ševardnadzemu. Toho označil za vyslance Moskvy a obvinil jej z neokomunistického tažení v Gruzii.⁸⁴

Centrem Gamsachurdiova „mírového boje proti ilegální vojenské juntě“ (Urushadze, 2008) se stalo západogruzínské město Zugdidi. Jeho hlavními podporovateli byly regiony Abcházie a Samegrelo. Vzhledem k řadě problémů Ševardnadzeho vlády, celkové slabosti a vytíženosti centra a jeho bezpečnostních složek, bylo jeho tažení zprvu velmi úspěšné. V srpnu 1993 tak pohltila celou západní Gruzii občanská válka, ve které vítězily Gamsachurdiovy jednotky, získaly některé strategické body a úspěšně postupovaly směr Tbilisi. Ovšem Gamsachurdia podcenil situaci v Abcházii, kdy jeho zdejší kroky ohrozily zájmy Ruska v oblasti (Urushadze, 2008). Tím si získal mocného nepřítele. Představitelé Ruska se nechali slyšet, že „ztrácejí trpělivost se stále iracionálnějšími aktivitami gruzínského prezidenta“ (Souleimanov, Hoch, 2012: 30). Ruská federace tak vyjádřila podporu Ševardnadzeho vládě a následně jí pomohla i vojensky. Velitelé sovětských základů v Gruzii poskytli Ševardnadzeho straně těžké zbraně a tanky. Ševardnadze byl také Moskvou považován za vhodného, protože vzešel ze SSSR a předpokládala tak jeho vstřícnější postoje vůči Rusku (Souleimanov, Hoch, 2012: 30). Proti takové síle již povstání neobstálo a rychle se začalo hroutit. Počátkem listopadu padlo i město Zugdidi. Definitivní konec snahám povstalců přinesla Gamsachurdiova smrt v prosinci 1993 (Urushadze, 2008).

Gamsachurdia se hned po nástupu k moci zasloužil o odklon od Sovětského svazu (resp. Ruska). To se je patrné i na tom, že se Tbilisi nestalo členem Společenství nezávislých států (SNS) a odmítlo rovněž signovat Taškentskou smlouvu o vzájemné bezpečnosti. Gamsachurdia byl přesvědčen o tom, že Moskva využívá etnické napětí v Gruzii ke svým cílům. Gamsachurdia považoval tyto regiony přímo za „pátou kolonu Kremlu“ a hovořil o nich jako o „hostech“ v gruzínské vlasti. To znamenalo Gamsachurdiovu politiku vůči těmto regionům (Souleimanov, Hoch, 2012: 27-30). Jak jsem napsala výše, do vzpoury proti Ševardnadzemu a nové vládě se krom západu země přidala i Abcházie. Ta začala podporovat Gamsachurdiu, a

---

⁸⁴ Country Studies. *The Military Council* (<http://countrystudies.us/georgia/18.htm>, 14. 3. 2015).

proto Ševardnadze poslal do Abcházie gruzínské jednotky, které ji měli zpacifikovat. Ovšem tuto akci provázelo rozsáhlé porušování lidských práv z jejich strany, kterou ještě více posílily etnickou nevraživost v regionu (Urushadze, 2008). Na počátku tedy stál boj proti Gamsachurdiovi, který se později přelil do etnického konfliktu mezi Abcházci a gruzínskými silami. Tomuto konfliktu, který se rozhořel v září 1993, se budu více věnovat v další části práce.

Pokud má hypotéza znít, že Ševardnadzeho politika vedla k dezintegraci státu a nárůstu animozit mezi centrem a regiony, po této části je třeba říci, že tento trend nastartovala již politika Zviada Gamsachurdii. Právě ten rozpoutal nenávistnou kampaň proti menšinám, a byl to také on, kdo striktně odmítal jakékoliv posílení autonomie regionů či jen jednání s nimi. Již za prvního prezidenta druhé gruzínské republiky stály regiony před situací, kdy nemohou vést s Tbilisi diskuzi a jsou tak nuceny hledat pomoc jinde. Realita v zemi byla již před Ševardnadzeho nástupem k moci žalostná, stejně tak jako vztah centra a regionů. Gruzie a její politické vedení se již od vyhlášení nezávislosti potýkalo se slabostí státu, a to na více frontách. To vše podtrženo tím, že nezávislost přišla rychle a překotně. Gruzínské instituce zastihla bez řádné přípravy, a ty tak nebyly schopny udržet vnitřní pořádek. Instituce státu měly již zmíněné velké deficity v jednání s menšinami, se kterými nedokázaly navázat vztahy a jejich cesty se již na přelomu 80. a 90. let rozešly. Pod vedením Gamsachurdii nedokázali Gruzínci postupovat asertivně a jejich snahy o zpřetrhání veškerých vazeb na Moskvu přinesly potíže. A to hlavně v ekonomické oblasti, kdy díky svému postoji k SNS nemohli čerpat z výhod svého tradičního trhu. Země se také tvářila v tvář otálení mezinárodního společenství uznat nově vznikající postsovětské republiky dostala do izolace. Gamsachurdia se snažil toto zvrátit, nicméně když k tomuto v roce 1991 mohlo dojít, zuřilo již povstání proti němu. Výhod z mezinárodního uznání se tak dočkal až jeho nástupce, Eduard Ševardnadze.

4. POLITICKÉ KROKY EDUARDA ŠEVARNADZEHO DO POLOVINY 90. LET

Nyní již přistoupím k jádru mé práce, kdy se v první řadě budu zabývat Ševardnadzeho politikou do roku 1995. Konkrétně jsem si jako hranici zvolila volby v listopadu 1995, kterými byl zvolen na post prezidenta. Tato kapitola tak bude končit právě posledními událostmi před datem 5. listopadu 1995, relevantními pro moji práci. Toto datum jsem zvolila, protože do této doby nebyl Ševardnadze oficiálně v čele státu, a navíc doba před rokem 1995 je specifická ozbrojenými konflikty v Jižní Osetii a Abcházii a občanskou válkou. Naopak od roku 1995 dochází po volbách a uzavření některých dohod k relativní bezpečnosti, politické i ekonomické stabilizaci situace v Gruzii. To je podtrženo i přijetím nové ústavy pod Ševardnadzeho taktovkou v roce 1995. Před touto kapitolou jsem psala o Gamsachurdiově a jeho politice. To shledávám důležité, protože právě jeho počiny měly za následek nástup Ševardnadzeho k moci. Nyní se budu věnovat hlavním politickým výzvám pro Ševardnadzeho v první polovině 90. let a následně již přejdu k hlavní části. Hlavní částí této kapitoly jsou tématicky řazené části, které mapují hlavní události a konflikty v regionech do poloviny 90. let.

V této části předpokládám, že pro svůj cíl práce zjistím, jaký byl vztah mezi regiony a centrem v tomto období, a jak se vyvíjel. Zkoumat budu Ševardnadzeho rozhodnutí vztahující se k zachování územní celistvosti země, a to v nejkritičtějších obdobích, kdy země se potýkala s destabilizací a probíhaly celkem tři vnitrostátní konflikty. Ševardnadzeho rozhodnutí budu zkoumat se záměrem získat informace pro další potvrzení či vyvrácení hypotézy mé práce – tedy zda Ševardnadzeho politika vedla k územní dezintegraci státu a nárůstu animozit mezi centrem a regiony, a to v první polovině 90. let. Informace získané v této kapitole mi tak mají posloužit k zjištění, zda je můj předpoklad správný.

Důležitou proměnnou pro nastupující Ševardnadzeho vládu bylo, že většina obyvatel v Abcházii, a to i etnických Gruzínů, podporovala v občanské válce spíše Gamsachurdiu než jeho. Nemluvě o Gamsachurdiově postavení v Jižní Osetii. Díky tomu neměl na své straně při vyjednávání s regiony ani Gruzínce a byl tím značně

limitován (Souleimanov, Hoch, 2012: 48). Slabost gruzínského státu nezpůsobila směrem k regionům jen nepřehledná politická situace a následná občanská válka. Vinu nese i vzdálenost od politických a ekonomických center. Abcházie a Jižní Osetie tvoří kompaktní území, jež se ovšem nachází na okrajích státu a navíc je třeba počítat i s jejich těžkou geografickou dostupností. Z tohoto hlediska je pro konfliktní regiony v Gruzii (a nejen pro ně) obdobnou výzvou hlavně oblast údolí Kodori a soutěsky Pankisi, která se nachází na hranici s Čečenskem (Stanislawski, 2008: 375). Pokud jde o nástup Ševardnadzeho k moci v Gruzii, můžeme shrnout, že byl velmi problematický. Sám o svém návratu do země prohlásil: „*Je to nejtěžší mise, co jsem kdy měl a v nejtěžších podmínkách*“ (Banerjee, 1992). I když byl obdivován za svůj diplomatický důvtip a celkové politické schopnosti, stejně byl úkol zajistit v zemi mír a stabilitu nad jeho síly. Nicméně i když neuspěl, dostal se velmi daleko. Jak jsem již uvedla, v únoru 1992 došlo k obnovení ústavy z roku 1921, ovšem vláda začala rušit zákony z dob SSSR již o dva roky dříve. Návrat ke staré ústavě a nevytvoření nové byl určitou snahou navázat na světlou minulost a zároveň šlo o pokus, kterým se nová elita s Ševardnadzem v čele snažila legitimizovat své převzetí moci. Nakonec byl přijat dodatek, podle kterého jsou i zbývající zákony z období SSSR definitivně zrušeny. Ovšem situaci to Ševardnadzemu zkomplikovalo v tom ohledu, že takto byl zrušen i právní rámec pro setrvání Abcházie v Gruzii (Souleimanov, Hoch, 2012: 48).

Důležitým mezníkem po převzetí moci Ševardnadzeho vládou byly parlamentní volby konané 11. října 1992. Ty měly za úkol legitimizovat jeho postavení v očích občanů. Volby se konaly pomocí smíšeného volebního systému a účastnilo se jich 36 politických uskupení. Z toho celých 24 se jich dostalo do parlamentu a překonalo tak volební klauzuli. Takto byl sestaven nejvíce pluralitní demokraticky volený parlament v gruzínských dějinách. Volební účast byla 74% a zvítězil v nich Ševardnadzeho blok „*Svoboda*“, který získal 29 mandátů.⁸⁵ Dalším jeho významným krokem bylo přistoupení Gruzie k Společenství nezávislých států v roce 1993. O tom ostatně s Rusi jednal již při událostech kolem tažení proti Zviadistům. Země signovala Taškentskou smlouvu o společné bezpečnosti a Ševardnadze doufal, že mu spolu s členstvím v SNS zajistí lepší pozici při hledání řešení pro konfliktní regiony (Kriz,

---

⁸⁵ CEC: Election Administration of Georgia. *Georgia – History of elections. 1990-2010* (<http://www.cesko.ge/uploads/other/9/9078.pdf>, 7.3.2015).

Shevchuk, 2009). Ovšem dalším z důvodů tohoto dočasného příklonu zpět k Rusku byl fakt, že Západ opakovaně nebral na vědomí žádosti a prosby Ševardnadzeho o pomoc s bezpečnostní a ekonomickou situací (DeTemple, 2002). Ševardnadze musel po svém příjezdu čelit rozvrácené zemi, a nejprve, věrný nastolené zahraničněpolitické orientaci země, apeloval na Západ. Nicméně jiné pomoci, krom té finanční, se mu z jejich strany nedostalo. Sám byl však i za to velmi vděčný, podle jeho názoru pomohla Gruzii přežít a zabránit hladovění části obyvatelstva.⁸⁶ Nakonec tedy přistoupil na tlaky Moskvy a přijal jejich pomoc. Ze strany obyvatelstva, respektive etnických Gruzínců, se za tento počin dočkal velké kritiky. Jejich nesouhlas byl dán hlavně strachem z ruské expanzivní politiky, která mohla znamenat snahu o znovuobnovení sovětského impéria (Rosett, 1994). Největší finanční pomoci ze Západu se v první polovině 90. let dočkal od Spojených států, a to hlavně v letech 1992 a 1993, kdy tato pomoc dosahovala až 224 miliónů USD. Pomoc směřovala převážně na humanitární cíle, a to v celé Gruzii, tedy směřovala i do separatistických regionů. Ovšem právě ve vztahu k těmto regionům vyplouvaly na povrch informace o nehumánním zacházení s příslušníky opozice a etnických menšin ze strany centra. Proto začala být podpora Západu postupně vázána na dodržování lidských práv a mezinárodních zásad ze strany Ševardnadzeho vlády.⁸⁷

Ústava z roku 1921 platila až do srpna 1995, kdy byla pod vedením Ševardnadzeho vlády vytvořena nová. Na jejím základě o tři měsíce později proběhly prezidentské a parlamentní volby. Pokud jde o obsah, tak jedním z hlavních bodů bylo zrušení postu premiéra gruzínské republiky. Tato funkce byla znovuustavena až v roce 2004 novou vládou. Pro naši práci je důležité, že i v rámci této ústavy se nadále Ševardnadze bránil federalizaci Gruzie, a tuto myšlenku vnímal v této době jako ohrožení její integrity (Kuranian, 2005: 18-19). Srpen 1995 byl pro Ševardnadzeho na druhou stranu kritickým, a to z důvodu prvního pokusu o atentát na jeho osobu. Nicméně i z takové situace dokázal vytěžit a dosáhl tak rozbití skupiny Mkhedrionů a zatčení jejích hlavních představitelů, a tím další centralizace moci v Gruzii. Mimo separatistické regiony a Adžárii tak již Tbilisi ovládalo vlastní území. Mkhedrioni se Ševardnadzemu po jeho vítězství v občanské válce stali nepohodlnými, když se obrátili proti němu a navíc ohrožovali i gruzínskou veřejnost.

---

⁸⁶ Newsweek. *An eye to the future.*

(<http://search.proquest.com/docview/214035996/F9BE48271C484ED9PQ/7?accountid=14965>, 8. 3. 2015).

⁸⁷ Country Studies. *The Soviet and Gamsakhurdia Periods* (<http://countrystudies.us/georgia/65.htm>, 7. 3. 2015).

Nemluvě o jejich nelegálních aktivitách. Její osud tak byl zpečetěn poté, co se zapletla do příprav atentátu na prezidenta (Wasielewski, Wooster, 2000).

4.1 Gruzínsko-osetinský konflikt a otázka Jižní Osetie v první polovině 90. let

Jak jsem již napsala v předchozí části věnované Jižní Osetii, tento region má úzké vazby na sousední Severní Osetii v Ruské federaci. Na počátku své existence v rámci Sovětského svazu měla i status autonomní oblasti SSSR, nicméně o ten později přišla. Faktem je, že i přes řadu kulturních podobností a smíšených manželství s Gruzíny, byl tento region prvním, kde vypukly potyčky. A to již roku 1989. Tomu přispívá i nejasná hranice mezi Jižní Osetií a Gruzii, kdy na rozdíl od jiných zde nebyly jasně patrné bariéry a Osetinci byly menšinou v zemi, kterou bylo možné nejvíce považovat za součást gruzínského obyvatelstva. Přesto mezi oběma etniky ke konci 80. let rostly animozity a stupňovala se nacionalistická rétorika, hlavně ze strany Tbilisi. Na to Jižní Osetie reagovala roku 1988 vytvořením Jihoosetinské lidové fronty, která se o rok později dostala k moci v regionu. Bezprostředně poté požadovala obnovení kdysi existujícího statutu autonomní republiky. Tento požadavek z 10. listopadu gruzínská vláda jednoznačně odmítla. Na jihoosetinské straně, ale i na té gruzínské začal vzhledem k těmto událostem růst počet demonstrací a nepokojů.⁸⁸ Nacionalistické elity v Gruzii nejenže nereagovali na Osetinské požadavky, ale naopak svou stupňovaly selektivní politiku a všechny menšiny v zemi čelily nevybíravým rétorickým útokům ze strany tehdejšího prezidenta Gamsachurdii. Ten je nejčastěji označoval za agenty Moskvy nebo zdůrazňoval jejich postavení hosta v zemi. Navíc byly Gruzínci na přelomu 80. a 90. let silně znepokojeni demografickými ukazateli. Konkrétně šlo o nízkou porodnost etnických Gruzínců na jedné straně, a naopak vysokou porodnost etnických menšin na straně druhé. Silné národní uvědomění Gruzínců tak na rozdíl od jiných zemí přispělo k rozvrácení země (Suny, 1999-2000: 163). V Gruzii tak vznikla situace, ve

---

⁸⁸ GlobalSecurity.org. *Military. South Ossetia – Background* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/south-ossetia-3.htm>, 28. 2. 2015).

kteře se všechny problémy, ať už mezi skupinami v zemi či v zemi jako celku, označily etnickou nálepkou. To skvěle vystihují i hesla typu „*Gruzie pro Gruzínce*“. Naopak druhá strana užívala fráze jako „*Abcházie je Rusko*“ a další (Tishkov, 1999: 575).

Gruzínské vedení tedy začalo prosazovat různá omezení pro etnické menšiny, potažmo regiony. Například v srpnu 1989 vydala vláda nařízení, na jehož základě byla zavedena gruzínština jako jediný oficiální jazyk v zemi. Důvodem byla podle vlády jazyková diskriminace etnických Gruzínců na jihoosetském území. Jihoosetinci se naopak začali bouřit proti nově vzniklé diskriminaci.⁸⁹ V roce 1990 probíhaly parlamentní volby, ve kterých gruzínské úřady odepřely všechny kandidáty, kteří prosazovali nějakou formu separatismu. Jihoosetinstí kandidáti tak byli z voleb zcela vyloučeni. Osetinci si následně ztěžovali do Moskvy a osočili Gamsachurdia z diskriminace a „*megalomanských ambicí*“ (Fearon, Laitin, 2006: 7).

Jedním z vrcholů Jihoosetinských snah bylo vyhlášení regionu jako demokratické republiky v roce 1990, která má být jednou ze součástí SSSR. To vláda v Tbilisi jednoznačně odmítla. Nejvyšší sovět Gruzie zrušil Jižní Osetii v březnu autonomii a v lednu 1991 započal ozbrojený konflikt, též známý jako gruzínsko-osetinský. V únoru 1991 poslal Gamsachurdia dopis, ve kterém se od Gorbačova dožadoval stažení sovětských vojsk z Jižní Osetie (Urushadze, 2008). Tento konflikt trval s různou intenzitou a několika přestávkami až do června 1992. Gamsachurdia za jeho trvání rovněž plánoval masivní útok na jihoosetinské hlavní město, jehož výsledkem mělo být definitivní vojenské podrobení tohoto separatistického regionu. Hodlal tak radikálně ukončit konflikt. K tomuto útoku však již z důvodu státního převratu nedošlo. K moci se totiž dostal Ševardnadze, který s takovým řešením nesympatizoval (Souleimanov, Hoch, 2012: 45). Ševardnadze se při řešení ozbrojených konfliktů v zemi, včetně toho osetinského musel spoléhat převážně na různé neoficiální polovojenské skupiny, které mu vyjadřovaly podporu. Jejich hlavním deficitem byly metody, které užívaly. Mezi ně patřilo i vydírání, vraždy apod. Ševardnadze však neměl jinou volbu, protože gruzínská armáda se potýkala s řadou problémů, kdy mezi nejpalcivější patřilo málo lidských a materiálních zdrojů (Rosett,

---

⁸⁹ Human Rights Watch. *BLOODSHED IN THE CAUCASUS. Violations of Humanitarian Law and Human Rights in the Georgia-South Ossetia Conflict* (<http://www.hrw.org/reports/pdfs/g/georgia/georgia.923/georgia923full.pdf>, 4. 3. 2015).

1994). Na druhé straně, i separatistické regiony se opíraly o neoficiální ozbrojené složky, které měly vlastní zdroje dodávek zbraní a vojenské techniky. V případě sil Jižní Osetie šlo o 2 tisíce mužů, u sil Abcházie o 5 tisíc mužů (King, 2001: 535).

V dubnu 1992 rozkázal Ševardnadze ostřelování hlavního města Cchinvali ze strategických pozic v okolních kopcích. Při této akci zemřely stovky civilistů, což vyvolalo řadu protestů v regionu i mimo něj. Další událost, která vyvolala vlnu kritiky, bylo rozstřílení autobusu plného civilistů v květnu 1992. Na základě toho přerušila Severní Osetie dodávky plynu do Gruzie a předseda Konfederace států Kavkazu usiloval o vyslání dobrovolníků ze severního Kavkazu na pomoc Osetům. I přes jeho snahy k tomu nakonec nedošlo⁹⁰, ovšem jen na oficiální rovině. V té neoficiální řada dobrovolníků podnikla cestu do Jižní Osetie a v konfliktu bojovala (Souleimanov, Hoch, 2012: 45-46). Ševardnadze se ve své politice vůči Jižní Osetii pokoušel o metodu cukru a biče. Na jedné straně šlo o klasické vojenské a vehementní snahy o potlačení pašování do Jižní Osetie, na kterém se podíleli hlavně místní separatistické elity. Jeho záměr byl takový, že takto na jedné straně přijdou o své finanční zdroje a na druhou stranu nebudou schopni plnit lidem základní potřeby a tím i vést region. Na druhé straně metoda cukru spočívala v tom, že si tento plán snažil pojistit rozsáhlou humanitární pomocí Jižní Osetii, která mu měla zajistit přízeň místních obyvatel.⁹¹ Ovšem tato metoda mu zcela nevyšla. Situaci ještě předtím zkomplikovalo referendum vyhlášené v lednu 1992 Jižní Osetií. Jeho obsahem bylo vyhlášení nezávislosti. Ze strany etnických Gruzínů v oblasti bylo referendum bojkotováno, díky tomu se vyslovilo pro nezávislost 99% voličů. Na jeho základě pak Jižní Osetie vyhlásila nezávislost a rovněž nedělitelnost jejích hranic. V tomto dokumentu se odvolává dále na právo národů na sebeurčení dle OSN, a také na křivdy, kterých se na jejím národu dopustila Gruzie.⁹² Jižní Osetie se také dožadovala stažení gruzínských vojsk a zrušení blokády Jižní Osetie, kterou Ševardnadze nadále prosazoval. Stažení vojsk také pro Tbilisi nepřipadalo v úvahu. Jižní Osetie tak nadále ignorovala jakékoliv snahy Ševardnadzeho k vyjednávání a

---

⁹⁰ Nedošlo k tomu díky pragmatickému postoji tehdejšího prezidenta Severní Osetie A. Galazova.

⁹¹ International Crisis Group. *Georgia: Avoiding War in South Ossetia. ICG Europe Report N°159* (http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/159_georgia_avoiding_war_in_south_ossetia.pdf, 27. 2. 2015).

⁹² Общественная комиссия. *Акт провозглашения независимости Республики Южная Осетия* (<http://www.osetinfo.ru/conf901>, 15. 2. 2015).

spolupráci. Od vypuknutí konfliktu byla vyhlášena řada příměří, která však nebyla ani jednou stranou respektována (Souleimanov, Hoch, 2012: 45).

Za opravdový konec tohoto konfliktu tak můžeme považovat dohodu uzavřenou v Soči 23. června 1992, tedy tzv. *Dagomyskou dohodu*. Signatáři byly Rusko a Gruzie a hlavními body dohody, která upravovala situaci ohledně gruzínsko-osetinského konfliktu, bylo zastavení bojů k datu 28. června, vznik vícestranné kontrolní komise a nakonec také vytvoření podmínek pro návrat uprchlíků.⁹³ Dohoda dále upravovala zónu bojů kolem města Cchinvali a vytvořila bezpečnostní koridor podél hranice jihoosetského území. Dala vzniknout Společným mírovým silám, skládajícím se z gruzínských, osetinských a ruských jednotek, vše pod ruským velením.⁹⁴ Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) se na základě dohody ujala monitorování následných jednání i příměří. OBSE tak vytvořila misi v Gruzii s působností od roku 1993 a pravidelně předsedala jednáním mezi stranami konfliktu. Již zmiňovaná kontrolní komise, jejímž úkolem byla demilitarizace a nastolení bezpečnosti v regionu, se skládala krom zástupců OBSE i ze zástupců Ruské federace, Gruzie, Jižní Osetie a Severní Osetie. Další požadavky měly i Spojené státy. Ty vyzývaly strany, aby zapracovaly v oblasti lidských práv, civilní policie a repatriace uprchlíků.⁹⁵ Od konce roku 1992 zde začala působit tzv. *Dlouhodobá mise*. Je třeba říci, že Ševardnadze celou dobu usiloval o co největší možné angažování mezinárodních pozorovatelů a jednotek. Snažil se tak vyhnout dominanci Ruské federace. Bohužel pro ně bez valného úspěchu (Souleimanov, Hoch, 2012: 52). Později funkce Dlouhodobé mise převzala Smíšená kontrolní komise (SKK). Ta byla složena z mírových jednotek již zmíněných čtyř aktérů, z každého státu po 500 mužích, s tím, že jednotky ze Severní osetie působí v rámci půl tisíce mužů, které vysílá Rusko. Celkem tedy byla SKK složena z 1500 mužů. Od dohody o zastavení bojů se Ševardnadze soustředil na reintegraci Jižní Osetie (Kurashian, 2005: 19). Složení SKK bylo po celou dobu trnem v oku pro gruzínskou stranu. Nejenže se Ševardnadzemu nepodařilo eliminovat vliv Ruska, ale také koncept zastoupení čtyř stran konfliktu byl pro něj postaven nevýhodně. Zcela

---

⁹³ International Crisis Group. *Georgia: Avoiding War in South Ossetia. ICG Europe Report N°159* (http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/159_georgia_avoiding_war_in_south_ossetia.pdf, 27. 2. 2015).

⁹⁴ GlobalSecurity.org. *Military. South Ossetia – Background* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/south-ossetia-3.htm>, 28. 2. 2015).

⁹⁵ GlobalSecurity.org. *Military. South Ossetia – Background* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/south-ossetia-3.htm>, 28. 2. 2015).

podloženě složení SKK vnímal jako uskupení tří proti jednomu. Neustále se tak dožadoval změny tohoto složení a posílení nestrannosti Komise tak, že dohled bude plnit OBSE, ale také zástupci Evropské unie a USA. Gruzínský návrh však odmítla Jižní Osetie, která vnímala výši postavení Ruska v SKK úměrně k její vlastní bezpečnosti. Tak zatímco Gruzie vnímala Rusko jako nedůvěryhodného partnera, Jižní Osetie jako garanta vlastního přežití.⁹⁶

Díky válce se počet obyvatel Jižní Osetie rapidně snížil a na 14 tisíc etnických Gruzínců uprchlo do zbytku Gruzie. V jejich případě s tím, že jejich návrat nebyl oproti Osetincům možný.⁹⁷ Ovšem i řada Osetů odmítla návrat. Jejich důvodem bylo více ekonomických a jiných příležitostí v Severní Osetii a rovněž příležitosti v rámci ruské šedé ekonomiky.⁹⁸ Ševardnadze se tak musel potýkat s obrovským přílivem uprchlíků a se všemi jeho důsledky. Ještě před vypuknutím ozbrojeného konfliktu zemřelo podle statistik 51 lidí (k březnu 1991) (Urushadze, 2008). Během konfliktu pak v letech 1991-1992 napočítáme na sto pohřešovaných, ale počty mrtvých se liší podle zdrojů. Odhady se pohybují mezi 40 až 100 tisíci a nesmíme také zapomenout na velké škody na infrastruktuře a obydlích v již tak periferní oblasti Gruzie (Souleimanov, Hoch, 2012: 51). Velkou nepříjemností byla pro Ševardnadzeho nutnost jednání s Rusi a nakonec i ústupek, na základě kterého musel do Gruzie znovu pozvat ruská vojska. Následkem konfliktu se Jižní Osetie, pod ochranou Ruské federace, dočkala de facto nezávislosti. Ovšem do roku 2008 neuznané žádným státem (Suny, 1999-2000: 163). Pro Jižní Osetii bylo také důležité, že po uzavření mírové dohody a skončení bojů gruzínská vláda ustoupila od trvání na blokádě Jižní Osetie. Nicméně byla zklamaná chováním Ruska, kdy se některá jednání mezi ním a Gruzíny konala ve stylu „o nás bez nás“ (Souleimanov, Hoch, 2012: 53). Přes následné snahy Ruska, by nikdy nebyl Ševardnadze schopen takových vojenských akcí proti etnickým menšinám, pokud by nezískal jejich podporu v podobě arzenálu sovětské armády. Na druhé straně do Jižní Osetie byly naopak z Ruské federace zbraně pašovány (Tishkov, 1999: 585).

---

⁹⁶ International Crisis Group. *Georgia's South Ossetia Conflict: Make Haste Slowly* Crisis Group Europe Report N°183

([http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/183_georgia_s_south_ossetia_conflict_make_haste_slowly.as.hx](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/europe/183_georgia_s_south_ossetia_conflict_make_haste_slowly.as.hx), 27. 2. 2015).

⁹⁷ GlobalSecurity.org. *Military. South Ossetia* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/south-ossetia.htm>, 27. 2. 2015).

⁹⁸ GlobalSecurity.org. *Military. South Ossetia – Background* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/south-ossetia-3.htm>, 28. 2. 2015).

28. října 1992 se konaly parlamentní volby, na základě kterých byl Eduard Ševardnadze zvolen předsedou parlamentu se ziskem 95% hlasů. Voleb se účastnilo 14 politických stran a volební účast dosáhla 67%.⁹⁹ Vzhledem k probíhajícímu konfliktu se občané v Jižní Osetii z valné většiny voleb neúčastnili. V únoru 1993 proběhla schůze mezi zástupci Gruzie a Ruska. Její náplní bylo propojení a komplexní přístup ke všem konfliktům na Kavkaze. Ševardnadze se domníval, že tyto konflikty nelze oddělovat. Rusko mu také naznačilo, že pomohou Gruzii ukončit konflikt v Abcházii, ale za cenu ruského angažmá i v Jižní Osetii. Následně v červenci navštívil ruský vyslanec zabývající se ochranou ruských menšin Gruzii a setkal se i s Ševardnadzem. Roku 1994 podepsala Gruzie s Ruskem dohodu o vojenské spolupráci. Právě ta byla další příčinou protestů ze strany Jižní Osetie (i Abcházie). Ti ji odsoudili za provokaci dalšího etnického konfliktu.¹⁰⁰ Na základě této dohody se Rusko s Gruzii zavázali poskytnout 34 miliard rublů na obnovu Jižní Osetie. Tyto peníze měly být darovány postupně do roku 1997, kdy Ševardnadzeho vláda měla darovat dvě třetiny částky a Rusko tu zbývající. Téhož roku poté vydává gruzínská ústavní komise návrh na novou politickou a administrativní strukturu země. V něm navrhuje zvláštní status pro Abcházii a Adžárii, díky čemuž vyvolala nesouhlas v Jižní Osetii. Těm žádný takový status nabídnut nebyl. Nicméně podle Ševardnadzeho bude otázkou předmětem dalšího jednání. Vzájemné gruzínsko-osetinské vztahy tak znovu značně ochladly (Souleimanov, Hoch, 2012: 52). Ke konci téhož roku se schází čtyřstranná Komise, složená z členů Gruzie, Ruska, Jižní a Severní Osetie. Jejím cílem je dořešit přetrvávající spory mezi nimi. Primárním cílem je „dosáhnout komplexního politického urovnání v Jižní Osetii“¹⁰¹, a to pod vedením ruských sil zde. Do počátku roku 1995 se bezpečnost v Jižní Osetii a gruzínsko-osetinské vztahy zlepšily natolik, že se řada uprchlíků rozhodla vrátit. Ševardnadzeho vláda jim nabídla pomocnou ruku v podobě miliónu USD přiděleného na okamžitou pomoc uprchlíkům, kteří se vracejí do Jižní Osetie. Další finance pak Ševardnadze směřoval na postkonfliktní rekonstrukci, a to ve spolupráci s jihoosetskými úřady. Gruzínský premiér se následně setkává s představiteli OBSE a jedná s nimi o urovnání konfliktu v Jižní Osetii. Rok 1995 se tak nese ve znamení

---

⁹⁹ CEC: Election Administration of Georgia. *Georgia – History of elections. 1990-2010* (<http://www.cesko.ge/uploads/other/9/9078.pdf>, 7. 3. 2015).

¹⁰⁰ UNHCR: Refworld. *Chronology for Ossetians (South) in Georgia* (<http://www.refworld.org/docid/469f388dc.html>, 11. 3. 2015).

¹⁰¹ UNHCR: Refworld. *Chronology for Ossetians (South) in Georgia* (<http://www.refworld.org/docid/469f388dc.html>, 11. 3. 2015).

uvolnění napětí a hledání společného řešení. Ovšem o ústupcích ve sporu o politický status Jižní Osetie nemůže být řeč. Ševardnadze se v jednáních v tomto období záměrně vyhýbá větším politickým otázkám. A to i v případě Abcházie.¹⁰²

4.2 Gruzínsko-abcházský konflikt

Ozbrojený konflikt v Abcházii měl mnohem větší rozsah a dopady než ten v Jižní Osetii. Abcházie byla více kulturně odlišnou, více rozvinutou a samostatnější, než tomu bylo v případě Jižní Osetie. Navíc Abcházové vnímali Rusko jako svého ochránce před Gruzíny již po dvě stě let a bylo tomu tak i nyní. I v tomto případě se začaly projevovat nacionalistické a separatistické tendence již ke konci 80. let. To vyústilo i v tzv. *Lichinský dopis* do Moskvy, jehož autorem byli tehdy ještě abcházští komunisté. Hlavním požadavkem těchto separatisticky orientovaných elit Abcházie bylo obnovení Abcházské sovětské socialistické republiky, která byla během období SSSR zrušena (Darchiashvili, 2007: 243). Dalším zostřováním situace reagovala Abcházie na události na úrovni republiky, kde sílil nacionální směr, a to analogicky jako Jižní Osetie. Pomyslným vrcholem může být červenec 1992, kdy si Nejvyšší sovět Abcházie odhlasoval návrat k ústavě z roku 1925, podle níž byla Abcházie svazovou republikou a s Gruzíí ji pojila jen speciální smlouva. Na tomto základě si pak odsouhlasila své oddělení od Gruzie.¹⁰³ Poté se ještě připojila ke Konfederaci severokavkazských národů. Připojení k tomuto kvaziútvary zpečetilo její odkaz k severokavkazským národům. V takové situaci byl vzhledem k pozici obou stran konflikt nevyhnutelný.

První etnicky motivované střety mezi Gruzíny a Abcházci se odehrály ve dnech 15. až 16. července 1990. Tyto násilnosti v Suchumi si vyžádaly 14 mrtvých a přes 200 zraněných. Spouštěčem těchto událostí bylo zřízení pobočky Tbiliské státní univerzity v Suchumi, z nařízení centrální vlády. Tyto střety měly lavinový efekt a situace se v Suchumi stala nekontrolovatelnou. Tbilisi na to reagovalo vysláním vojsk

---

¹⁰² UNHCR: Refworld. *Chronology for Ossetians (South) in Georgia* (<http://www.refworld.org/docid/469f388dc.html>, 11. 3. 2015).

¹⁰³ GlobalSecurity.org. *Independent Abkhazia* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/abkhazia-4.htm>, 27. 5. 2015).

ministerstva vnitra v počtu čtyř a půl tisíce mužů. Koncem srpna 1990 přijal abcházský parlament Deklaraci o nezávislosti Abcházie, k čemuž došlo i přes odpor poslanců gruzínského původu a vláda v Tbilisi jej prohlásila za neplatný. To vyvolalo další eskalaci. Následně byl v prosinci zvolen předsedou parlamentu v Suchumi Vladislav Ardzimba a parlament pod jeho vedením přestal postupně brát zřetel na své gruzínské kolegy. Ti si pak svolávali vlastní schůze a daly tak vzniknout alternativnímu zákonodárnému orgánu. Další eskalace konfliktu pak byla zaviněna již zmiňovaným návratem k ústavě z roku 1921, podle níž měla Abcházie menší pravomoci (Darchiashvili, 2007: 244-245). V této situaci se Ševardnadze snažil zabránit eskalaci a tedy minimalizovat riziko vypuknutí ozbrojeného střetu. Hlavně zdůrazňoval klíčový význam místní železnice, která vedla z Arménie přes Gruzii (Abcházii) až do Ruské federace. Nechal se slyšet, že její fungování je pro Gruzii a trvalý mír v oblasti zásadní (Banerjee, 1992). Ševardnadze aktivně jednal s Ardzimbou, kdy dosáhl některých ústupků. Dokonce ještě na začátku srpna 1992 ujišťovala Abcházie Ševardnadzeho o svém setrvání v Gruzii. Předpokladem toho bylo dodržení dohodnutých podmínek mezi stranami, a to větší autonomie Abcházie a rovné příležitosti pro etnické skupiny. Nicméně nakonec jeho snahy selhaly, i když z jeho pohledu neúmyslně a velmi nešťastně. Neustálé konfrontace v oblasti tak vyvolaly v srpnu 1992 ozbrojený konflikt v Abcházii, tedy gruzínsko-abcházský konflikt (Souleimanov, Hoch, 2012: 49). Bezprostřední příčinou bylo vyslání ozbrojených jednotek do Abcházie ze strany centrální vlády 14. srpna 1992. Tento Ševardnadzeho krok byl výsledkem více faktorů. Za prvé šlo o reakci na vyhlášení nezávislosti Abcházie pod vedením Ardzimby 21. července. Z toho vyplynula řada sociálních nepokojů, násilných demonstrací a potyček (Wasielewski, Wooster, 2000). Za druhé je podstatnější dát události v Abcházii do souvislosti s občanskou válkou v Gruzii. Právě vítězství Ševardnadzeho v této válce donutilo Zviadisty opevnit se v oblasti Samegrelo, v bezprostřední blízkosti Abcházie. Ovšem ti nakonec ustoupili až do abcházského regionu Gali, a to s gruzínskými rukojmími. Tbilisi vyslalo tři tisíce mužů, které vedl tehdejší ministr obrany Kitovani. Jejich původními rozkazy bylo zamířit do abcházské oblasti Gali, osvobodit Zviadisty držené zajatce a uvolnit již zmiňovaný železniční koridor. Ten byl blokován povstanci (Darchiashvili, 2007: 246). Dále měla Národní garda za úkol zajistit silniční zásobovací linky a zabezpečit hranici s Ruskem. V takovéto podobě byla mise Národní gardy odsouhlasena i v Suchumi. Tato vojenská akce se tedy měla omezit jen na toto, neměla za cíl vyřešit otázku

nezávislosti Abcházie. Ovšem Kitovani se po vyřešení situace v Gali plánu nadržel a rozhodl se, bez pověření centrální vlády, vést své vojsko až do hlavního města Abcházie. Jeho podobením tak chtěl reintegrovat region do Gruzie.¹⁰⁴ Politické vedení v Suchumi to označilo za gruzínskou vojenskou invazi a vydalo rozkazy k obraně. Ubránit hlavní město však nedokázalo, a zatímco gruzínská vojska obsadila Suchumi, Ardzimbova vláda se přesunula do okresu Gudauta. Právě ten je srdcem abcházského separatismu. Jen do této chvíle stála invaze život 200 lidí a stovky jich bylo zraněno na obou stranách.¹⁰⁵ Pokud jde o reakci Tbilisi na svévolnou invazi Kitovaniho, tak Ševardnadze sám byl jeho konáním nejdříve zaskočen. Byl s abcházským vedením v jednání, které se rýsovalo jako nadějně. Nakonec však tváří tvář hotové věci prostřednictvím rozhlasu prohlásil, že „*přítomnost Národní gardy v Abcházii je nutná a nezbytná pro zachování suverenity Gruzie*“ (Darchiashvili, 2007: 247).

Jak jsem již uvedla, Ševardnadze se při akcích v Abcházii i v celé Gruzii nemohl opírat o stálou armádu. Gruzie jako řada jiných zemí zrušila po svém odchodu ze SSSR brannou povinnost, ale když čelil kritické bezpečnostní situaci v Gruzii, potřeba stálé armády byla palčivá. V září 1992 proto úřady zavedly odvod mužů ve věku 18 až 25 let. Mnozí z těchto mladíků byli motivováni právě touhou pomoci získat zpět historické území jejich vlasti nebo alespoň snahou zabránit dalším křivdám na svých krajanech. Ať už šlo o domnělé či skutečné. Naopak abcházské jednotky vznikaly na tradičních rodinných vazbách a ve městech vznikaly formou domobrany, a to v sousedství či na pracovišti. Primárně byly tvořeny na etnickém principu, ale nebyly ryze abcházské. Naopak jednotky na pomoc Abcházům byly tvořeny i z místních Arménů, Rusů, Řeků, kozáků, Čečenců a dalších. V tomto ohledu však byly roztržité a fatálně postrádaly disciplínu. S tímto problémem se však potýkali i Gruzíni. „*Improvizace se tak stala normou na obou stranách*“ (Wasielewski, Wooster, 2000). Na straně Gruzínů podle řady zdrojů bojovali i západoukrajínští dobrovolníci a amnestovaní trestanci. Později začali na straně Abcházců bojovat i ruští profesionálové a významné pro ni byly lidské zdroje a finance od jejich diaspor v cizině. Veškeré vojenské vybavení a zbraně pocházely ze skladů některých

---

¹⁰⁴ GlobalSecurity.org. *Independent Abkhazia* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/abkhazia-4.htm>, 27. 5. 2015).

¹⁰⁵ UNOMIG: United Nations Observer Mission in Georgia. *Georgia - UNOMIG – Background* (<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unomig/background.html>, 25. 2. 2015).

bývalých sovětských jednotek, tedy těch, které si je z Gruzie neodvezly (Darchiashvili, 2007: 247-248). Navíc podle některých zdrojů disponovala Abcházie během války velkým množstvím ruských zbraní, střeliva a dalšími prostředky, jako například více než tisícem nákladních vozidel (Tishkov, 1999: 585). Právě to Ševardnadze silně kritizoval a již v prosinci 1992 oficiálně obvinil ruské konzervativce z napomáhání abcházské straně (Wasielewski, Wooster, 2000). Nezvratný důkaz pro jeho tvrzení mu pak poskytlo sestřelení ruského letounu SU-27 v zimě roku 1993 nedaleko Suchumi. Letounu, kterým žádný jiný aktér v oblasti nedisponoval, a tedy ani gruzínská vláda (Darchiashvili, 2007: 248). Ševardnadzeho kritika se ale nesnášela jen vojenskou oblast, ale později i na snadnou dostupnost ruských pasů pro občany Abcházie.¹⁰⁶ Ovšem nelze zapomínat na to, že Abcháze v jejich úsilí nepodporovalo jen Rusko, ale i ruské menšiny v Abcházii žijící. I u nich velmi negativně rezonovala nacionalistická rétorika centra (Tishkov, 1999: 588).

Hned druhý den po vniknutí Národní gardy na území Abcházie prosilo její vedení o pomoc vládu v Čečensku. Zpočátku se totiž konflikt odvíjel jasně ve prospěch gruzínské strany. Národní garda ovládla Suchumi po bitvě 18. srpna 1992 a dále postupovala. Další bitvy se odehrály kolem dalších významných měst Gudauta a Gagra (Wasielewski, Wooster, 2000). V reakci na dobytí Suchumi se sešla i mimořádná schůze představitelů Konfederace severokavkazských národů. Ti se usnesli na ultimátu pro Gruzii. Tedy pokud do 21. srpna neukončí její jednotky okupaci Abcházie, vyhlásí Gruzii válku. Na této schůzi byl ostatně přítomen i bývalý prezident Gruzie v exilu, Zviad Gamsachurdia (Darchiashvili, 2007: 250). Do konce srpna pak přijela do Abcházie celá řada dobrovolníků ze severokavkazských částí Ruska. Čečenci v tomto převzali dominantní roli a poskytovali protigruzínskému odporu výcvik a školení, a to hlavně sniperské taktiky boje (Wasielewski, Wooster, 2000). Konflikt takto volně eskaloval do počátku září, kdy bylo v Moskvě dosaženo dohody o příměří mezi stranami konfliktu. Dohoda mimo jiné deklarovala neporušitelnost gruzínské územní integrity. To v této době prosazovala i Moskva. Dalšími podmínkami bylo odzbrojení ilegálních ozbrojených skupin v Gruzii, snížení počtu ozbrojených sil obou stran a nakonec i výměna vězňů.¹⁰⁷ Nicméně dohoda

---

¹⁰⁶ Encyclopaedia Britannica. *Abkhazia* (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1358/Abkhazia>, 28. 2. 2015).

¹⁰⁷ UNOMIG: United Nations Observer Mission in Georgia. *Georgia - UNOMIG – Background* (<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unomig/background.html>, 25. 2. 2015).

nebyla respektována a boje pokračovaly dál. Obě strany se navzájem obviňovaly z porušování lidských práv, hlavně u civilního obyvatelstva a také z porušování mezinárodních úmluv. Další rozměr těmto metodám boje a konfliktu jako takovému dalo vypuknutí etnických bojů v oblasti severního Kavkazu v listopadu téhož roku.¹⁰⁸

OBSE se po celou dobu snažila, s podporou Ševardnadzeho, o mírové řešení konfliktu. V listopadu 1992 také bylo gruzínskou vládou umožněno otevřít kancelář OSN v Tbilisi, opět za účelem dosažení míru a bezpečnosti v oblasti. V květnu 1993 byl pak generální tajemník OSN jmenován zvláštním vyslancem pro Gruzii a kam i záhy odcestoval. Na konci července 1993 pomohl vyjednat mírovou dohodu mezi Abcházci a Gruzii, a to v Gudautě. Tato dohoda bezprostředně reagovala na již třetí pokus Abcházců, získat jejich hlavní město z rukou centrální vlády. Ti však byli opět neúspěšní a do mediace se nyní vložilo i Rusko. Od dohody s nimi Ševardnadze očekával zastavení palby, odzbrojení a demilitarizaci v zóně konfliktu, pod dohledem Ruska.¹⁰⁹ Jedním ze stěžejních bodů dohody, v duchu Ševardnadzeho snah učinit konflikt co nejvíce mnohostranný, bylo vytvoření pozorovatelské mise OSN v Gruzii. Ovšem s velmi omezeným mandátem. Mise nesla název UNOMIG¹¹⁰ a měla dohlížet na naplnění bodů dohody, kdy její hlavní odpovědností bylo monitorovat a ověřovat dodržování příměří u stran konfliktu.¹¹¹ Dále měla být z této zóny transportována těžká technika. V tom Ševardnadze uposlechl a začal odvázet těžkou techniku a také připravovat odchod svých vojáků. Situace se tak konečně začala stabilizovat (Darchiashvili, 2007: 250-251). Ještě předtím na počátku srpna vyslal Generální tajemník OSN skupinu pozorovatelů, kteří měli dohlížet na dodržování příměří. Tito vojenští pozorovatelé vytvořili svoje ředitelství v Suchumi a následně začali podnikat pravidelné hlídky ke kontrole bezpečnostní situace. Jejich první zprávy dodržování příměří potvrdily.¹¹² Ovšem nové boje vypukly již 16. srpna. Navíc olej do ohně přilili v srpnu 1993 také Zviadisté, kteří obsadili tři města v Samegrelu. Paralelně se situací v Abcházii tak započala občanská válka, které jsem se věnovala dříve. Takto vlastně povstalci zaútočili zezadu, a tím sevřeli gruzínskou armádu. Gruzínské jednotky byly

¹⁰⁸ GlobalSecurity.org. *Independent Abkhazia* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/abkhazia-4.htm>, 27. 5. 2015).

¹⁰⁹ UNOMIG: United Nations Observer Mission in Georgia. *Georgia - UNOMIG – Background* (<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unomig/background.html>, 25. 2. 2015).

¹¹⁰ United Nations Observer Mission in Georgia. Vznikla na základě rezoluce RB OSN č. 858 (1993).

¹¹¹ GlobalSecurity.org. *Military. Abkhazia* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/abkhazia.htm>, 3. 3. 2015).

¹¹² UNOMIG: United Nations Observer Mission in Georgia. *Georgia - UNOMIG – Background* (<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unomig/background.html>, 25. 2. 2015).

nuceny rychle reagovat a z velké části se přesunout z Abcházie k boji proti Ševardnadzeho protivníkům. Díky tomu získali Abcházci strategikou výhodu, které i v září 1993 využili. V polovině měsíce tak podnikli masivní útok na zbytek gruzínských sil v Suchumi i v jižní části regionu. Město konečně po dlouhé době dobyli zpět a gruzínské jednotky byly nuceny před náparem ustupovat dále do Gruzie. V souvislosti s ústupem gruzínských vojsk započal nejpočetnější exodus Gruzínů z Abcházie. Gruzínská vláda se ihned ohradila a poukázala na nedodržení srpnové dohody. Na jejich straně stálo jak OSN, tak oficiálně i Ruská federace (Darchiashvili, 2007: 251). Přitom i při této ofenzívě Abcházie těžila z podpory Ruska, a to nejen materiální. Právě příčinou uposlechnutí dohody, povstáním Zviadistů a podpoře Ruska nakonec musela gruzínská armáda ustoupit až za přírodní hranici regionu Abcházie i Samegrelo, řeku Inguri.¹¹³ Gruzie definitivně ztratila po této ofenzívě Abcházii, ovšem Ševardnadze se nechal slyšet, že „*si ji vezme zpátky*“ (Rosett, 1994). Ševardnadze byl dalším vývojem v říjnu 1993 poučen o nevyhnutelnosti najít řešení situace. Konflikt totiž dále eskaloval, Zviadisté dobyli Poti, a tím odřízli Tbilisi od zásobování, a následně postupovali dále na východ. Dobyť tohoto strategického města a pochod na Tbilisi donutil Ševardnadzeho jednat. Pod tlakem tak signoval vstup do SNS, s motivem získat si mocnou podporu proti povstalcům. Na základě toho souhlasil s nasazením ruských mírových jednotek pod mandátem SNS v Gruzii. Spolu s ruským gigantem se mu podařilo obrátit situaci ve svůj prospěch a rychle Zviadisty porazit. Nicméně Abcházie již byla ztracena (Darchiashvili, 2007: 251).

Mezitím se v Abcházii dále stupňovalo násilí proti etnickým Gruzínům, kteří tak byli nuceni stále odcházet. Tbilisi na tomto základě obvinilo abcházské vedení z cílené kampaně etnických čistek.¹¹⁴ Ovšem k porušování lidských práv docházelo na obou stranách, což potvrzuje i zpráva Vyšetřovací komise OSN z října 1993. Ta hovoří o devastaci rozsáhlých oblastí a závažném porušování lidských práv ze strany gruzínských i abcházských sil, stejně jako ze strany jiných občanů. Právě civilisté, jak uvádí zpráva, často při tomto porušování ozbrojeným složkám pomáhali, či je

---

¹¹³ GlobalSecurity.org. *Independent Abkhazia* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/abkhazia-4.htm>, 27. 5. 2015).

¹¹⁴ BBC News. *Abkhazia profile – Overview* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18175030>, 10. 3. 2015).

dokonce páchali sami.¹¹⁵ OSN proto ke konci roku 1993 zahájila intenzivní dialog s oběma stranami. Takto vznikla mírová jednání, známá pod názvem Ženevský mírový proces. V prosinci bylo v Ženevě podepsáno Memorandum o vzájemném pochopení a na jeho základě došlo k dočasnému přerušování bojů. Projednáván byl zdlouhavě i politický status Abcházie, ale bez úspěchu. Ženevský proces byl velmi významným, ale spíše v symbolické, a pro Ševardnadzeho i politické rovině. Ke konkrétním výsledkům a k řešení situace se ovšem Ženevský proces nedobral (Darchiashvili, 2007: 252-253). Nicméně jednání dále probíhala. Mezitím však byly gruzínské jednotky opět vytlačeny za řeku Inguri. Situace byla tedy pro Tbilisi špatná, zvláště když muselo v tuto dobu čelit de facto ztrátě Abcházie. Důležité však pro Ševardnadzeho bylo, že Abcházie nebyla uznána žádným státem světa a na své straně měl jak OSN či OBSE, tak i západní státy v čele s USA. Všechny spolu s Ruskem sdílely na oficiální rovině přesvědčení o územní celistvosti Gruzínské republiky (Wasielewski, Wooster, 2000).

Jednání v rámci Ženevského procesu se bez výsledku vlekla až do 19. května 1994, kdy byla v Moskvě podepsána Dohoda o zastavení palby a oddělení sil. Jednání, které vedl zvláštní vyslanec generálního tajemníka OSN, vyústila v souhlas s rozmístěním mírových sil SNS. Jejich úkolem bylo opět monitorovat situaci a dodržování příměří, přičemž působily pod mandátem mise UNOMIG.¹¹⁶ Členové mírových sil směli být jen ruské národnosti a na základě tzv. *Moskevské dohody* působily v rámci nárazníkové zóny mezi silami stran konfliktu. Došlo k posílení pozorovatelské mise UNOMIG a vznikla Koordinační komise. Ta měla za úkol řešit v zóně konfliktu otázky praktického rázu. Mise UNOMIG zřídila svá centra krom Tbilisi i v Suchumi a Zugdidi (Darchiashvili, 2007: 252-253). Nicméně jak tato komise, tak naplňování dohody jako takové, bylo velmi neefektivní. Docházelo k jejímu neustálému porušování a navíc mise UNOMIG byla ve své činnosti omezována a dokonce bylo jejím členům bráněno ve svobodném pohybu. Přesto však bylo hledáno řešení jinde, a tak byl v létě roku 1994 dále rozšířen mandát mise¹¹⁷, jak to

---

¹¹⁵ UNOMIG: United Nations Observer Mission in Georgia. *Georgia - UNOMIG – Background* (<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unomig/background.html>, 25. 2. 2015).

¹¹⁶ GlobalSecurity.org. *Independent Abkhazia* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/abkhazia-4.htm>, 27. 5. 2015).

¹¹⁷ Na základě rezoluce RB OSN č. 937 (1994).

doporučil Generální tajemník OSN.¹¹⁸ Tato převratná dohoda z Moskvy konečně dokázala vyřešit konflikt, trvající patnáct měsíců. Bylo na čase. Obě strany se konfliktem velmi vyčerpaly, země přišla o strategické části infrastruktury a obě strany trápily i logistické problémy. Boj byl vleklý a silně se spoléhal na partyzánské metody boje. Do sporu byla také zapletena pomocí silných rodinných a klanových vazeb celá společnost. Krom již zmíněného porušování lidských práv, docházelo rozsáhle i k loupeživým tažením a rabování. Ostatně funkce celé společnosti, hlavně v Abcházii, byla konfliktem omezena na funkci zásobovací (Wasielewski, Wooster, 2000). Na základě dohody z Moskvy se rýsovalo konečné řešení, mezi které patřil i jeden z hlavních sporů mezi regiony – návrat uprchlíků. A tak se ještě téhož roku konají v Abcházii demonstrace proti návratu gruzínských uprchlíků do regionu. Podle některých zdrojů však nejsou spontánní a naopak jsou organizovány uměle, zvláště ze strany Rusů a vedení Abcházie. Od vyřešení sporu se začala situace stabilizovat a k násilí docházelo až do konce Ševardnadzeho vlády (ostatně až do roku 2008) jen sporadicky.¹¹⁹

Abcházie z konfliktu vyšla vítězně. Jak jsem již uvedla, podle řady názorů za to vděčí ruské podpoře. Ovšem hlavní diskuze se vede nad otázkou, do jaké míry. Pokud jde o řešení konfliktu, tak návrhy lze z metodologického hlediska rozdělit na oficiální, neoficiální a abcházské, gruzínské. Vzhledem k tématu mé práce mě zajímá Ševardnadze a postoje gruzínské vlády. Ševardnadze se snažil od počátku konflikt internacionalizovat. Jeho cílem bylo získat podporu západních partnerů, jako USA, Velké Británie, Francie a Německa. Jeho záměrem bylo získat protiváhu ruského angažmá, a tak nastolit rovnováhu při řešení konfliktu. Krom jednání v Moskvě tak plně podporoval Ženevský mírový proces. Plně si totiž uvědomoval i ruskou neoficiální podporu Abcházii. Později toužil i po nasazení mezinárodních ozbrojených sil. V tomto ohledu hovořil o tzv. *bosenském řešení* Abcházie. Náplní tohoto plánu bylo nasazení pozemních jednotek mezinárodního společenství a poté sil, které převezmou policejní funkci v regionu. Ostatně řekl, že „*separatisté, kteří páchali zločiny proti obyvatelstvu, musí vědět, že budou donuceni zaplatit*“.¹²⁰ To mu však

---

¹¹⁸ UNOMIG: United Nations Observer Mission in Georgia. *Georgia - UNOMIG – Background* (<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unomig/background.html>, 25. 2. 2015).

¹¹⁹ UNHCR: Refworld. *Chronology for Ossetians (South) in Georgia* (<http://www.refworld.org/docid/469f388dc.html>, 11. 3. 2015).

¹²⁰ Newsweek. *An eye to the future..* (<http://search.proquest.com/docview/214035996/F9BE48271C484ED9PQ/7?accountid=14965>, 8.3.2015).

díky odpor Ruska a vedení regionů nevyšlo. Gruzínské vedení apelovalo hlavně na umožnění návratu gruzínských uprchlíků do Abcházie. To pro ně bylo primární podmínkou, která měla být splněna v souvislosti zahájením jednání o politickém statusu Abcházie. Tato podmínka byla pro Ševardnadzeho klíčová ze strategických důvodů. Návrat mu měl zajistit lepší pozici při vyjednávání o Abcházii, protože bylo pravděpodobné, že se po návratu Gruzínci stanou opět většinou v regionu. Naopak abcházská strana se ze stejného důvodu staví proti jejich repatriaci. Jedinou výjimkou je okres Gali, kde bylo před exodem 90% Gruzínů. Ševardnadze tak spojoval otázku uprchlíků s otázkou politického statusu Abcházie. V tomto případě bylo jeho největším ústupkem nabídka možného vzniku asymetrické federace. Plnou nezávislost kategoricky odmítal, stejně jako většina Gruzínů (Darchiashvili, 2007: 253).

Dopady tohoto konfliktu byly pro obě strany obrovské. Gruzie i Abcházie byly ekonomicky zruinované, zvláště pak Abcházie, která byla dříve poměrně bohatým regionem. Počty mrtvých a zraněných se kupili nejen na straně vojáků, ale hlavně civilního obyvatelstva. Do konfliktu se zapojili i etničtí Rusové a hlavně Arméni, kteří prosluli svým krutým chováním ke Gruzínům (Darchiashvili, 2007: 248). Gruzínská společnost se také potýkala s politickými problémy a obecnou deziluzí. Navíc obrovský humanitární problém existoval pro Ševardnadzeho v podobě uprchlických táborů po celé Gruzii. Počet uprchlíků na území Gruzie byl odhadován na 250 tisíc. Navíc většina z nich se dostala do velké životní tísně a byli tak odkázáni na pomoc vlády v Tbilisi. Ta ovšem byla sama ve finanční krizi, těžce poznamenaná konflikty. Díky tomu se jak uprchlíci, tak celá Gruzie stala závislou na mezinárodní humanitární pomoci a Ševardnadzeho rozpočet byl z velké části tvořen ze zdrojů mezinárodních finančních institucí, hlavně MMF a Světové banky. Navíc se domů po konfliktu vraceli demoralizovaní vojáci a země se potýkala s obrovskou nezaměstnaností, korupcí a násilnou kriminalitou. Militarizace veřejnosti, ruku v ruce s velkým počtem zbraní držených ve společnosti, způsobila její definitivní rozvrat. Navíc Gruzie a další aktéři regionu přišli o významné železniční spojení z Arménie přes Gruzii/Abcházii do Ruska. Abcházie se jako vítězná strana dočkala plné kontroly svého území a zbavila se nepohodlného gruzínského obyvatelstva. Ruská federace na základě konfliktu získala velký vliv v strategicky umístěném regionu na jih od Kavkazu, ve kterém tak i legitimizovala přítomnost svých vojáků. Získala rovněž páku na Tbilisi, a později jí

situace v Abcházii i Jižní Osetii posloužila jako významná komplikace pro připojení Gruzie k NATO (Darchiashvili, 2007: 264-266). Mezi Abcházíí a zbytkovou Gruzíí vzniklo navíc nárazníkové pásmo, které se dostalo na téměř patnáct let pod kontrolu jednotek OSN, respektive ruských mírových sil.¹²¹

Gruzínsko-abcházský konflikt také determinoval Ševardnadzeho kroky v oblasti zahraniční politiky. Definitivně se on a celá gruzínská společnost utvrdila ve svém podezíravém postoji vůči Rusku a začala hledat spolehlivější partnery hlavně v euroatlantickém prostoru. V tomto Ševardnadzemu velmi pomohla jeho dobrá reputace, z dob řízení zahraniční politiky SSSR, které se těšil na Západě. Pod jeho vedením se stala oficiální zahraničně-politickou strategií Gruzie orientace na EU a NATO. Konfliktní doba první poloviny 90. let a existence separatistických regionů tak definitivně určila směřování Gruzie, které známe ze současnosti (Darchiashvili, 2007: 265). I v následujícím období vykonávali účastníci mise UNOMIG každodenní hlídky ze svých center, a to i za použití vrtulníků. Mise byla Ševardnadzeho podporou schopna pokrýt celé území Gruzie, ovšem s výjimkou problematického údolí Kodori. Zde byl dohled nemožný z bezpečnostních důvodů.¹²² V dubnu 1995 byla zorganizovaná petice, která apelovala na uznání nezávislosti Abcházie. Petice nebyla zorganizovaná jen Abcházy, ale také ruskou a arménskou komunitou v regionu. Adresovaná byla Ševardnadzemu do Tbilisi a Jelcinovi do Moskvy. Tbilisi však stále proklamovalo nedělitelnost svého státu. Z popudu Ústřední volební komise byly v listopadových volbách vynechány oba separatistické regiony. Její občané se tak parlamentních i prezidentských voleb v roce 1995 účastnit nemohli. Po volbách se Ševardnadze nechal slyšet, že by Rusko mělo Gruzii pomoci v obnovení kontroly nad jejími separatistickými regiony, a to zejména nad Abcházíí.¹²³ V roce 1998 konstatoval, že již kolem roku 1995 varoval Rusi, že na ně konflikt v Abcházii dopadne jako bumerang, a to se i podle něj stalo. Rusové si však podle něj nakonec po zkušenostech v Čečensku uvědomili, že stabilní Gruzie je jejich zájmem, protože v opačném případě to bude znamenat nestabilitu i v jižní části Ruské federace.¹²⁴ U obou etnických konfliktů, se kterými se musel Ševardnadze potýkat, nelze

¹²¹ BBC News. *Abkhazia profile – Overview* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18175030>, 10. 3. 2015).

¹²² UNOMIG: United Nations Observer Mission in Georgia. *Georgia - UNOMIG – Background* (<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unomig/background.html>, 25. 2. 2015).

¹²³ UNHCR: Refworld. *Chronology for Ossetians (South) in Georgia* (<http://www.refworld.org/docid/469f388dc.html>, 11. 3. 2015).

¹²⁴ Newsweek. *An eye to the future..* (<http://search.proquest.com/docview/214035996/F9BE48271C484ED9PQ/7?accountid=14965>, 8.3.2015).

opomenout důležitou roli ruského obyvatelstva. I zde, stejně jako v jiných nástupnických státech SSSR, determinovali ruské menšiny určitým způsobem konsolidaci těchto států v 90. letech. Poprvé k tomu došlo, už když se začali početní Rusové po pádu SSSR stahovat do Ruska. Tím totiž otevřeli cestu animozitám mezi místními etniky. Později pak ti, kteří zde zůstali, často vzniklé spory ještě více prohlubovali. Tak jako v případě Abcházie. Ovšem právě konflikty v Jižní Osetii a Abcházii nakonec pomohly udržet zbytek Gruzie jednotný (Tishkov, 1999: 586).

4.3 Situace v Adžării v první polovině 90. let

Situace v Adžării byla od předešlých dvou regionů odlišná. Bylo to částečně dáno tím, že od počátku byl jejich spor s centrem tlumen. Adžárci jsou, jak jsem uvedla dříve, etničtí Gruzíni. V této rovině se tak konflikt postrádal katalyzátor, který existoval u Jižní Osetie i Abcházie. Nicméně nacionalismus většinových Gruzínů, spjatý s ortodoxní církví, určitou štěpnou linií byl. Nejpatrnějším rozdílem je tak náboženství, ovšem vzhledem k sekularizaci z dob SSSR, i tento fakt neměl fatálnější důsledky (Souleimanov, 2004: 18). Elity v Adžării navíc nepožadovali odtržení od Gruzie, jejich požadavkem byla jen větší autonomie v rámci státu. Tak ani pro Gamsachurdiu, ani pro Ševardnadzeho nebylo řešení Adžárie tak akutní, a proto byli vůči ní více benevolentní. Samozřejmě to bylo také dáno tím, že situace v Abcházii a Jižní Osetii odkláněla Ševardnadzeho pozornost. Vše pak ještě podtrhla osobnost a politika Aslana Abašidzeho v čele Adžárie.

Aslan Abašidze se narodil v roce 1938 do místní šlechtické rodiny. Jeho kariéra byla již za SSSR velmi významná. Na konci 80. let například zastával funkci ministra v Gruzínské SSR (Bakhtadze, 2002). Později se v roce 1991 stal předsedou adžarského parlamentu a významnou funkci předsedy parlamentu zastával i v tom gruzínském. V dalším nabývání moci mu pomohl státní převrat a nástup Ševardnadzeho do čela země (Eke, 2004). Toho dokázal plně využít a od roku 1992 si budoval pozice. Pragmaticky využil situace, kdy si Ševardnadze nemohl dovolit další etnický konflikt a dohodl se s ním. Na základě této dohody koncentroval svou

moc a region začal vést pevnou rukou. Snažil se prohlubovat vědomí specifické adžarské identity a přispěl také k většímu povědomí o hranicích mezi Adžárií a zbytkem Gruzie (Bakhtadze, 2002). Adžárii vyhlásil jako autonomní republiku v rámci té Gruzínské, což Ševardnadze toleroval. Naopak Ize říci, že měl s Abašidzem poměrně zvláštní vztah. Neubráníl se kritice a obezřetnosti, nicméně sám se s ním setkával, s to i v Batumi, hlavním městě Adžárie. Ševardnadze jednání s ním obhajoval jako nutné, protože jak říkal, jen tak se mohlo týkat celé Gruzie. Z tohoto pragmatického spojení těžili oba dva. Abašidze získával stále větší vliv, což bylo způsobeno i jeho autoritářskou politikou a represemi. Navíc pro oba bylo výhodné, že se v této době (a po celý zbytek 90. let) těšila Adžárie velké stabilitě. Tedy na rozdíl od zbytku země (Devdariani, 2003). Navíc po osamostatnění netoužili jak elity Adžárie, tak samotné obyvatelstvo. Celá společnost v Adžárii se ale přiklápěla k maximálnímu posílení své autonomie (Souleimanov, 2004: 18).

Ševardnadze byl Abašidzemu nakloněn i přesto, že byl známý svými proruskými postoji a spoluprací s Ruskou federací. Tento adžarský představitel byl proto často vítán i v Kremlu (Eke, 2004). Nejen ve svých cestách do Ruska byl aktivní. Kompromisního postoje ze strany Ševardnadzeho využíval tak důsledně, že si zbudoval de facto vlastní stát, i s vlastní zahraniční politikou. Navazoval tak kontakty i v Arménii či Ázerbájdžánu. Na základě toho se objevily názory, zda se Ševardnadzemu nevymkla situace z rukou více, než sám chtěl (Devdariani, 2003). Abašidze se významně snažil budovat a posilovat muslimskou identitu místního obyvatelstva. Svou pozici si vylepšoval skrze zlepšení ekonomické situace celého regionu i obyvatel. Ekonomicky se mu dařilo nejen díky stabilnímu vývoji a bezpečnosti v regionu, ale mimo jiné i prostřednictvím námořního obchodu z Batumi a příhraničního obchodu s Tureckem (Suny, 1999-2000: 163). Nicméně celkově Ize v případě Adžárie říci, že si byl Ševardnadze dobře vědom situace. Jak jsem zmínila, v první polovině 90. let se nejvíce obával otevření další fronty v Gruzii, potažmo její secese. Počítat také musel s existencí ruské vojenské základny v Batumi. Ta byla Abašidzeho hlavní pákou na Ševardnadzeho (Kuranian, 2005: 18). Situace, do které se Gruzie dostala v 90. letech, zpochybnila Gamsachurdiovu politiku a naopak do lepšího světla se dostalo politické mínění Ševardnadzeho. Ten byl nucen, tváří v tvář žalostnému stavu své země po svém příjezdu, přehodnotit zahraniční i vnitřní směr země, který nabrala pod taktovkou předchozí vlády. Věrný svým postojům, choval se

pragmaticky a podstatně smířlivěji. Takto lze do značné části vysvětlit jeho tolerantní postoj k adžarskému vedení. „*Jeho politika byla charakteristická kompromisem a vyjednáváním, což jsou vhodné strategie pro oslabenou a roztráštěnou zemi, ale rovněž odráží významný posun v národní identitě směrem k otevřenějšímu pojetí státnosti*“ (Suny, 1999-2000: 164).

Řešení konfliktů také v této době blokoval malý ekonomický rozvoj a hlavně absence demokratických institucí, stejně jako občanské společnosti. Což se ostatně týkalo celého regionu. Abcházskou stranou byl navíc prosazován velice radikální názor na setrvání v Gruzii, kdy byl jiný názor než secese považován za zradu (Darchiashvili, 2007: 263). Období poloviny 90. let můžeme ze strany Ševardnadze hodnotit jako čas vyjednávání a kompromisů. Nicméně i přesto, že se centrum vzdalo vojenských metod reintegrace Jižní Osetie, stejně Ševardnadze neustále vyvíjel tlak na paralelní struktury v zemi. Ve svých snahách byl však neustále limitován ruskou podporou konfliktním regionům. Díky tomuto rozložení sil a poměrně umírněné politice Ševardnadze a Jelcina, se situace nakonec stabilizovala.¹²⁵ Přesto byl svého času vnímán jako překážka, pokud jde o hledisko další demokratizace režimu. Nešlo totiž opomenout jeho minulost ve špičce Sovětského svazu a odkaz, který si z něj přinesl. Byl to ale právě Ševardnadze, který dokázal vytáhnout zemi z občanské a etnické války, do které ji uvrhl jeho předchůdce. Navíc pokud jde o hodnocení jeho úspěšnosti v občanské válce a gruzínsko-osetském konfliktu, v jejich řešení byl úspěšnější než v případě Abcházie. Ševardnadzeho hlavní devizou bylo, že od roku 1993 postupně snižoval napětí v zemi a Gruzie se tak mohla soustředit na politickou a ekonomickou transformaci (Suny, 1999-2000: 162-164). Ovšem je tu ještě jedna věc, na kterou nelze zapomenout. Celá řada skupin v Gruzii, ať už v konfliktních oblastech nebo mimo ně, úspěšně těžila z územních strastí země a občanské války. I členové politických elit v Tbilisi, Cchinvali a jinde, se naučili efektivně prosperovat na slabém gruzínském státu a šedé ekonomice. Mnoho z nich tak mělo zájem na zachování statu quo, což Ševardnadzemu v první polovině 90. let situaci ještě více ztěžovalo (King, 2001: 535). Etnické války v Gruzii rovněž demonstrovaly propojenost jižního a severního Kavkazu a potažmo celé oblasti. Viditelný byl i velký zájem Ruské federace o tento

---

¹²⁵ GlobalSecurity.org, *Military. South Ossetia* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/south-ossetia.htm>, 27. 2. 2015).

region, jakož ostatní části svého bývalého impéria. Výsledek gruzínských etnických konfliktů pomohl Rusku získat vliv v dalších strategických oblastech jižního Kavkazu, a také umožnil soustavný tlak na Gruzii. Navíc soutěska Kodori, též označována jako údolí, která se nachází v Abcházii, je nejvíce vzpurnou oblastí 90. let. Jde o oblast mimo jakoukoliv kontrolu, která se tak stala ideálním úkrytem pro různé nelegální polovojenské i mafiánské skupiny. A to nejen z Gruzie, ale i ze severního Kavkazu. I v době, kdy centrální vláda ovládala Suchumi a okolí, velké vrásky jí dělala právě tato oblast. Právě zde se odehrávala celá řada trestné činnosti spojené s gruzínsko-abcházským konfliktem (Stanislawski, 2008: 375).

V této kapitole jsem tak zjistila, že Ševardnadze byl politikem, který se po svém návratu do své rodné země musel potýkat s celou řadou překážek a vnitropolitických krizí. Musel také překonat svou komunistickou minulost a přizpůsobit své politické kroky po vzoru transformace celé oblasti po skončení bipolárního konfliktu. Nově proto, stejně jako řada jiných v Gruzii, vyměnil komunismus za nacionalismus a svou politiku jím zaštitil. Přesto však v podstatně méně radikálním pojetí než Gamsachurdia. Jeho pojetí nacionalismu odpovídalo jeho pragmatické povaze, kterou prokázal již jako člen Gorbačovo vlády. Takto dokázal překonat občanskou válku i etnické konflikty, stejně jako pokusy o atentát. Zůstával nadále věrný své pragmatické povaze, jak jsem již uvedla v předchozí kapitole. Podařilo se mu posílit Gruzínskou republiku i tím, že se zbavil různých paralelních polovojenských skupin ve společnosti. Tím, že uvnitř Gruzie nastolil mír a pořádek, položil základy pro proces konsolidace gruzínského státu v druhé polovině 90. let. Z něhož ostatně těžily i nové vládnoucí elity po roce 2004. Navíc díky tomu mohl postupovat i proces demokratizace země. Přesto si s sebou do druhé poloviny 90. let přinesl dvě hlavní nevyřešené otázky – návrat uprchlíků do Abcházie/Jižní Osetie a jejich politický status. Jak jsem již přiblížila, ani s jednou otázkou není možné pokročit bez pokroku v druhé. Nicméně v této době bylo započato se sérií mírových jednání, od kterých si Ševardnadze i jiní aktéři slibovali vyřešení otázek. Ukončení posledního ze tří konfliktů v roce 1994 a vypořádání se s paralelními ozbrojenými složkami ve společnosti, pomohlo Gruzii započít novou cestu ke stabilizaci pod Ševardnadzeho vedením. V této kapitole tak dostává má hypotéza opět další trhliny. Podle jeho politiky v 90. letech (viděno hlavně na příkladu Adžárie) je patrné, že nebyla

destabilizace země a nárůst animozit v zemi čistě Ševardnadzeho vinou. Je jisté, že se dopustil některých sporných kroků, ale vzhledem k velmi nepřehledné a nebezpečné situaci, se kterou se Gruzie musela do roku 1995 potýkat, lze je spíše označit za omyly či špatné vyhodnocení situace. Naopak byl to právě on, kdo začal přistupovat k regionům pragmaticky a jehož politické kroky byly racionálnější a předvídatelnější, než tomu bylo u předešlé vlády. Podařilo se mu stabilizovat zemi a vyvést ji ze situace na pokraji vnitrostátní války a rozpadu země. Svou vůdčí pozici si stvrdil na konci roku 1995, kdy se stal prezidentem Gruzie. Od tohoto roku se situace v zemi postupně zlepšovala. Nicméně některé politické problémy přetrvávaly dále, stejně jako potíže v ekonomické oblasti.

5. GRUZÍNSKÁ REPUBLIKA A POLITICKÉ KROKY EDUARDA ŠEVARNADZEHO OD POLOVINY 90. LET

V této kapitole budu pokračovat vnitropolitickým vývojem od roku 1995, konkrétně od parlamentních a prezidentských voleb v listopadu 1995. Nejdříve po úvodu zmíním jak výsledky těchto voleb, které měli pro Ševardnadzeho legitimizující funkci, tak jeho hlavní rozhodnutí v tomto období. Následující podkapitola se zabývá vnitropolitickou situací od přelomu tisíciletí. Obě tyto kapitoly berou zvláštní zřetel na situaci ohledně separatistických regionů. Zvláště popisují situaci v Adžárii od roku 1995 do konce Ševardnadzeho vlády, a to v poslední podkapitole. Část je věnována i ekonomické situaci země ve vztahu k regionům, tedy tomu, jaký měl konflikt s nimi vliv na ekonomickou transformaci. Poslední kapitola mé práce bude mapovat situaci zapříčiněnou parlamentními volbami v roce 2003, které vyústily v následné nepokoje a státní převrat, kterým byl Eduard Ševardnadze donucen k rezignaci. V této kapitole předpokládám, že zjistím další informace, k naplnění cíle mé práce a k potvrzení či vyvrácení hypotézy. Budu tak brát na zřetel jen relevantní informace, to znamená jen ty, které se vztahují k územní integritě Gruzie a snažím se o její zachování. Respektive v této době se zaměřuji na postkonfliktní situaci a jednání mezi Ševardnadzem a regiony, která měla prolomit základní překážky jejich koexistence. Tím mám na mysli politický status regionů a vypořádání se s uprchlíky a vnitřně vysídlenými osobami. Opět se soustředím na data, která mi poskytnou podklad pro moji hypotézu nebo její vyvrácení.

Důležité je, že do počátku období, sledovaného v této kapitole, Ševardnadze i přes jeho postavení nebyl oficiální hlavou státu. Navíc původně měla být jeho pozice ve stínu Kitovaniho a Sigi. Ševardnadze měl jen pomoci těmto dvěma mužům svou mezinárodní reputací, jeho hlavní úkol měl směřovat k získání mezinárodní podpory pro novou vládu po převratu. Nakonec však z jejich stínu vystoupil a stal se nejmocnějším politikem v zemi. Ovšem svou pozici potřeboval legitimizovat všelidovým hlasováním, což bylo zvláště akutní po ukončení posledního ozbrojeného konfliktu v Abcházii v roce 1994. Následně tak vstoupila v platnost v srpnu 1995 nová ústava, na jejímž základě byly vypsány nové volby.

5.1 Vnitropolitická situace v druhé polovině 90. let

Jak parlamentní, tak prezidentské volby se konaly 5. listopadu 1995. V parlamentních volbách bylo smíšeným volebním systémem voleno 235 poslanců. Voleb se účastnilo 53 politických stran. Drtivé vítězství zaznamenala Ševardnadzeho strana CUG (*Gruzínská občanská unie*)¹²⁶. Ta získala celkem 108 mandátů. Volební účast byla 68%.¹²⁷ Pokud jde o stranu CUG, tak tu je možné označit za stranu gruzínské elity. Jde o různorodou skupinu lidí, jejíž členy spojují sympatie a podpora Ševardnadzeho. Mezi nimi lze nalézt jak vlivné podnikatele, tak komunistické intelektuály i výše postavené členy veřejné správy (Jones, 2000: 52). V prezidentských volbách byl ve stejný den Ševardnadze zvolen prezidentem Gruzínské republiky hned v prvním kole, kdy získal 74% hlasů. Stal se tak gruzínským prezidentem s oporou nejsilnější strany v parlamentu.¹²⁸ Za ním se na druhém místě s velkým odstupem (získal o více než milion hlasů méně) umístil Jumber Patiashvili. Volební účast byla necelých 69%.¹²⁹ Obě volby v listopadu následně označil sám Ševardnadze za „*nejsvobodnější a nejméně férovější na Kavkaze i ve střední Asii*“.¹³⁰ Jak tyto volby, tak přijetí ústavy dovedly zemi k další stabilizaci. Ústava jasně oddělila pravomoci výkonné a zákonodárné moci a eliminovala tak i jejich spory. Následné volby pomohly dosáhnout umírněnějšího systému, protože do parlamentu se dostaly jen tři politické strany (na základě poměrné části). Parlament již nebyl tak roztržštěný a získal na efektivitě. Navíc z něj byli na základě voleb vyloučeni silně nacionalističtí poslanci, kteří ten předchozí blokovali. Po ukončení bojů v zemi, dohodě s Adžárií a vymýcení polovojenských skupin, to byl další významný Ševardnadzeho krok ke konsolidaci Republiky v polovině 90. let. Navíc mohl konečně centralizovat moc vlády v Tbilisi, posílit stát i svou vlastní pozici (Jones, 2000: 50). K tomu mu také významně pomohl i další nezdařený atentát na

---

¹²⁶ *Citizen's Union of Georgia*.

¹²⁷ CEC: Election Administration of Georgia. *Georgia – History of elections. 1990-2010* (<http://www.cesko.ge/uploads/other/9/9078.pdf>, 7. 3. 2015).

¹²⁸ UNHCR: Refworld. *Chronology for Ossetians (South) in Georgia* (<http://www.refworld.org/docid/469f388dc.html>, 11. 3. 2015).

¹²⁹ CEC: Election Administration of Georgia. *Georgia – History of elections. 1990-2010* (<http://www.cesko.ge/uploads/other/9/9078.pdf>, 7. 3. 2015).

¹³⁰ U.S. Department of State. *Georgia (11/98)* (<http://www.state.gov/outofdate/bgn/georgia/14483.htm>, 20. 3. 2015).

jeho osobu v roce 1998. Toho stejně jako v roce 1995 využil a prosadil do konce své vlády různé razantnější reformy.¹³¹

Nový parlament v Tbilisi zvyšuje v souladu s Ševardnadzeho reformami lidsko-právní a politické standardy. Nicméně problémem je stále korupce, špatné zacházení se zadrženými a pomalé prosazování nestrannosti soudů a orgánů činných v trestním řízení. V zemi se také na základě liberálních ekonomických reforem formuje významná síť monopolů. Přes uklidnění situace v Gruzii nemá vláda stále kontrolu nad dvěma separatistickými regiony. Oba trvají na své nezávislosti a odmítají nabídky Ševardnadzeho vlády na větší autonomii. V Abcházii jsou v této době rozmístěny ruské jednotky v rámci SNS a působí zde pozorovatelé OSN. OSN zde pracuje v souladu s novými koncepcemi o budování míru a postkonfliktní rekonstrukci. Ovšem její mandát je slabý a čelí stále větším tlakům z ruské i abcházské strany. Navíc se musí potýkat s místními kriminálními živly. Stále je tak omezována činnost OSN. Nicméně mezinárodní mínění je na straně gruzínského státu a nadále odmítá požadavky separatistů na nezávislost a mezinárodní uznání. Ševardnadze opakovaně jedná s představiteli OSN, OBSE i se Spojenými státy a spolu s jejich podporou hledá řešení separatistických regionů.¹³² V této době dochází k zintenzivnění jednání mezi Gruzii, Ruskem a OBSE. O tom vypovídá i fakt, že si Ševardnadze na konci roku 1995 chválí dobré vztahy s Ruskou federací. Jednání v Moskvě na přelomu let 1995 a 1996 vrcholila Ševardnadzeho a Čibirovo podpisem Memoranda o zajištění bezpečnosti a upevnění vzájemné důvěry. Ševardnadze svým podpisem v květnu 1996 vyloučil hrozby a užití násilí z jeho politiky vůči regionům. Také slíbil demilitarizaci oblastí. Tomu se zavázalo i vedení za Jižní Osetii. V Memorandu byly uvedeny i konkrétní kroky, které mají být naplněny k dosažení demilitarizace (Souleimanov, Hoch, 2012: 52). V srpnu 1996 se setkali oba muži znovu a podepsali několik dohod, jejichž jednotící myšlenkou byla normalizace vztahů mezi Gruzii a Jižní Osetií. Obecně tedy došlo k poměrně velkému pokroku a umírnění rétoriky obou stran.¹³³ Ovšem netrvalo to dlouho. Ševardnadze a vedení Gruzie sice přestali jako vstřícný krok užívat alternativní označení Jižní Osetie, o

---

¹³¹ U.S. Department of State. *Georgia (11/98)* (<http://www.state.gov/outofdate/bgn/georgia/14483.htm>, 20. 3. 2015).

¹³² U.S. Department of State. *Georgia (11/98)* (<http://www.state.gov/outofdate/bgn/georgia/14483.htm>, 20. 3. 2015).

¹³³ UNHCR: Refworld. *Chronology for Ossetians (South) in Georgia* (<http://www.refworld.org/docid/469f388dc.html>, 11. 3. 2015).

kterých jsem mluvila na začátku práce. Na oplátku se Ševardnadze dožadoval, aby Jižní Osetie přestala zdůrazňovat své vazby na Severní Osetii (Souleimanov, Hoch, 2012: 52-53). To však Čibirov za Jižní Osetii odmítl a v listopadu stejného roku podepsal Smlouvu o přátelství a spolupráci se Severní Osetií. Vztahy se opět ochladily a naplňování podmínek k demilitarizaci se přestalo plnit. Napětí se dále stupňovalo, i když obě strany vylučovaly možnost užití síly. Nadále také v Jižní Osetii působí jednotky složené z Rusů, Osetinců, ale i Gruzínů.¹³⁴

V listopadu 1996 se konaly volby v Jižní Osetii, jejichž výsledek Gruzie neuznala, stejně jako žádná jiná země. Ševardnadze přes to na jejich adresu uvedl, že by neměli ohrozit oteplení vztahů s Jižní Osetií. Tomu zřejmě dopomohlo i to, že ve volbách obstály umírněné politické síly Jižní Osetie, naopak ty radikálnější propadly.¹³⁵ V případě Abcházie měl Ševardnadze menší šance uspět. Region byl více nezávislý na Gruzii než Jižní Osetie, a také si to lépe mohl dovolit. Proto se gruzínský prezident rozhodl v této otázce jednat se Západem, a to hlavně s NATO. Právě to mělo podle jeho představ fungovat jako zprostředkovatel v Abcházii. Ševardnadze tak začíná brát v potaz členství v Partnerství pro mír (PfP). Ostatně o tom v této době jedná v regionu jižního Kavkazu i Ázerbájdžán (DeTemple, 2002). Jeho definitivní směřování politiky stvrzovala jeho slova, kdy na jedné straně veřejně mluvil o svém úmyslu vystoupit ze SNS a na druhou stranu označuje NATO za „nejlepšího ručitele gruzínské nezávislosti“ (Harris, 1999).

Na konci roku 1996 byl v Gruzii, s podporou Ševardnadzeho, založen Úřad OSN pro ochranu a prosazování lidských práv.¹³⁶ Úřad byl integrován do mise UNOMIG a těsně spolupracoval s OBSE a Úřadem vysokého komisaře OSN pro lidská práva (OHCHR). Jeho primárním zájmem nebylo jen dodržování lidských práv v Gruzii, ale také v Abcházii.¹³⁷ Také OBSE se rozhodla rozšířit svou činnost a soustředila se tentokrát na Jižní Osetii, kde začala od roku 1997 působit. Ve stejném roce podpořil Ševardnadze vytvoření čtyřčlenné komise, která se měla pravidelně scházet za účelem vyřešit otázku návratu uprchlíků. Ovšem i když na hranici s Abchází působí

---

¹³⁴ UNHCR: Refworld. *Chronology for Ossetians (South) in Georgia* (<http://www.refworld.org/docid/469f388dc.html>, 11. 3. 2015).

¹³⁵ UNHCR: Refworld. *Chronology for Ossetians (South) in Georgia* (<http://www.refworld.org/docid/469f388dc.html>, 11. 3. 2015).

¹³⁶ Na základě rezoluce RB OSN 1077 (1996).

¹³⁷ UNOMIG: United Nations Observer Mission in Georgia. *Georgia - UNOMIG – Background* (<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unomig/background.html>, 25. 2. 2015).

jednotky SNS i pozorovatelé OSN, k návratu etnických Gruzínů došlo jen sporadicky. Návrat jim byl lépe umožněn jen do oblasti Gali.¹³⁸ Celkově můžeme říci, že rok 1997 přinesl další vlnu jednání o gruzínské územní situaci, zvláště pak v případě Abcházie. V listopadu se nakonec pozměnil systém Ženevského mírového procesu, k problematice separatistických regionů se začalo přistupovat více komplexně. Za tímto účelem byly zřízeny i tři pracovní skupiny, které měly na starost různé oblasti. V čele mise OSN byl vyměněn zástupce Generálního tajemníka v Gruzii, kterým se stal aktivnější diplomat. Zřízena byla i tzv. *Skupina přátel Generálního tajemníka OSN*, s pozorovacím a zprostředkovatelským statutem. V souladu Ševardnadzeho zájmem bylo v této skupině Rusko doplněno Spojenými státy, Velkou Británií, Francií a Německem. Federace tak neměla výsadní postavení v jednáních a nově byla převážena Západem, což byl pro Ševardnadzeho posun vítaným směrem. OBSE a Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) získaly v tomto roce také oficiálně pozorovatelský status (Darchiashvili, 2007: 255). Po roce od jihoosetinského podepsání dohody se Severní Osetií se opět Ševardnadze sešel s Čibirovem. Se svým protějškem se snažil vyjednat politické urovnání jejich sporu.¹³⁹

Další jednání o Jižní Osetii probíhala na jaře 1998, tentokrát Gruzie jednala se Severní Osetií.¹⁴⁰ Bohužel ani tato jednání nepřinesla žádný zvláštní posun. Takováto jednání byla sice dobrým znamením, ale problematiku politického statusu Jižní Osetie, resp. Abcházie neřešila. Navíc vždy poté, co probíhalo jednání, situace se opět vrátila o krok zpět. Tak tomu bylo i v květnu 1998. Ovšem tentokrát došlo k největšímu zdramatizování situace od ozbrojených konfliktů v první polovině 90. let. A jak se ukázalo časem, šlo o největší vyhocení situace až do roku 2008. Jednání se ocitla na mrtvém bodě a dokonce hrozilo znovu vypuknutí ozbrojeného konfliktu (Darchiashvili, 2007: 255). První boje vypukly v Gali, kde je tradičně převaha etnický gruzínských obyvatel. Poté, co jim bylo spáleno na polovinu jejich domů a přes 230 jich bylo zabito, znovu začali z Abcházie prchat. Odhadem jich z Gali do zbytku Gruzie uteklo na 40 tisíc. Po čtyřech letech od skončení gruzínsko-abcházského

---

¹³⁸ GlobalSecurity.org. *Independent Abkhazia* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/abkhazia-4.htm>, 27. 2. 2015).

¹³⁹ UNHCR: Refworld. *Chronology for Ossetians (South) in Georgia* (<http://www.refworld.org/docid/469f388dc.html>, 11. 3. 2015).

¹⁴⁰ UNHCR: Refworld. *Chronology for Ossetians (South) in Georgia* (<http://www.refworld.org/docid/469f388dc.html>, 11. 3. 2015).

konfliktu tak proběhl další velký exodus Gruzínů.¹⁴¹ Přes tyto komplikace se Ševardnadze snažil udělat z Gruzie významnou tranzitní zemi a plně využít její polohu mezi Kaspickým a Černým mořem. Výstavba energovodů mohla podle něj zemi zajistit nejen více příjmů, ale i omezit závislost na Ruské federaci.¹⁴² Prosazováním této energetické politiky, která byla jasně směřována ve prospěch amerických zájmů v oblasti, si Ševardnadze Moskvu ještě více popudil. Jednalo se hlavně o ropu a její tranzit. Navíc byla tímto přístupem limitována i závislost Evropy na Rusku (Souleimanov, 2004: 17). Situace v Abcházii se mezitím postupně zklidnila. V červnu započala nová jednání ohledně Jižní Osetie, kdy Ševardnadze osobně jednal s Čibirovem v Borjomi. Při tomto jednání Ševardnadze odmítl řešit otázku politického statusu regionu, ale ve stejném měsíci navrhl možnost změny republiky v asymetrickou federaci. Tímto byla Jižní Osetii, Abcházii i Adžárii nabídnuta širší autonomie a pravomoci. S Čibirovem jednal Ševardnadze hlavně o problematice uprchlíků, kdy apeloval na její řešení. Úspěšnější byl v otázce postkonfliktní rekonstrukce, kdy se oba muži dohodli na ekonomickém programu pro obnovu Jižní Osetie.¹⁴³ Po celý zbytek roku se pak v souladu s aktivitami Úřadu pro snažil o odstranění deficitů v oblasti lidských práv a demokracie. Hlavním jeho cílem bylo zavést efektivní a transparentní postupy orgánů činných v trestním řízení, zvýšit povědomí o právech občanů a o demokratických principech.¹⁴⁴ V této době byl členem Ševardnadzeho vládnoucí strany i Michail Saakašvili. Dokonce byl odpovědný za právní reformy a vytvoření nového volebního systému, včetně nezávislého soudnictví. Díky jeho činnosti v těchto oblastech byl v roce 1997 prohlášen skupinou aktivistů a novinářů za „muže roku 1997“. Saakašvili ve své práci pro Ševardnadzeho pokračoval a o rok později označil za cíl této práce „udělat z Gruzie model demokracie pro celý region“.¹⁴⁵

V květnu 1999 proběhly další parlamentní volby v Jižní Osetii. Jejich výsledek ovšem Gruzie neuznává. Navíc ze strany etnických Gruzínů byly volby opět

---

¹⁴¹ GlobalSecurity.org. *Independent Abkhazia* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/abkhazia-4.htm>, 27. 2. 2015).

¹⁴² Newsweek. *An eye to the future* . . . (<http://search.proquest.com/docview/214035996/F9BE48271C484ED9PQ/7?accountid=14965>, 8. 3. 2015).

¹⁴³ UNHCR: Refworld. *Chronology for Ossetians (South) in Georgia* (<http://www.refworld.org/docid/469f388dc.html>, 11. 3. 2015).

¹⁴⁴ U.S. Department of State. *Georgia (11/98)* (<http://www.state.gov/outofdate/bgn/georgia/14483.htm>, 20. 3. 2015).

¹⁴⁵ ESI: European Stability Initiative. *A failing state* (http://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=322&debate_ID=3&slide_ID=11, 23. 3. 2015).

ignorovány. Následně se gruzínské vedení rozhodlo posílit celní opatření na hranicích s Jižní Osetií, a to za účelem boje proti pašování zboží. To je do Gruzie pašováno přes Jižní Osetii z Ruska. Následující měsíc podepsala Ševardnadzeho vláda spolu s představiteli Arménie a Ázerbájdžánu společné prohlášení s EU. V něm se tyto tři státy zavázaly k překonání regionálních konfliktů. V červenci došlo k setkání s jihoosetinského vůdce Čibirova s německými diplomaty. V něm se k nelibosti Ševardnadzeho vyjádřil, že mezinárodní humanitární pomoc Gruzii nebyla dělena s Jižní Osetií.¹⁴⁶ Ovšem je třeba říci, že vztahy mezi Tbilisi a Cchinvali nebyly po celou dobu Ševardnadzeho vlády tak špatné, jak bylo prezentováno. Pokud se odstoupilo od politických otázek, uměli spolu dobře pragmaticky kooperovat. Zvláště pokud jde o nelegální obchod s Ruskou federací, v jehož případech byly strany schopny ústupků, ze kterých pak obě těžily. A přesně tento případ se týká i mezinárodní humanitární pomoci. I přes Čibirovi oficiální stížnosti, tato pomoc sloužila často jako impulz pro další neoficiální obchodní aktivity mezi Jižní Osetií a Gruzií, potažmo Ruskem. Tbilisi navíc přebíralo tuto pomoc směřovanou Jižní Osetii a zboží prodávalo na místních trzích. Přehlížení těchto aktivit svědčí schopnosti spolupráce na úrovni low politics mezi nimi. Jižní Osetie byla k pragmatictějšímu přístupu nucena i faktem, že šlo o chudý, periferní region. Naopak Abcházie si mohla dovolit tvrdší postoj vůči Gruzii (King, 2001: 546).

V tomto roce také Abcházie oficiálně vyhlásila nezávislost. Jednostranné vyhlášení však neuznala jak Gruzie, tak celé mezinárodní společenství. Znovu tak došlo k dalšímu napětí vztahů.¹⁴⁷ Za nejvýznamnější událost roku 1999 lze považovat vypovězení Taškentské smlouvy o kolektivní bezpečnosti. K tomuto kroku se Ševardnadze rozhodl poté, co se jeho očekávání od této smlouvy a SNS¹⁴⁸ ukázala jako lichá. Podle jeho názoru členství nepomohlo řešit situaci ohledně separatistických regionů (Kriz, Shevchuk, 2009). Ševardnadze tvrdil, že Rusko má kapacity na to pomoci vyřešit Gruzii otázku Abcházie a Jižní Osetie a jiné bezpečnostní problémy. Jde například i o kriminalitou postiženou jižní Gruzii, kde operují etničtí Arméni s cílem destabilizovat oblast a dosáhnout připojení k Arménii. A to, že tak nekonají, se dá vyložit jen tak, že nechtějí (Harris, 1999). Moskva na druhé

---

¹⁴⁶ UNHCR: Refworld. *Chronology for Ossetians (South) in Georgia* (<http://www.refworld.org/docid/469f388dc.html>, 11. 3. 2015).

¹⁴⁷ Encyclopaedia Britannica. *Abkhazia* (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1358/Abkhazia>, 28. 2. 2015).

¹⁴⁸ Ze SNS pak Gruzie vystoupila až v roce 2008 v reakci na Srpnovou válku.

straně v této době odmítá stáhnout své jednotky z Gudauty i zbytku Gruzie. V roce 1999 totiž došlo na summitu OBSE v Istanbulu k uzavření Smlouvy o konvenčních silách v Evropě, na základě které mělo mimo jiné dojít k úpravě statutu ruských vojsk v Gruzii. Ševardnadze tak v souladu se smlouvou apeloval na Moskvu, aby se ze země stáhla (Ditrych, Souleimanov, 2007: 6). Od konce 90. let tedy Ševardnadze usiloval o odchod ruských jednotek ze země. Podle vyjednané dohody mezi Gruzii a Ruskem v Istanbulu se měl jejich mandát naplnit v roce 2001¹⁴⁹, a do této doby se měly ruské jednotky z Gruzie stáhnout. V Gruzii v této době působilo kolem 8 tisíc ruských vojáků, a to celkem na třech základnách. Krom již zmíněné základny v Gudautě a Batumi, dále působily v Achalkalaki (oblast Džavacheti) na jihu Gruzie, která je z velké části osídlena Armény, tedy ruskými spojenci v regionu. Ve všech případech jde o strategická, a pro Gruzii i citlivá místa jejich země. Ruská strana však později své stažení odmítla s argumentem, že kvůli technickým problémům musí jejich jednotky v zemi setrvat. Dokonce mluvila Moskva odhadem o době mezi dalšími deseti až třinácti lety. To Ševardnadze jasně odmítl a dále tlačil na jejich stažení, kdy hledal oporu i v mezinárodním společenství. Dosáhnout stažení ruských „mírotvorců“ se mu však nepodařilo (Souleimanov, 2004: 17). V této době je také podstatné, že se Gruzínská republika stala členem Rady Evropy, a to v roce 1999. O rok později, roku 2000, pak členem Světové obchodní organizace. Nicméně i přesto je třeba říci, že Gruzie byla nadále jedním z hlavních příjemců finanční pomoci od Německa a USA. Stále tak trvala její závislost.¹⁵⁰

5.2 Vnitropolitická situace v Gruzii od přelomu tisíciletí

V lednu 2000 se konalo zasedání Společné zjišťovací skupiny, které předsedal náčelník vojenských pozorovatelů mise OSN v Gruzii. Skupiny byla krom jeho osoby složena ze zástupců mírových sil SNS, dále ze zástupců gruzínské a abcházské strany. Představitelé se shodli na pokračování mise UNOMIG a nutnosti budování důvěry mezi stranami, tedy konkrétně mezi Gruzii a Abcházíí. Na zasedání byla

---

¹⁴⁹ Na základě dohody ujednané v Istanbulu na summitu OBSE v roce 1999.

¹⁵⁰ ESI: European Stability Initiative. *A failing state* (http://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=322&debate_ID=3&slide_ID=11, 23. 3. 2015).

zmíněna nutnost mise UNOMIG poskytovat poradenství a mediátorské a logistické funkce. Ještě v této době tak bezprostředně spolupracuje OSN s mírovými silami SNS a naopak.¹⁵¹ V tomto ohledu byly první měsíce roku 2000 průlomové. Vztahy mezi aktéry konfliktu se podstatně zlepšily a v případě Jižní Osetie dokonce převládaly naděje na konečné, tedy i politické, řešení územního sporu. Nejblíže dohodě se strany ocitly při jednáních v Badenu, v Rakousku. Zde byl přijat tzv. *Návrh na dočasnou dohodu*. Jeho obsahem bylo na jedné straně uznání integrity Gruzie a na té druhé pak legitimizace vazeb mezi Jižní a Severní Osetií, jakož i uznání ruských mírových jednotek v oblasti. Byly stanoveny obrysy budoucího statusu Jižní Osetie a rovněž mechanismus mezinárodních záruk. Pro obě strany to znamenalo velké ústupky. Ševardnadze se k tomuto z gruzínského pohledu vstřícnému kroku rozhodl na základě blížících se voleb. Díky dohodě z Badenu mohl ukázat sám sebe jako řešitele jednoho z hlavních gruzínských problémů, a získat tak politické body. Jedním z důvodů jeho postupu tak byla snaha o znovuzvolení v prezidentských volbách v roce 2000 (Souleimanov, Hoch, 2012: 53). Ovšem po volbách v dubnu Ševardnadze otočil. Začal postupně ustupovat hlavně ve svém slibu uznání ruských jednotek v oblasti. Moskva na to naopak výrazně tlačila, a to hlavně pokud jde o oblast soutěsky Pankisi. Ševardnadze však rozmístění ruských jednotek v tomto strategickém bodě neustále zdržoval. Díky jeho neochotě nakonec došlo k roztržce a situace ohledně Jižní Osetie se začala znovu komplikovat. Vrcholem pak bylo zavedení vízové povinnosti pro Gruzii ze strany Ruské federace na konci roku. Nátlakový potenciál mělo toto rozhodnutí díky faktu, že statisíce gruzínských občanů vyjíždělo do Ruska za prací. Navíc Jižní Osetie a Abcházie se vízová povinnost netýkala (Souleimanov, 2004: 18). Nicméně tento tah se Ševardnadzemu povedl a v prezidentských volbách byl znovuzvolen gruzínským prezidentem hned v prvním kole, ve kterém získal nadpoloviční většinu hlasů. Konkrétně získal v prvním kole 80% hlasů, přičemž volební účast dosáhla 76%.¹⁵² Tyto prezidentské volby v roce 2000 ukázaly i druhou tvář Jižní Osetie. Jak jsem uvedla, vztahy mezi ní a Tbilisi byly více pragmatické, než jak se zdálo. Tomu nasvědčuje rovněž fakt, že i přes konflikty ohledně politického statusu Jižní Osetie, Čibirov v těchto prezidentských volbách podporoval Ševardnadzeho (King, 2001: 546). Pokud jde o transformaci země, tak

---

¹⁵¹ UNOMIG: United Nations Observer Mission in Georgia. *Georgia - UNOMIG – Background* (<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unomig/background.html>, 25. 2. 2015).

¹⁵² CEC: Election Administration of Georgia. *Georgia – History of elections. 1990-2010* (<http://www.cesko.ge/uploads/other/9/9078.pdf>, 7. 3. 2015).

důležitým dokumentem byla v roce 2000 zpráva Rozvojového programu OSN (UNDP) i názor některých nevládních organizací, které hovořily o tom, že v Gruzii se začíná rodit občanská společnost. Některé demokratické instituty byly posíleny, stejně jako politická práva občanů, politické otázky byly veřejně diskutovány, a to jak v parlamentu, tak v médiích. Právě u médií byl zaznamenán velký posun, zvláště v oblasti jejich svobody a investigativnosti. Tento pokrok byl podle UNDP zvláště patrný ve srovnání s ostatními zeměmi regionu.¹⁵³

V srpnu roku 2001 byl přijat nový volební zákon, na základě kterého probíhaly následující parlamentní volby. Tento zákon ostatně platí s několika novelami dodnes.¹⁵⁴ Ve stejné době byl představen nový dokument, který měl komplexně řešit situaci separatistických regionů. Plán představil Dieter Boden, podle kterého je dokument nazýván „*Bodenův plán*“¹⁵⁵. Boden byl zvláštním vyslancem Generálního tajemníka OSN pro Abcházii. Náplní Bodenova plánu bylo rozdělení kompetencí mezi Ševardnadzeho vládu a vládu v Suchumi. Ruská strana s plánem na počátku roku 2002 souhlasila, a ani Ševardnadzemu plán nevěděl, ovšem Abcházie s ním nesouhlasila a oficiálně odmítla, aby se stal plán základem oficiálních jednání. Po léta bylo s plánem koketováno, hlavně ze strany OSN a Skupiny přátel. Nakonec se ale i oni vzdali snah o jeho naplnění. Přesto však šlo o jeden z nejvýznamnějších a nejucelenějších plánů na řešení abcházské situace.¹⁵⁶ V případě Jižní Osetie se v této době konaly další volby, které se nakonec ukázaly jako klíčové. Na jejich základě byl totiž ve funkci vystřídán Čibirov a nahrazen byl Eduardem Kokojtym. Ten reprezentoval radikální část politického spektra. Čibirovi zlomilo vaz to, že ho část jihoosetinské společnosti kvůli jeho umírněným postojům považovala za loutku Tbilisi. To u Kokojtyho nehrozilo. Ten byl silně proruský orientovaný, měl vazby na ruskou generalitu a vyjednávání s Ševardnadzem považoval za ohrožení suverenity Jižní Osetie. V tomto duchu jako svůj hlavní úkol vnímal dovést region ke spojení s Osetií severní a tedy k integraci do Ruské federace. Vzájemné vztahy se tak

---

¹⁵³ UNDP. *National Human Development Report Georgia, 2000*

(http://www.hdr.undp.org/sites/default/files/georgia_2000_en.pdf, 25. 3. 2015).

¹⁵⁴ CEC: Election Administration of Georgia. *Georgia – History of elections. 1990-2010*

(<http://www.cesko.ge/uploads/other/9/9078.pdf>, 7. 3. 2015).

¹⁵⁵ Oficiálně se dokument jmenoval *Principles for the Distribution of Competences between Tbilisi and Suchumi*.

¹⁵⁶ International Crisis Group. *Abkhazia: Ways Forward. Crisis Group Europe Report N°179*

(<http://www.crisisgroup.org/en/regions/europe/south-caucasus/georgia/179-abkhazia-ways-forward.aspx>, 28. 2. 2015).

postupně dramtizují, což nakonec na gruzínské straně zpečetilo zvolení Saakašviliho do čela Gruzie (Souleimanov, Hoch, 2012: 54).

Jak jsem již uvedla, gruzínsko-abcházský konflikt znamenal omezení strategické železnice vedoucí z Arménie až do Ruska. Až na jaře roku 2002 se prezident Ševardnadze dohodl se svým ruským protějškem na obnově průjezdnosti této železnice. Byla tedy uvolněna Abcházie pro průjezdnost z území Gruzie. Obnova železničního spojení byla podmíněna návratem uprchlíků z Gruzie do Abcházie. Ovšem k repatriaci nedošlo, Rusko ani Abcházie ji neumožnily. Na druhou stranu železnice obnovena byla a Ševardnadze tak svou část dohody dodržel (Darchiashvili, 2007: 256). Rusko tak dosáhlo svých zájmů – přímého železničního spojení se Suchumi a hlavně Arménií. Ševardnadze nadále viděl jako svou prioritu jednání s NATO a EU. Nadále jednal v souladu se svou zahraničněpolitickou vizí, která jej neustále motivovala k minimalizaci vlivu a rizika ze strany Ruska. Na základě jednání se Spojenými státy tak dosáhl zahájení výcviku gruzínských jednotek od amerických vojenských instruktorů a zároveň jejich vyzbrojení. Vysvětlení se vztahovalo k výcviku v boji proti čečenskému terorismu. To zpochybnila Ruská federace, která se obávala zřízení stálé vojenské přítomnosti Američanů v Gruzii. Navíc Rusku vadila také část dohody Ševardnadzeho s Američany, která uváděla jako hlavní bod cíleně působit v soutěsce Pankisi. Dohoda přinesla celkové posílení vztahů Gruzie a Spojených států. Sám Putin si stěžoval, že s dohodou nebyla ruská strana ani předem obeznámena a následné informace nedostala ani od Ševardnadzeho, nýbrž Spojených států. Tehdejší ministr zahraničí Ruska Ivanov na adresu tohoto gruzínského rozhodnutí uvedl, že může „*zhoršit již tak složitou situaci v regionu*“ (Chazan, 2002). Na summitu NATO v Praze v roce 2002 označil Ševardnadze vstup země do NATO za „*historickou misi*“. Řada lidí, hlavně v Gruzii, považovala Ševardnadzeho za klíčovou osobnost k navázání Tbilisi na Západ.¹⁵⁷ Ve snaze vstoupit do NATO, vlastně i v celkové větší provázanosti se západními strukturami, brání Gruzii právě bezpečnostní, politická i jiná omezení plynoucí z existence de facto států na jejím území. Ty navíc neohrožují jen Gruzii, ale i celý region. Abcházie a Jižní Osetie jsou tak důležité proměnné ve vztazích Republiky se Západem a vlastně v celé geopolitické situaci v regionu. Na druhou stranu se dlouhodobě

---

¹⁵⁷ ESI: European Stability Initiative. *A failing state*
(http://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=322&debate_ID=3&slide_ID=11, 23. 3. 2015)

západní aktéři snaží vyvíjet tlak na Ševardnadzeho vládu, aby postupovala k regionům smířlivě. Systematicky tak uplatňují svůj vliv k zamezení vzniku nového konfliktu (Stanislawski, 2008: 385).

Na jaře roku 2003 se konala další jednání mezi Ševardnadzem a Putinem ohledně separatistických regionů v Soči. Zde byly stanoveny tři hlavní otázky, které obě strany vnímaly jako nutné vyřešit před pokračováním mírového procesu. Krom otázky ohledně uprchlíků a vnitřně vysídlených osob, šlo také o pokrok v oblasti hospodářské spolupráce a nakonec o bezpečnostní problematiku. V červenci 2003 došlo s podporou Skupiny přátel k další sérii jednání při Ženevském mírovém procesu, která stavěla a rozvíjela právě tyto klíčové body jednání Ševardnadze/Putin.¹⁵⁸ Rezolucí RB OSN č. 1494 (2003) bylo následně stvrzeno doporučení Generálního tajemníka OSN k navýšení počtu členů mise OSN v Gruzii a rozšíření mandátu. Jako důležité shledal vytvoření podmínek pro bezpečnou repatriaci uprchlíků a vnitřně vysídlených osob.¹⁵⁹ Faktem je, že uprchlíci po celou dobu Ševardnadzeho vlády silně ovlivňují politickou realitu země. Nejen, že jde o velký humanitární problém s velkými následky, jehož řešení se v období transformace země staví na úroveň politického statusu separatistických regionů. Tento problém je i záležitostí, která do určité míry definuje politické spektrum v Gruzii. Téma uprchlíků a vnitřně vysídlených osob najdeme v této době téměř u všech politických stran, stejně jako v předvolebních kampaních. Našla se vždy nějaká strana či politik, který se prezentoval jako patron gruzínských uprchlíků. Zvláště je patrný populistický rozměr této problematiky, stejně jako její konfliktní potenciál. Postupem času tematiku uprchlíků začala využívat opozice jako záminku proti Ševardnadzemu. Obviňovala jej z neschopnosti vyřešit jejich osud a snažila se je mobilizovat jako silnou opoziční skupinu, se kterou bude řada Gruzínů cítit. Představy opozice se však nenaplnily vzhledem k nevzdělanosti, nízké socioekonomické třídě a neschopnosti uprchlíků se organizovat (kvůli velkému rozptylu po celém území Gruzie). Navíc díky tomu, že byli uprchlíky již dost dlouho dobu, bez viditelnosti vyřešení problému, sami se začali trvale usazovat a o návrat již řada z nich neusilovala (Jones, 2000: 65). Již dříve jsem se věnovala dalšímu

---

¹⁵⁸ UNOMIG: United Nations Observer Mission in Georgia. *Georgia - UNOMIG – Mandate* (<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unomig/mandate.html>, 1. 3. 2015).

¹⁵⁹ UNHCR: Refworld. *Chronology for Ossetians (South) in Georgia* (<http://www.refworld.org/docid/469f388dc.html>, 11. 3. 2015).

problému, který limitoval Ševardnadzeho snahy o transformaci země. Šlo o gruzínské i regionální elity, které vyřešení sporů nepomáhaly, ba měly zájem na zachování statu quo. Jak jednotlivci, tak celé instituce těžily z nepřehledné situace a vznikaly nelegitimní vazby mezi centrem a konfliktními regiony, za účelem vlastního posílení moci a obohacení. Čemuž přispívá i fakt, že jde o jednu z nejvíce zkorumpovaných zemí bývalého SSSR. Díky tomu byla transformace země pod taktovkou Ševardnadzeho neustále bržděna a funkce státu byla záměrně oslabována (King, 2001: 545).

Gruzie po celou dobu Ševardnadzeho vlády narážela na deficity vzniklé rozpadem SSSR kombinované s rozsáhlou vnitřní krizí plynoucí z občanské války a událostí spjatých s existencí separatistických regionů (Christophe, 2005). Tímto byla poznamenána i místní zemědělská výroba, stejně jako průmysl. Gruzie byla Sovětskou republikou, která ve velké míře zásobovala sovětský trh zemědělskými produkty, stejně jako výrobky zemědělsko-zpracovatelského průmyslu. Sektor se tak bezprostředně po zániku tohoto trhu zhroutil.¹⁶⁰ Přitom má země velmi dobré klima, díky kterému je schopna pěstovat celou škálu plodin. Krom zmíněného čaje, tropických plodin je významnou produkce vína a ořechů. Hlavním odbytištěm těchto produktů bylo i po rozpadu v různých intenzitách Rusko, nicméně po rusko-gruzínské válce v roce 2008 si musela země hledat odbytiště jinde.¹⁶¹ I před tímto konfliktem však bylo celkově zemědělství poznamenáno konfliktem v Abcházii a její ztrátou, protože v jejím případě šlo o velmi úrodný region Gruzie.¹⁶²

V kritickém stavu se nacházela i dopravní infrastruktura. Krom toho, že do ní Ševardnadzeho vláda investovala jen minimálně, řada komunikací byla zničena ozbrojenými konflikty či zablokována ze strany separatistických regionů Gruzie, což platí jak pro silnice, tak pro železnice. Co se týče námořní dopravy, tak byla nejvíce poznamenána ztrátou adžarského přístavu Suchumi. K přístavům se váže i další významný sektor gruzínské ekonomiky, a to turismus. Ten se po rozpadu SSSR a

---

¹⁶⁰ ESI: European Stability Initiative. *A failing state*

(http://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=322&debate_ID=3&slide_ID=11, 23.3.2015).

¹⁶¹ BusinessInfo.cz. *Gruzie: Ekonomická charakteristika země* (<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/gruzie-ekonomicka-charakteristika-zeme-18995.html#sec3>, 28.3.2015).

¹⁶² U.S. Department of State. *Georgia (11/98)* (<http://www.state.gov/outofdate/bgn/georgia/14483.htm>, 20. 3. 2015).

následných konfliktech také dostal do žalostného stavu.¹⁶³ Opět hlavně díky ztrátě Abcházie a konfliktu zde. Abcházie totiž byla zmíněným turistickým centrem země již od SSSR. Mezi další problémy patřila deindustrializace země, dále hyperinflace, nízké příjmy státního rozpočtu, na kterých se definitivně podepsala ekonomická krize v roce 1998. Bankovní sektor se vyvíjel jen velmi omezeně a pro většinu obyvatelstva byl špatně dostupný. Rehabilitace ekonomiky byla silně bržděna událostmi v separatistických regionech. Gruzie se potýkala s celou řadou potíží, které byly charakteristické pro rozvojové státy, a transformace postupovala pomalu. Zavádění tržních mechanismů bylo neefektivní a limitovaly ho neustálé intervence ze strany úřadů. Takto byl na jedné straně omezován soukromý sektor, a na druhé vznikla za pomoci korupce nová státní oligarchie (Tsikhelashvili, 2012: 4).

Katastrofální byla nezaměstnanost, sociální politika státu i hygienické podmínky v zemi, elektřina i plyn byly nedostatkové, ozbrojené složky se bouřily, nebylo pro ně jídlo, munice ani plat. Mezinárodní donoři byli zklamáni z absence hmatatelného pokroku v zemi a začali omezovat finanční injekce Gruzii. A to vše se odehrávalo ruku v ruce s existencí separatistických regionů mimo kontrolu Tbilisi. Navíc v roce 2001 začala definitivně slábnout i Ševardnadzeho politická moc. Dokonce v roce 2002 varoval britský dokument, že Gruzie mimo pozornost světového společenství postupně směřuje k rozpadu. Na toto téma se začala vyjadřovat i Moskva, kdy si začala slovy o selhání gruzínského státu připravovat půdu pro případný zásah proti terorismu na gruzínském území. K tomu se v dopise Generálnímu tajemníkovi OSN vyjádřil i Vladimir Putin. Na podzim roku 2002 v onom dopise tvrdil, že „ruský vojenský zásah v Gruzii by byl záležitostí sebeobrany“.¹⁶⁴ V porovnání se zbytkovou Gruzii označovalo ruské vedení Jižní Osetii a Abcházii za „ostrovy stability“ a připisovalo jim větší právo na to být považovány za stát.¹⁶⁵

Část ekonomických reforem tedy ztroskotala na konfliktech se separatistickými regiony a jejich vůdci, stejně jako díky veteránům z těchto válek, kteří se aktivně podíleli na realitě v zemi (Christophe, 2005). Abcházie i Jižní Osetie, stejně jako zbytek Gruzie, na tom byly podstatně hůř než za doby trvání SSSR. Nicméně

---

¹⁶³ BusinessInfo.cz. *Gruzie: Ekonomická charakteristika země* (<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/gruzie-ekonomicka-charakteristika-zeme-18995.html#sec3>, 28.3.2015).

¹⁶⁴ ESI: European Stability Initiative. *A failing state* (http://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=322&debate_ID=3&slide_ID=11, 23.3.2015).

¹⁶⁵ ESI: European Stability Initiative. *A failing state* (http://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=322&debate_ID=3&slide_ID=11, 23.3.2015).

politicky i ekonomicky mohly čerpat z oslabení gruzínského státu. Díky tomu se regiony vyhly placení daní, cel a jiných tarifů Tbilisi. Velkou část jejich příjmů tak tvořil neoficiální příhraniční obchod, a to hlavně s luxusním zbožím, alkoholem a cigaretami. Místní úřady však postupem času vytvořily vlastní struktury podobné státu, díky kterým začaly různé poplatky vybírat samy na základě vlastních předpisů. Včetně například vlastních poplatků za vízum. Zřízen byl vlastní soudní systém i ozbrojené složky. Ve všech těchto strukturách si byli obyvatelé schopni uplatnit své ekonomické aspirace. Abcházie těžila ze strategického černomořského přístavu Suchumi a nadále také pěstovala tropické ovoce, kdy se oboje při neodvádění daní Tbilisi stalo velkým zdrojem příjmů. Jižní Osetie čerpala finance z prodeje kovového šrotu, který pocházel z nefunkčního průmyslu. Hlavně průmyslový, ale i zemědělský potenciál Jižní Osetie rapidně pokles po rozpadu SSSR. Region poté těžil jen ze své strategické polohy, která je díky horskému terénu a sousedství kavkazských částí Ruska vhodná pro příhraniční obchod i pašování. Zároveň přes ni prochází energovod z Vladikavkazu (Severní Osetie), na který je i přímo napojena silnicí a tunelem. Z ovládnutí těchto koridorů jí plyne velká část příjmu. Místní policie působí spíše jako prostředník těchto obchodních aktivit, než jako dohlížitel. V obou regionech se krom alkoholu, pohonných hmot či cigaret pašují do zahraničí i drogy. Zejména heroin tak byl dalším zdrojem příjmu místních. Ekonomika separatistických regionů byla postižena velkým odlivem obyvatel, tedy uprchlictvím (King, 2001: 536-538)

Jak jsem již zmínila, každodenní realitou byla existence šedé ekonomiky. Na formální úrovni probíhala ve sledovaném období jen malá část gruzínského hospodářství. Velká část ekonomické aktivity v Gruzii byla přesunuta do prostředí šedé ekonomiky, typickým bylo bujení černého trhu, korupce a klientelismu. V Gruzii silně rostla sociální diferenciace obyvatelstva, důchody a platy byly zmrazeny, sociální příspěvky státu téměř nulové. Průměrný plat činil jen kolem 65% životního minima a důchody dokonce jen 10%. Díky tomu bohatla jen velmi malá část Gruzínů a v zemi se začala vytvářet vlivná oligarchie, která se stala politicko-ekonomickou páteří země (Tsikhelashvili, 2012: 3-4). Novou dimenzi šedé ekonomice a její mafianizaci dodalo otevření mezinárodních hranic. Díky tomu panovaly dobré podmínky pro pašování a jiné protiprávní jednání, které umožnilo převody nelegálně získaných peněz do zahraničí a také lepší možnosti útěku pro pachatele. Díky tomu

roste rozměr (mezinárodního) organizovaného zločinu, z čehož těžila jak Gruzie, tak její separatistické regiony. Navíc státní instituce byly oslabené a rovněž velmi vytížené novými výzvami tržního hospodářství. Zákony nestačily reagovat dostatečně rychle a flexibilně na ekonomickou realitu. Ekonomické předpisy a reformy byly vytvářeny polovičatě a rychle se měnily, či jich platilo i více protichůdných najednou. Vymahatelnost práva byla mizivá, kontrola ze strany donucovacích orgánů a předpisy k potírání mafianizace ekonomiky neefektivní. Pro obyvatelstvo byla chťe nechtě výhodnější varianta působit mimo formální ekonomickou činnost (Lotspeich, 1995: 565-567). V ekonomice, obdobně jako ve společnosti, se tak zakořenila kultura korupce, krádeží, protekce a do určité míry i násilí. Což je typické pro celou zemi, včetně Abcházie a Jižní Osetie. Rozvoj tržní ekonomiky byl tímto silně limitován. Vysoká korupce byla podtržena klientelismem, kdy byla moc soustředěna v rukou vládnoucích klanů. Ty se formovaly hlavně na teritoriálním či pokrevně-příbuzenském principu. Tato klanová struktura společnosti bránila v dalším rozvoji země (Ditrych, Souleimanov, 2007: 4). Centrální moc byla oslabena, a to nejen ve vztahu k separatistickým regionům, ale i v jiných případech. Nacházela se zde řada periferních, geograficky i jinak těžko dostupných míst, kde nebyla řádně zastoupena státní správa, místní samozvané elity zde suplovaly některé její funkce a byla zde i vysoká kriminalita. Patrné to bylo hlavně u etnických menšin. Většina obyčejných Gruzínců se tak dostala do kontaktu se státem jen minimálně. Tato zkušenost byla navíc ve většině případů negativní, například když šlo o úplatek (King, 2001: 536). O tom svědčí i průzkum *Georgian Lifestyle Survey*, realizovaný v roce 2000, ve kterém dvě třetiny Gruzínců vyjádřili nedůvěru parlamentu a prezidentovi, a dokonce na 80% z nich nedůvěřuje celním a daňovým úřadům (King, 2001: 546).

5.3 Situace v Adžării od poloviny 90. let

Jak jsem popsala dříve, případ Adžárie byl zcela odlišný. Nelze ji považovat za separatistický region. Nicméně v čele s Abašidzem se během Ševardnadzeho vlády stala Adžárie zcela autonomním regionem. Postupem času vznikla hranice mezi regionem a zbytkovou Gruzíí, Abašidze zde nechal postavit dokonce zátarasy a při

jejich přejezdu byly kontrolovány pasy místní policií. Navíc byla vybírána řada poplatků, ať už oficiálních či nikoliv. Adžárie tedy disponovala i vlastními policejními složkami. Za jeho vlády se z regionu stávala prosperující část Gruzie, navíc poměrně stabilní. Podle některých názorů za to mohly Abašidzeho ekonomické a organizační schopnosti, dle jiných za to vděčil prozíravosti a nelegálním činnostem, jako příhraničnímu pašování (Eke, 2004).

Abašidze vedl region pevnou rukou, důsledně potíral svobodu projevu a nakonec, právě v Adžării, se lidé obávali jakékoliv kritiky místní vlády, resp. Abašidzeho. Velmi důrazně potíral právě liberální a intelektuální kritiky, kteří jej obviňovali mimo jiné i z „*diktátorského vedení*“ či „*feudální mentality*“ (Bakhtadze, 2002). Řada těchto lidí doplatila na své názory v politických procesech, kdy mezi nejčastější obvinění patřilo obvinění z přípravy atentátu, spiknutí, zrady apod. Na svých webových stránkách dokonce Abašidze uvedl, že je nad zákonem. Jeho nepopularita mezi Gruzíny stále rostla, a to i díky kumulaci bohatství a funkcí v jeho rodině, která se těšila i monopolu v řadě sektorů adžarské ekonomiky (Bakhtadze, 2002). Právě z toho jej obvinili i lidskoprávní skupiny a demokratičtí aktivisté doma i v zahraničí. Ti tvrdí, že nehledě na ekonomický růst a lepší životní úroveň obyvatel, Abašidze proměnil Adžării ve své osobní léno. Což je podle nich dokresleno právě jeho autoritářskou politikou a potíráním opozice (Eke, 2004). Abašidze na druhou stranu získával na popularitě zvláště u nižších vrstev tím, že podle svých slov zabránil krveprolití občanské války, která zaplavila západ země, a také eliminoval dopady abcházského konfliktu na region. Těžil tak z pragmatické dohody s Ševardnadzem, díky které se mohla Adžárie na rozdíl od jiných oblastí vyvíjet nekonfliktně. Navíc mu dohoda přinesla další argument, tedy že svou politikou zajistil autonomii regionu, což podtrhl i odmítnutím platit Tbilisi daně. Od jiných oblastí Gruzie se jeho vláda odlišovala také tím, že zde neprobíhala žádná diskriminace etnických či náboženských menšin. Jím prosazovaná „*adžarská identita*“ nehleděla na náboženství či etnickou příslušnost (Bakhtadze, 2002).

Z části za specifické postavení Adžárie mohly tedy i zvláštní vztahy mezi oběma muži. Zvláštností například je, že se oba nechaly nazývat specificky gruzínským titulem „*děda*“, a to navzdory tomu, že titul původně náležel výhradně Ševardnadzemu. Gruzie tak až do roku 2003 měla dva „*dědečky*“. Společnou jim byla silná charismatická osobnost a umění se prezentovat. Navíc oba muže spojovala

velmi podobná pragmatická politika na straně jedné, a tendence k autoritářským metodám a potírání opozice na straně druhé (Bakhtadze, 2002). V dubnu prošla gruzínským parlamentem změna ústavy, na základě které byl status Adžárie definitivně potvrzen jako autonomní republika. Abašidze tak dosáhl svého cíle a získal pro Adžarii legitimní politický status.¹⁶⁶ Prezidentské volby se v sledovaném období a regionu konaly v roce 1998. V nich byl Abašidze drtivou většinou hlasů zvolen prezidentem Adžárie. Následně znovu potvrdil, že Adžárie netouží po nezávislosti a proklamoval tak setrvání v Gruzínské republice (Eke, 2004).

Typicky bylo možné sledovat změny v jejich chování mimo volební rok a při něm. Běžně se oba muži napadali, kritizovali, ale v období voleb spolupracovali. Například před parlamentními volbami v roce 1999 zpravidla označoval Abašidze Ševardnadzeho stranu CUG, která v nich kandidovala, za „největší zlo“ (Bakhtadze, 2002). Ovšem následně jeho stranu ve volbách podpořil. Také v prezidentských volbách v roce 2001, v souladu s povahou vzájemných vztahů, podporoval Abašidze na post prezidenta Gruzie Ševardnadzeho. A to i přes to, že byl původně jeho protikandidátem. Nakonec však ustoupil a Ševardnadzeho v kampani podpořil. Strategicky oba používali osobu a vládu druhého populisticky, zvláště v rámci předvolební kampaně. Vždy ale nakonec ukázali vzájemný respekt a je patrné, že si oba byli plně vědomi výhodnosti jejich vzájemného vztahu. Jejich tandem tak zaručoval i určitou jistotu a nekonfliktnost mezi Adžárií a Tbilisi (Bakhtadze, 2002). Institut pro kavkazský mír, demokracii a rozvoj označil jejich chování za „*politický trik*“ na voliče i opozici. Podle Institutu slouží ten druhý na odklon „*opozičního ohně*“, kdy hlavně Ševardnadzemu slouží Abašidze jako dobrá návnada opozici. Efektivně tak podle něj vzniká zdání demokracie, a přitom jde o chování v rozporu s demokracií (Devdariani, 2003).

Zřejmě největším konfliktním bodem mezi oběma je Abašidzeho silně proruský postoj. Což bylo díky Ševardnadzeho stále rostoucí orientaci na Západ více a více na překážku. Abašidze často navštěvoval Moskvu, stýkal se s ruskými elitami, obdržel hodnost generálmajora ruské armády a získal řadu vyznamenání a darů od Ruské federace. Jedním z takových darů od Ruska je i hvězda pojmenovaná po něm. A zřejmě největší trn v Ševardnadzeho oku – Abašidze podporoval setrvání ruské

---

¹⁶⁶ Encyclopaedia Britannica. *Ajaria* (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/11243/Ajaria>, 28. 2. 2015).

vojenské základny v Batumi (Bakhtadze, 2002). I přes jakékoliv nesrovnalosti a rozepře mezi Ševardnadzem a Abašidzem, jejich osud byl silně provázaný. Nepokoje v zemi a nakonec Ševardnadzeho demise byla pro Abašidzeho velmi nevýhodná a nakonec také zpečetila jeho osud v čele Adžárie. Jeho obavy ještě více vzrostly v roce 2004, kdy byla zvolena nová vláda, jejíž muž číslo jedna se zavázal obnovit územní integritu Gruzie (Eke, 2004). Vztahy s Tbilisi se tak rapidně zhoršily. Abašidzeho pozice v čele regionu se ukázala jako neslučitelná s novou vládou poté, co nejenže předtím podporoval Ševardnadzeho, ale nakonec odmítl uznat nové volby a autoritu Michaila Saakašviliho. Svůj odpor k nové vládě dále stupňoval. V květnu 2004 nařídil zničení dvou mostů spojujících Adžárii se zbytkem gruzínského území a dále zničení železničního spojení. Podle jeho vysvětlení jde pouze o sebeobranu proti gruzínské agresi. Saakašvili reagoval ultimátem, a vzhledem k rostoucímu odporu vůči svým krokům, se Abašidze rozhodl rezignovat a odejít do Ruské federace. Saakašvili neotálel a záhy se Adžárie ocitla pod kontrolou centrální vlády.¹⁶⁷

5.4 Povolební nepokoje v Gruzii a Revoluce růží

Poslední kapitola mé práce bude mapovat situaci zapříčiněné parlamentními volbami 2. listopadu 2003, které vyústily v následné nepokoje a státní převrat, kterým byl Eduard Ševardnadze donucen k rezignaci. Volbám se tedy budu věnovat spíše okrajově, zvláště vzhledem k tomu, že jejich výsledek byl následně anulován. Důležitější jsou pro moji práci, již ze zmíněných důvodů, důsledky těchto voleb. Také v tomto revolučním období budu brát zřetel na situaci v regionech a jejich reakci na radikální změnu politické elity.

Na podzim roku 2003 společnost dramaticky reagovala na proběhlé parlamentní volby, které byly pověstnou poslední kapkou. Ševardnadzeho pozice se začaly postupně otřásat již po prezidentských volbách v roce 2000, jak jsem uvedla v předchozí kapitole. Ovšem opravdovým problémům musel čelit až po těchto parlamentních volbách, které byly hodnoceny jako podvodné. To tvrdila nejen

---

¹⁶⁷ Encyclopaedia Britannica. *Ajaria* (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/11243/Ajaria>, 28. 2. 2015).

opozice, ale i nezávislí mezinárodní pozorovatelé. A to i přesto, že mezinárodní společenství vyvíjelo soustavný tlak na dodržování demokratických norem Ševardnadzeho vládou. Dříve přijatý volební zákon tak nebyl dodržen.¹⁶⁸ Na tyto skutečnosti reagovala na začátku listopadu opozice i gruzínská společnost, kdy statisíce lidí přišli demonstrovat do centra Tbilisi. Ti volali po rezignaci Ševardnadzeho a anulování voleb, pomocí jejichž zfalšování se chtěl udržet u moci. Postupně se kritika dále stupňovala a Ševardnadze byl viněn z rozsáhlé korupce a vlivu organizovaného zločinu v zemi. Masivní demonstrace a tlak opozice nakonec po třech týdnech vygradovaly v obsazení prezidentské kanceláře bez zásahu bezpečnostních složek, a nakonec tedy v nedobrovolnou rezignaci Eduarda Ševardnadzeho k 23. listopadu 2003 (Kanašvili, Souleimanov, Šmíd, 2010: 30). Hlavním představitelem gruzínské opozice vůči Ševardnadzemu byl Michail Saakašvili, bývalý ministr spravedlnosti v Ševardnadzeho vládě. Saakašvili o dva měsíce dříve odstoupil z funkce kvůli nesouhlasu s Ševardnadzeho politikou, a následně se stal jedním z Ševardnadzeho největších kritiků. Hlavním bodem jeho kritiky vlády byla nedostatečnost reform, organizovaný zločin a korupce. Právě na adresu rozsáhlého korupčního chování prohlásil, že „*nemůže strávit takovou do očí bijící korupci*“.¹⁶⁹ Nekritizoval však toto chování jen u politických elit a ve státních institucích, ale i prorůstání korupce celou gruzínskou společností. V tomto ohledu se dále pustil do Ševardnadzeho vlády, která podle něj nejenže proti němu nic nedělá, ale zároveň se podle něj tohoto chování sama dopouští. Přitom paradoxně, jak jsem uvedla v druhé kapitole, v posledních letech své vlády se Ševardnadze snažil získat hlasy protikorupční rétorikou.¹⁷⁰ Kritický postoj zaujímal Saakašvili i vůči průběhu reform a celkové transformace země. Gruzie ke konci Ševardnadzeho vlády stagnovala, potýkala se s řadou negativních jevů ve společnosti, zpomalena byla i liberalizace ekonomiky a demokratické deficity se ještě zvýšily. Nutná byla podle vůdce opozice radikální reforma státních institucí. V tomto duchu dal Ševardnadzemu za vinu selhávání gruzínské státnosti a kritických socioekonomických podmínek. To vše tedy nakonec vedlo ke změně vlády, která byla z výše uvedených důvodů podpořena většinou gruzínské společnosti (Tsikhelashvili, 2012: 6).

---

¹⁶⁸ International Crisis Group. *Georgia: What Now? ICG Europe Report N°151* (<http://www.crisisgroup.org/en/regions/europe/south-caucasus/georgia/151-georgia-what-now.aspx>, 28. 2. 2015).

¹⁶⁹ The Economist. *Edward Shevardnadze* (<http://www.economist.com/node/852569>, 1.3.2015).

¹⁷⁰ The Economist. *Edward Shevardnadze* (<http://www.economist.com/node/852569>, 1.3.2015).

Saakašvili byl do čela země zvolen po Ševardnadzeho rezignaci v prezidentských volbách 4. ledna 2004. V těchto volbách jej nakonec podpořil sám Ševardnadze, který po jejich konání oznámil, že hlasoval právě pro Saakašviliho. Přesto ale poznamenal, že je Saakašvili mladý a nezkušený vládnout zemi (Cohen, 2004: 9). Na základě nových parlamentních voleb získala většinu v parlamentu i jeho politická strana Sjednocené národní hnutí, která byla podporována blokem Burdžanadze-Demokrate. Definitivně se tak změnilo politické vedení země, kdy začaly být tyto události z přelomu roku 2003/2004 nazývány Růžovou revolucí či též Revolucí růží. Saakašvili, zahraničně-politicky orientovaný jako Ševardnadze, nadále usiloval o hlubší spolupráci s EU a vstup země do NATO. Nicméně velkým rozdílem bylo jeho nacionalistické chování a snaha obnovit kontrolu Tbilisi na celém svém území podle mezinárodního práva. Tato rétorika, spolu s jeho kritikou Ševardnadzeho garnitury a protikorupčním vystupováním, mu pomohla získat velkou popularitu mezi Gruzíny. Situaci v Adžárii, Jižní Osetii a Abcházii považoval Saakašvili za klíčovou výzvu pro gruzínskou bezpečnost. Svým voličům tak slíbil i obnovu jednoty země, a rovněž také likvidaci vojenských základen patrona těchto regionů – Ruské federace (Kanašvili, Souleimanov, Šmíd, 2010: 30). Saakašvili reagoval velmi negativně na celkovou situaci v Adžárii a hlavně tandem Ševardnadze/Abašidze. Ten označil za „*duchovní spiknutí proti Gruzii*“ (Devdariani, 2003). Ihned po Saakašviliho zvolení se tedy jeho pohled upřel na Adžárii, kdy se nechal slyšet, že by Abašidze mohl využít vojenské jednotky z Batumské základny k rozpoutání občanské války v Gruzii, kterou by zvrátil nové směřování země a pomohl Ševardnadzemu k znovuzískání moci (Devdariani, 2003). Jím prosazovaná politika vůči regionům byla společností přijata s nadšením. A to hlavně pokud jde o znovunabytí kontroly nad Adžárií. To se mu nakonec po Abašidzeho útěku do Ruska povedlo, čímž si získal velkou oblibu v gruzínské společnosti. Tento úspěch chtěl proto zopakovat i v Abcházii a Jižní Osetii. V tomto podstatně těžším úkolu však již neuspěl (Kanašvili, Souleimanov, Šmíd, 2010: 30).

Na nově vzniklou polistopadovou situaci reagovaly konfliktní regiony velmi citlivě. Nejen že Saakašviliho rétorika proklamovala jejich ovládnutí, ale připouštěla k tomu i využití vojenských prostředků. Navíc Ševardnadzeho vláda pro ně představovala určité státu quo, hlavně tedy pro Adžárii. Proto se ihned po nucené Ševardnadzeho rezignaci sešli představitelé Adžárie, Abcházie a Jižní Osetie v Moskvě. Zde se

z popudu Ruska snažili najít společný postoj a postup vůči nové, tehdy ještě prozatímní, vládě v Tbilisi. Regiony si byly vědomy palčivého ohrožení jejich nezávislosti a začaly tedy situaci řešit, a to ve spolupráci s jejich ochráncem, Ruskou federací. Nicméně Abcházie i Jižní Osetie nakonec označily události v Tbilisi za vnitřní záležitost Gruzie (Souleimanov, 2004: 18). Abašidze se naopak postavil za Eduarda Ševardnadzeho, kterého označil za jediného legitimního vůdce, a odmítl uznat novou vládu Gruzie. Saakašviliho s okolím pak označil za pučisty. Tím ještě více zvýšil animozitu mezi ním a novými politickými vůdci Tbilisi (Kuranian, 2005: 18).

Ve zbytku roku 2003 se tak dočkala země změny režimu. Povolební události v Gruzii sledovala zpočátku mezinárodní scéna velmi ostražitě a s pochybnostmi. Západ a hlavně Spojené státy stály spíše na straně starého establišmentu a sám americký prezident telefonoval Ševardnadzemu, aby mu v nejistém období vyjádřil podporu.¹⁷¹ Nakonec se Spojené státy i EU samy nabídly, že pomohou s uspořádáním mimořádných prezidentských voleb počátkem ledna 2004. I přes „*potencionálně spornou situaci*“¹⁷² se tak mezinárodní společenství přiklonilo k řešení, na základě kterého budou od počátku stát při novém gruzínském vedení. Převládala totiž obava, že se v zemi může opakovat občanská válka, a tím byly pochyby o novém vedení země zastíněny.¹⁷³ Gruzínská republika se po svržení Eduarda Ševardnadzeho dostala do velmi riskantní situace. Naštěstí vzhledem k řadě proměnných se jí podařilo uspořádat parlamentní a prezidentské volby, komunikovat s angažovanými mocnostmi i vypořádat se mírově se starou vládnoucí elitou. Tato výzva byla pro Gruzii ještě větší tvář v tvář její narušené územní integrity, a s tím související bezpečnostní situací. To vše podtrženo špatnou sociální a ekonomickou realitou v zemi. Nicméně Gruzie v této zkoušce obstála a dokázala se vypořádat s hrozbou občanské války, které musela čelit na počátku 90. let. Díky tomu se vyvarovala opakování svých historických chyb.

V této kapitole jsem zjistila, že za Ševardnadzeho prezidentství došlo k velké proměně gruzínské společnosti, a to hlavně díky vedení země. Politická elita Gruzie

---

¹⁷¹ The Economist. *Edward Shevardnadze* (<http://www.economist.com/node/852569>, 1.3.2015).

¹⁷² International Crisis Group. *Georgia: What Now? ICG Europe Report N°151* (<http://www.crisisgroup.org/en/regions/europe/south-caucasus/georgia/151-georgia-what-now.aspx>, 28. 2. 2015).

¹⁷³ International Crisis Group. *Georgia: What Now? ICG Europe Report N°151* (<http://www.crisisgroup.org/en/regions/europe/south-caucasus/georgia/151-georgia-what-now.aspx>, 28. 2. 2015).

se oproti předchozímu období (první polovině 90. let) obměnila, k čemuž ji donutila i předchozí ztráta separatistických regionů, hlavně Abcházie. Díky tomu se začala mnohem více obávat dalšího rozpad státu a začala prosazovat obecně smířlivější politiku. Opustila nacionalistickou rétoriku a začala zdůrazňovat multinacionální povahu Gruzie. Ševardnadze také přivedl do nejvyšší politiky spoustu mladších lidí, kteří uvažovali otevřeněji a mnohem více realisticky. Radikální smýšlení a projevy byly odsunuty mimo oficiální politiku. To mělo pozitivní dopad na celou společnost (Sunny, 1999-2000: 164). Od poloviny 90. let tak byl v Gruzii nastartován mírový proces a postkonfliktní rekonstrukce. Neustále se jednalo o problematice územní integrity Gruzie a o separatistických regionech. Jednání však i přes menší či větší naděje a pokroky nepřinesla do konce Ševardnadzeho vlády zásadní změnu situace. V žádné z hlavních otázek nebyl učiněn zásadní pokrok. A tak ani problém politického statusu, ani problém uprchlíků a vnitřně vysídlených osob, nebyl vyřešen. Alespoň uzavřená příměří byla dodržována a k opětovnému rozhoření ozbrojeného konfliktu nedošlo. Nicméně animozity přetrvávaly a ani jedna strana se nezdržela nepřátelských akcí. Postoje a požadavky stran sporu se nezměnily a kompromis tak nebyl možný. Zvláště když řešení dvou zmíněných hlavních problémů (politický status a uprchlíci) nebylo možné separovaně. Postupy v řešení situace a mírová jednání fatálně odrážela vnitropolitickou situaci, které otázka územní integrity spíše sloužila. Nejpatrněji to je vidět v předvolebních kampaních, kdy bylo toto téma degradováno na populistickou úroveň. Jedním z dalších velkých deficitů období transformace Gruzie byla velká závislost politiky na jedné osobě, tedy na Ševardnadzem. To se také podepsalo na stabilitě země a demokratizačním procesu. Až do konce vlády se Ševardnadzemu nepodařilo vyřešit gruzínské územní spory a dále tak v Abcházii i Jižní Osetii existovala paralelní vláda, nadále zabezpečená ruskými vojsky. Ta nadále setrvala v Jižní Osetii již od roku 1992 a v Abcházii od roku 1994. Po prozkoumání Ševardnadzeho politiky vůči regionům od roku 1995 mohu opět dojít je stejným závěrům jako v předchozí kapitole. Opět nemůžeme potvrdit moji hypotézu, že Ševardnadzeho rozhodnutí a postoje vedly k územní dezintegraci a nárůstu animozit v zemi. Zvláště je toto opět patrné na pragmatickém vypořádání se s Adžárií, často vzájemně výhodné spolupráci regionů s centrem (například pokud jde o nelegální obchod) a například i na tom, jak regiony reagovaly na Ševardnadzeho svržení a nástup Saakašviliho vlády.

ZÁVĚR

Ševardnadze vybudoval celou svou kariéru v Sovětském svazu, kde působil v celé řadě funkcí. Po jeho rozpadu se vrátil do Gruzie, kde vyplnil politické vakuum a stal se stěžejní osobností gruzínského státu po celá 90. léta. Od nástupu do úřadu ministra zahraničí Sovětského svazu až do svého odchodu z funkce prezidenta Gruzie v roce 2003 hrál Ševardnadze velkou roli ve světové politice i geopolitické hře spjaté s koncem bipolárního konfliktu. Eduard Ševardnadze byl druhým prezidentem nezávislé Gruzie. Zvolen byl poprvé v roce 1995, podruhé poté v roce 2000. Nicméně v čele státu působil již od svého návratu do země v roce 1992, a to až do Revoluce růží, související s parlamentními volbami v roce 2003. Jeho osobu tak lze ztotožnit s gruzínskými dějinami napjatých 90. let 20. století. Jak jsem ukázala ve své práci, Ševardnadze musel za své vlády čelit celé škále výzev a úkolů, a to vše na pozadí nové mocenské hry po konci bipolárního konfliktu. V tomto ohledu navázal dobré vztahy se Západem, kterým byl významně podporován. Často tak byly ignorovány jeho nedostatky, v podobě korupce a dalších nešvarů. Také lze konstatovat, že přes jeho popularitu v zahraničí, na domácí scéně oblíbenost jeho osoby a politiky značně pokulhávala. Ševardnadzemu se i přes veškerou kritiku nedá upřít řada politických úspěchů. Za ně vděčí také svým povahovým rysům. Podle řady lidí byl v oblasti zahraniční politiky tak úspěšný díky své sebejistotě, schopnosti okouzlit a rovněž vynikal bystrostí. Svou lehkostí a nenuceností dokázal vyvážit své deficity v oblasti mezinárodní politiky a velmi dobře navazoval dobré vztahy se západními i jinými diplomaty. Celkově se tak stal respektovanou osobou na mezinárodní scéně. Právě v této souvislosti je jeho nejvýznamnější vlastností schopnost racionálně a prozíravě řešit výzvy mezinárodní politiky.

Ve své práci jsem tedy zjistila, že ve srovnání s Gamsachurdiou postupoval Ševardnadze vůči regionům podstatně smířlivěji. Gamsachurdia si vůči regionům neodpustil šovinistické výpady a běžně vyhrožoval těmto menšinám i vyhoštěním z Gruzie. Již od počátku tak jeho vláda plnila funkci katalyzátoru etnických animozit v zemi, a to nešlo jen o Jihoosety či Abcháze. Jeho vládu vnímala jako ohrožení i řada jiných, jako Azerové, Arméni, Rusové či Židé a muslimové. Gamsachurdia totiž neprosazoval jen nacionalismus, ale i christianizaci. Gamsachurdia také svým jednáním způsobil, že se regiony začaly obracet na Moskvu, jako na svého patrona. Vyjednávání s Gamsachurdiovou vládou pro ně bylo neúčelné. Ovšem tento jejich

obrat využila vláda v Tbilisi a rozjela kampaň, ve které označila regiony za pátou kolonu Kremlu. Na svou stranu si získala i nacionalisticky orientovanou společnost a v mezi Gruzínci tak rostl odpor k Abcházům, Osetům a dalším menšinám. Celkově byla Gamsachurdiova politika silně netolerantní, instituce státu byly za jeho vlády velmi slabé, v zemi byl chaos a vnitřní nepořádek a existovala řada paralelních mocenských skupin, se kterými se vypořádal až Ševardnadze. Země se také ocitla v izolaci díky radikálnímu zpřetrhání vazeb na nově vzniklé Rusko a SNS. Z této izolace zemi vyvedl rovněž Ševardnadze. Právě ve srovnání s tím, kam zemi dovedl Gamsachurdia, můžeme Ševardnadzeho vládu hodnotit pozitivně. Krom již zmíněného vyvedení země z izolace a posílení moci státu, dopomohl svou pragmatickou dohodou s Rusi ukončit občanskou a gruzínsko-osetinskou válku. Následně sice vypukl za jeho vlády další etnický konflikt, ale ten měl své kořeny již v období Gamsachurdiovy vlády a následné občanské válce. Díky vypořádání s mocenskými rivaly v zemi se Ševardnadzemu podařilo centralizovat moc státu a dát jí jednotné vedení. Krom dvou separatistických regionů tak dostal pod správu Tbilisi celou zemi. Ševardnadze také dal své politice nálepku boje proti korupci a organizovanému zločinu. Ovšem v této rovině nebyl úspěšný a čelil ve své zemi silné kritice právě za korupci a klientelismus ve vedení státu. Úspěšněji si naopak vedl v potírání korupce mimo vládní struktury, a také ve svém tažení proti korupci v policejních složkách. Také Ševardnadzeho nacionalismus byl podstatně mírnější než u Gamsachurdii, využíval jej spíše k zisku politické podpory a hlasů ve volbách. Postupem času se navíc ještě více utlumoval, zvláště v souvislosti s generační výměnou v zemi. Za jeho vlády se také rozvíjel gruzínský politický režim, který nabyl své základní rysy do dnešní doby a stabilizoval se. Rostla občanská společnost a probíhala demokratizace země, i když limitována Ševardnadzeho autoritářskými sklony.

V druhé polovině 90. let se Ševardnadze aktivně podílel na jednání o politickém statusu Abcházie a Jižní Osetie, i o repatriaci uprchlíků. Po celou dobu také spolupracoval se mezinárodním společenstvím, hlavně Západem a OSN. Ševardnadzeho politika byla pragmatická a realistická, i když s některými deficitem. Nicméně klíčové pro další postup transformace země bylo, že se mu podařilo po celý zbytek jeho vlády vyvarovat se ozbrojenému konfliktu s regiony/Ruskem, a do určité míry stabilizovat vztahy mezi nimi. Hlavním úspěchem je pak případ Adžárie, kterou

se nesnažil za každou cenu dostat po kontrolu centra, ale naopak se pragmaticky dohodl se jejím vůdcem. Takový scénář byl možností i pro oba separatistické regiony hned na přelomu 80. a 90. let, ale Gamsachurdia postupoval jinak. Na základě toho, zatímco je Adžárie součástí Gruzie, o Abcházii a Jižní Osetii v současnosti mluvíme jako o de facto státech. Ševardnadze také postupem času obměnil politickou elitu, k moci se tak dostala mladší generace, více realistická a méně zatížená nacionalismem. Celkový projev politiky státu tak byl smířlivější a více ochotný ke kompromisu. Radikálním názorům již nebyla při naplňování politiky státu věnována taková pozornost jako dříve. To je vidět i na tom, že od poloviny 90. let začal být zdůrazňován multietnický charakter země a začala probíhat diskuze o její federalizaci. Bohužel již bylo pozdě. Jak jsem uvedla v teoretické části, čas pracuje ve prospěch de facto států (separatistických regionů). Nicméně jak je napsáno v mé práci, neustále se problematika regionů a uprchlíků využívala jako nástroj populismu, hlavně v rámci předvolební kampaně. Jednání o politickém statusu regionů a návratu uprchlíků tak selhala i díky velké politizaci tématu. Nicméně i udržení statu quo a zabránění vypuknutí konfliktu může být bráno v této situaci jako úspěch. Celkově lze říci, že se Ševardnadze v tomto poučil. Jakékoliv jeho pokusy vyřešit konflikt vojenskými prostředky byly kontraproduktivní. Tbilisi díky tomu ztratilo strategické oblasti, které drželo na území, které si tyto regiony nárokují. Navíc ozbrojené konflikty způsobily i velké ekonomické, a jiné ztráty. Nemluvě o tom, že byly těmito pokusy definitivně rozbity poslední zbytky vzájemné důvěry mezi centrem a regiony. Zvláště pak postup proti civilistům a porušování lidských práv ze strany Gruzínů, což mu ostatně uškodilo i v očích mezinárodního společenství. Nicméně přes všechny problémy provedl zemi neklidným obdobím 90. let a počátku 21. století.

Po roce 1995 mohla v zemi díky jeho politice započít postkonfliktní rekonstrukce, peníze proudily mezi centrem a regiony, a země začala napravovat škody vzniklé z konfliktů počátku 90. let. Nicméně i přes celou řadu proměn politiky v tomto období, k žádné změně základních požadavků mateřského státu ani regionů nedošlo. Své požadavky vnímaly obě strany jako vitální a i díky tomu bylo jakékoliv jednání předem odsouzeno k zániku. Obě strany nadále pokračovaly ve vzájemném osočování, nyní ale již s hlavním cílem získat pro svůj postoj mínění mezinárodního společenství (nebo si jej udržet, jako v případě Gruzie). K tomu se vztahují i strategie regionů a jejich obměna, jak jsem ukázala v teoretické části. Na

druhou stranu Gruzie a regiony spolu často udržovaly vzájemně výhodné styky, zvláště v oblasti nelegální ekonomické činnosti. Navíc pro regiony představovala Ševardnadzeho vláda, v podobě v jaké se vyprofilovala po roce 1995, určitou jistotu, stabilitu a předvídatelnost. Ševardnadze se vzdal užití síly vůči nim, jeho politika byla poměrně racionální a regiony se tak nemusely obávat dalšího konfliktu. To bylo patrné na tom, že vůdci separatistických regionů vnímaly negativně svržení Ševardnadzeho a nástup Saakašviliho. Adžarský vůdce se v tomto případě dokonce postavil za Ševardnadzeho a odmítl uznat novou vládu, díky čemuž musel do exilu. Naopak Ševardnadzeho vláda se mohla díky uklidnění situace konečně plně soustředit na reformování Gruzie, tedy země v tranzici, silně postižené rozpadem SSSR a následnými konflikty.

Zjistila jsem, že za své vlády se Ševardnadze musel potýkat s řadou překážek, jako byl nedostatek společenského konsenzu či vnější zásahy. Nejen že nastoupil k moci v dramatickém období změn a transformace, ale i v těchto snahách byl limitován špatnou vnitropolitickou situací, a to nejen politickou, bezpečnostní či ekonomickou. Rozvoj země tak byl neustále brzděn a Ševardnadze musel hledat kompromisní cesty a brát v potaz zájmy Ruska i Západu v regionu. Právě v případě Moskvy se musel vypořádat s jejím patronátem nad Abcházií a Jižní Osetií, což znamenalo, že jakékoliv snahy o nabytí kontroly nad nimi se setkají se silným ruským odporem. Na druhé straně snášel ruské demonstrace síly, které měly za cíl jej od těchto snah odradit. Jeho politika se tak v řadě případů odvíjela od angažmá Moskvy v regionu a samotné rusko-gruzínské vztahy byly v korelaci se situací v separatistických regionech Gruzie. Ševardnadzeho vláda se musela potýkat i s poměrně velkými výkyvy v ekonomické oblasti. Do roku 1995, i přes veškeré snahy, nemůže být o tržním hospodářství řeč, vzhledem k tomu, že centrální vláda byla téměř nefunkční. A i když následně byla nastartována ekonomická transformace, ještě na počátku 21. století se Gruzie podobala spíše jiné zemi z rozvojového světa. To byl také jeden z motivátorů Ševardnadzeho opozice, která dospěla k závěru, že je potřeba změnit vedení země a nastartovat tak další radikální, nejen ekonomické reformy. To nakonec převládlo jako návod, jak posílit gruzínskou státnost. I díky tomu byl tedy Ševardnadze nakonec shledán opozicí i gruzínskou veřejností osobou nežádoucí.

Hlavním cílem mé práce bylo prozkoumat politická rozhodnutí Eduarda Ševardnadzeho vztahující se k zachování územní integrity Gruzie a jejich reálný vliv na regiony. Naplněním tohoto cíle jsem se pokusila potvrdit či vyvrátit svou hypotézu, že Ševardnadzeho postoje a politika vedly k územní dezintegraci státu a nárůstu animozit mezi centrem a regiony. Na základě své práce, a tedy dosud napsaného jsem zjistila, že svou hypotézu nemohu potvrdit, na místě je ji spíše vyvrátit. Územní dezintegrace státu byla nastartována již za Gamsachudovy vlády a jejich netolerantních politických kroků. Je sice pravda, že se Ševardnadzemu nepodařilo situaci vyřešit a dostat regiony pod kontrolu Tbilisi, nicméně vzhledem k okolnostem to ani nebylo možné. Naopak jeho realistickým cílem mohlo být jen vyvést zemi z ozbrojených konfliktů a do budoucna se jim vyvarovat. Jen tak mohlo být započato s tak potřebnou transformací země. Na druhou stranu musel zabránit opakování případu Jižní Osetie/Abcházie i v případě Adžárie, kdy lze říci, že uspěl. Politická rozhodnutí Ševardnadzeho vlády tak můžeme shrnout spíše pozitivně. Ukončil probíhající konflikty, podařilo se mu zachovat status quo mezi centrem a regiony, započal s transformací země, její demokratizací. Ve všem lze nalézt celou řadu deficitů, ovšem otázkou je, do jaké míry je to jeho vina a do jaké míry jde o souhrn okolností. Nemůžeme zapomínat na žalostnou situaci, ve které se Gruzie nacházela v době, kdy do jejího čela nastoupil Eduard Ševardnadze. A i přesto právě on dokázal položit základy dnešního gruzínského státu.

Seznam použitých zdrojů:

Použitá literatura a prameny:

- Annan, K. (1999). Two Concepts of Sovereignty. *The Economist*. Sept. 18, 1999 (<http://www.economist.com/node/324795>, 15 .4. 2015).
- Baar, V. (2012). O státech a nestátech. Robert Schuster, Rozhovory Mezinárodní politiky. *Mezinárodní politika*. 22. 4. 2012 (<http://www.iir.cz/article/o-statech-a-nestatech>, 19. 3. 2015).
- Bakhtadze, R. (2002). Aslan Abashidze, a Man of Feudal Loyalty and Pride. *Civil.ge*. Dec 21/2002 (<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=2917>, 12. 3. 2015).
- Banerjee, N. (1992). Shevardnadze Struggles as Georgia Threatens to Slide into Civil War. *The Wall Street Journal, Eastern edition*. Sep 3/1992, s. A6 (<http://search.proquest.com/docview/398288564?accountid=14965>, 10. 3. 2015).
- Blakkisrud, H., Kolstø, P. (2012). Dynamics of de facto statehood: the South Caucasian de facto states between secession and sovereignty. *Southeast European and Black Sea Studies*. Vol. 12, No. 2, s. 281–298 (<http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=33&sid=eb401ce0-536f-48e7-abfe-7e2010628f04%40sessionmgr110&hid=125&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZI#db=a9h&AN=75908374>, 14. 4. 2015).
- Bodin, J. (1955). *Six books of commonwealth*. Abridged and translated by M. J. Tooley (Oxford : Basil Blackwell). Book I. Chapter VII. Concerning Sovereignty, s. 25-36.
- Broers, L. (2014). Mirrors to the World: The Claims to Legitimacy and International Recognition of De Facto States in the South Caucasus. *Brown Journal of World Affairs*. May 1/2014, s. 145-160 (<http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=4&sid=eb401ce0-536f-48e7-abfe-7e2010628f04%40sessionmgr110&hid=125&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZI#db=a9h&AN=100570496>, 17. 4. 2015).

Cohen, A. (2004). Shevardnadze's Journey. *Policy Review*. Vol. 124, April 1/2004, s. 1-9 (<http://www.hoover.org/research/shevardnadzes-journey>, 13. 4. 2015).

Darchiashvili, V. (2007). Gruzínsko-abcházský etnický konflikt. In: Šmíd, T., Vaďura V. (eds.): *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury), s. 235-274.

DeTemple, J. E. (2002). Military engagement in the south caucasus. *Joint Force Quarterly*. (29), 65
(<http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=6&sid=eb401ce0-536f-48e7-abfe-7e2010628f04%40sessionmgr110&hid=125&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=a9h&AN=10449966>, 22. 3. 2015).

Devdariani, J. (2003). Developing Abashidze, Georgia's President Raises Stakes. *Euroasia.net*. Nov 13/2003
(<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav111403.shtml>, 19. 3. 2015).

Ditrych, O., Souleimanov, E. (2007). Jižní Kavkaz na křižovatce dějin. *Mezinárodní politika*. 12/2007, s. 4-7 (<http://www.iir.cz/article/mezinarodni-politika-12-2007-ve-stinu-velkeho-kavkazu-a-araratu>, 17. 3. 2015).

Eke, S. (2004). Profile: Aslan Abashidze. *BBC News*. May 4/2004
(<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3683629.stm>, 10. 3. 2015).

Fearon J., Laitin D., (2006). *Georgia*. (Stanford University, Department of Political Science: Research Project).

Harris, P. (1999). Karabakhis preside over an uneasy truce. *Jane's Intelligence Review*. Sep 1/1999
(<http://search.proquest.com/docview/198204479/EF5BCC7FA74C43BFPQ/8?accountid=14965>, 2. 4. 2015).

Hobbes, T. (1941). *Leviathan neboli o podstatě, zřízení a moci státu církevního a občanského* (Praha : Melantrich).

Hoch, T., Baar, V., Kopeček, V. (2010). Podmínky demokratizace v de facto státech: případová studie Abcházie. *Středoevropské politické studie*. 4/XII/2010 (www.cepsr.com/dwnld/hoch-baar-kopecek20100403.pdf, 16. 4. 2015).

Chazan, G. (2002). Putin endorses U.S. plan to assist georgian military. *The Wall Street Journal, Eastern Edition*. Mar 4/2002, s. A12 (<http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=10&sid=eb401ce0-536f-48e7-abfe-7e2010628f04%40sessionmgr110&hid=125&bdata=Jmxhbm9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=a9h&AN=6317754>, 21. 3. 2015).

Christophe, B. (2005). *From Hybrid Regime to Hybrid Capitalism? The Political Economy of Georgia under Eduard Shevardnadze* (University of Paisley: Center for Contemporary European Studies, Conference paper for the conference Varieties of capitalism in post-communist countries), (<http://georgica.tsu.edu.ge/?p=209>, 26. 3. 2015).

Jones, S. F. (2000). Democracy from Below? Interest Groups in Georgian Society. *Slavic Review*. Vol. 59, No. 1, s. 42-73 (<http://www.jstor.org/stable/2696904>, 13. 3. 2015).

Kanašvili, G., Souleimanov, E., Šmíd, T. (2010). *Gruzie po revoluci růží: vzestup a pád Micheila Saakašviliho*. In: Acta Universitatis Carolinae. Studia Territoria 2 (Praha: Karolinum), s. 29-45.

King, C. (2001). The Benefits of Ethnic War: Understanding Eurasia's Unrecognized States. *World Politics*. Vol. 53, No. 4, s. 524-552 (<http://www.jstor.org/stable/25054164>, 11. 3. 2015).

Kriz, Z., Shevchuk, Z. (2009). GEORGIA ON THE WAY TO NATO AFTER THE RUSSIAN-GEORGIAN ARMED CONFLICT IN 2008. *Univerzita obrany. Ústav strategických studií. Obrana a strategie*. 2009(1), 101-115,169 (<http://search.proquest.com/docview/1011330502/1760750216BE4C02PQ/1?accountid=14965>, 10. 3. 2015).

Kuranian, A. (2005). Gruzie druhý rok po „Revoluci růží“. *Mezinárodní politika*. 5/2005, s. 18-21 (<http://www.iir.cz/article/mezinarodni-politika-5-2005-prime-zahranicni-investice>, 8. 3. 2015).

Lotspeich, R. (1995). Crime in the Transition Economies. *Europe-Asia Studies*. Vol. 47, No. 4, s. 555-589 (<http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=13&sid=eb401ce0-536f-48e7-abfe-7e2010628f04%40sessionmgr110&hid=125&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZI#db=bth&AN=9507240734>, 17. 3. 2015).

Pavlíček, V. (1999). Suverenita v procesu integrace (Retrospektiva a perspektiva). In: Pavlíček, V. (ed.). *Suverenita a evropská integrace: k ústavněprávním souvislostem vstupu České republiky do Evropské Unie* (Praha: Vodnář), s. 9-47.

Pavlíček, V. (2000). Ústavní princip suverenity a evropská integrace. In: *Europeizace národních právních řádů: soubor příspěvků přednesených na Symposiu o rozšiřování Evropské unie ve dnech 15. - 17. 11. 1999 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy* (Praha : Univerzita Karlova), s. 40-49.

Remešová, O. (2014). O státech nestátech: Klasifikace slabé státnosti. *Global Politics* (<http://www.globalpolitics.cz/clanky/o-statech-nestatech-klasifikace-slabe-statnosti>, 21. 3. 2015).

Riegl, M. (2010). Terminologie kvazistátů. *Acta Politologica*. Vol. 2, No. 1, s. 57-71 (www.acpo.fsv.cuni.cz/ACPOENG-17-version1-Riegl_02_01_merged.pdf, 20. 3. 2015).

Riegl, M. (2012). Mezinárodně neuznané státy: typologie, mýty a realita. *Mezinárodní politika*. 4/2012 (<http://www.iir.cz/article/mezinarodne-neuznane-staty-typologie-myty-a-realita>, 18. 3. 2015).

Rosett, C. (1994). Gamsakhurdia, deposed president of Georgia, is reported to be dead. *The Wall Street Journal, Eastern edition*. Jan 6/1994, s. A7 (<http://search.proquest.com/docview/398411538/3CD54F298AD64A05PQ/1?accountid=14965>, 27. 2. 2015).

- Savchuk, K. A. (2013). КРУГЛЫЙ СТОЛ «ФРАГМЕНТАЦИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА». *Russian Juridical Journal/Rossiiskij Juridiceskij Zurnal*. Nov 1/2013 (<http://web.a.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=6&sid=4003cc64-192e-4766-9617-a7b0944036c6%40sessionmgr4002&hid=4101&bdata=Jmxhbm9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=a9h&AN=91852375>, 17. 4. 2015).
- Souleimanov, E. (2004). Bezpečnostní situace Gruzie po prezidentských volbách. *Mezinárodní politika*. 5/2004, s. 17-20 (<http://www.iir.cz/en/article/mezinarodni-politika-5-2004-odlozene-staty>, 10. 3. 2015).
- Souleimanov, E., Hoch, T. (2012). *Role Ruska v konfliktech a oficiálních mírových procesech v Abcházii a Jižní Osetii v letech 1991-2008*. (Praha: Auditorium).
- Stanislawski, B. H. (ed.) (2008). Para-States, Quasi-States, and Black Spots: Perhaps Not States, but Not "Ungoverned Territories," Either. *International Studies Review*. Vol. 10, No. 2, s. 366-396 (<http://www.jstor.org/stable/25481982>, 8. 3. 2015).
- Suny, R. G. (1999-2000). The Politics of Identities in Post-Soviet Eurasia. *International Security*. Vol. 24, No. 3, s. 139-178 (<http://www.jstor.org/stable/2539308>, 10. 3. 2015).
- Süslü, Z. (2006). Georgia at a Glance; Abkhazian and South Ossetian Conflict. *IBSU International Refereed Multi-disciplinary Scientific Journal*. 1/2006, s. 103-107 (<http://search.proquest.com/docview/921611430?accountid=14965>, 2. 3. 2015).
- Tishkov, V. (1999). Ethnic Conflicts in the Former USSR: The Use and Misuse of Typologies and Data. *Journal of Peace Research*. Vol. 36, No. 5, s. 571-591 (<http://www.jstor.org/stable/424534>, 16. 3. 2015).
- Toal, G., O'Loughlin, J. (2014). How people in South Ossetia, Abkhazia and Transnistria feel about annexation by Russia. *The Washington Post*. March 20/2014 (<http://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2014/03/20/how-people-in-south-ossetia-abkhazia-and-transnistria-feel-about-annexation-by-russia/>, 28. 2. 2015).

- Trávníčková, Z. (2012). O státnosti a uznání státu v mezinárodním právu. *Mezinárodní politika*. 4/2012 (<http://www.iir.cz/article/o-statnosti-a-uznani-statu-v-mezinarodnim-pravu>, 20. 3. 2015).
- Tsikhelashvili, K. (2012). *The Economic Transformation of Georgia in its 20 Years of Independence* (Tbilisi: European Initiative – Liberal Academy Tbilisi), (www.ei-lat.ge/images/doc/the%20economic%20transformation%20of%20georgia%20-%2020%20years%20of%20independence%20eng.pdf, 10. 3. 2015).
- Urushadze, L. Z. (2008). Zviad Gamsakhurdia - the first President of Georgia. *Internet Archive*. 11. 6. 2008 (<https://archive.org/details/ZviadGamsakhurdia-TheFirstPresidentOfGeorgia>, 6. 3. 2015).
- Vidmar, J. (2012). Explaining the legal effects of recognition. *International and Comparative Law Quarterly*. Vol. 61/No. 02, s. 361–387 (<http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=8600951&fileId=S0020589312000164>, 21. 3. 2015).
- Wasielowski, P. G., Wooster, H. T. (2000). Conflict in the post-soviet world: Implications for the future. *Marine Corps Gazette*. 84(2), 67-71 (<http://search.proquest.com/docview/221445485?accountid=14965>, 3. 3. 2015).
- Williams, M. (1996). Rethinking Sovereignty. In: Kofman, E., Youngs, G. (eds.). *Globalization: Theory and Practice* (New York: Pinter), s. 109-122.
- Worster, W. (2010). *Sovereignty Two competing theories of state recognition* (http://www.exploringgeopolitics.org/publication_worster_william_sovereignty_constitutive_declaratory_statehood_recognition_legal_view_international_law_court_justice_montevideo_genocide_convention/, 3. 4. 2015).
- Yalçın, S. (2011). Georgian Foreign Policy after the August 2008 War. *Karadeniz Arastirmalari*. 31/2011, s. 1-16 (<http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=25&sid=eb401ce0-536f-48e7-abfe-7e2010628f04%40sessionmgr110&hid=125&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=e5h&AN=80162429>, 1. 3. 2015).

Internetové zdroje:

BBC News. *Abkhazia online* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18175394>, 10. 3. 2015).

BBC News. *Abkhazia profile – Overview* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18175030>, 10. 3. 2015).

BBC News. *Regions and Territories: Ajaria* (http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/3520322.stm, 10. 3. 2015).

BBC News. *South Ossetia profile – Facts* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18269214>, 5. 3. 2015).

BBC News. *South Ossetia profile – Leaders* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18269215>, 4. 3. 2015).

BBC News. *South Ossetia profile – Overview* (<http://www.bbc.com/news/world-europe-18269210>, 10. 3. 2015).

BusinessInfo.cz. *Gruzie: Ekonomická charakteristika země* (<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/gruzie-ekonomicka-charakteristika-zeme-18995.html#sec3>, 28. 3. 2015).

CEC: Election Administration of Georgia. *Georgia – History of elections. 1990-2010* (<http://www.cesko.ge/uploads/other/9/9078.pdf>, 7.3.2015).

Country Studies. *Gamsakhurdia's Ouster and Its Aftermath* (<http://countrystudies.us/georgia/53.htm>, 15. 3. 2015).

Country Studies. *Government and Politics* (<http://countrystudies.us/georgia/50.htm>, 1. 3. 2015).

Country Studies. *The Military Council* (<http://countrystudies.us/georgia/18.htm>, 14. 3. 2015).

Country Studies. *The Rise of Gamsakhurdia* (<http://countrystudies.us/georgia/16.htm>, 1. 3. 2015).

Country Studies. *The Soviet and Gamsakhurdia Periods*

(<http://countrystudies.us/georgia/65.htm>, 7. 3. 2015).

Country Studies. *The Struggle for Control* (<http://countrystudies.us/georgia/17.htm>,

14. 3. 2015).

Český rozhlas Plus. *Eduard Ševardnadze – muž, který zbavil Evropu „rovnováhy strachu“* (http://www.rozhlas.cz/plus/portrety/_zprava/eduard-sevardnadze-muz-ktery-zbavil-evropu-rovnovahy-strachu--1395306, 23. 3. 2015).

Encyclopaedia Britannica. *Abkhazia*

(<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1358/Abkhazia>, 28. 2. 2015).

Encyclopaedia Britannica. *Ajaria*

(<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/11243/Ajaria>, 28. 2. 2015).

Encyclopaedia Britannica. *Eduard Shevardnadze*

(<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/540191/Eduard-Shevardnadze>, 27.2.2015).

Encyclopaedia Britannica. *South Ossetia*

(<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/556319/South-Ossetia>, 3. 3. 2015).

ESI: European Stability Initiative. *A failing state*

(http://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=322&debate_ID=3&slide_ID=11, 23.3.2015).

GlobalSecurity.org. *Military. Abkhazia*

(<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/abkhazia.htm>, 3. 3. 2015).

GlobalSecurity.org. *Military. Abkhazia – Background*

(<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/abkhazia-2.htm>, 3. 3. 2015).

GlobalSecurity.org. *Independent Abkhazia*

(<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/abkhazia-4.htm>, 27. 2. 2015).

GlobalSecurity.org. *Military. South Ossetia*

(<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/south-ossetia.htm>, 27. 2. 2015).

GlobalSecurity.org. *Military. South Ossetia – Background*

(<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/south-ossetia-3.htm>, 28. 2. 2015).

Government of Autonomous Republic of Adjara. Citizen's portal. *About Adjara*

(<http://www.ajara.gov.ge/eng/?page=about>, 15. 3. 2015).

Government of Georgia. *About Georgia*

(http://government.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=193, 26. 2. 2015).

Human Rights Watch. *BLOODSHED IN THE CAUCASUS. Violations of*

Humanitarian Law and Human Rights in the Georgia-South Ossetia Conflict

(<http://www.hrw.org/reports/pdfs/g/georgia/georgia.923/georgia923full.pdf>, 4. 3. 2015).

Charta Organizace spojených národů a Statut mezinárodního soudního dvora, ke stažení na: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/>.

International Crisis Group. *Abkhazia: Ways Forward. ICG Europe Report N°179*

(<http://www.crisisgroup.org/en/regions/europe/south-caucasus/georgia/179-abkhazia-ways-forward.aspx>, 28. 2. 2015).

International Crisis Group. *Georgia: Avoiding War in South Ossetia. ICG Europe Report N°159*

([http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/159_georgia_avoiding_war_in_south_ossetia.pdf](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/europe/159_georgia_avoiding_war_in_south_ossetia.pdf), 27. 2. 2015).

International Crisis Group. *Georgia: What Now? ICG Europe Report N°151*

(<http://www.crisisgroup.org/en/regions/europe/south-caucasus/georgia/151-georgia-what-now.aspx>, 28. 2. 2015).

International Crisis Group. *Georgia's South Ossetia Conflict: Make Haste Slowly. ICG Europe Report N°183*

(http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/183_georgia_s_south_ossetia_conflict_make_haste_slowly.ashx, 27. 2. 2015).

Ministerstvo zahraničních věcí ČR. *Gruzie. Vnitropolitická charakteristika*

(http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asie/gruzie/politika/vnitropoliticka_characteristika.html, 2. 3. 2015).

Ministry of Foreign Affairs Republic of Abkhazia. *Overview*
(<http://mfaapsny.org/en/apsny/overview.php>, 19. 3. 2015).

Newsweek. *An eye to the future..*

(<http://search.proquest.com/docview/214035996/F9BE48271C484ED9PQ/7?accountid=14965>, 8. 3. 2015).

Общественная комиссия. *Акт провозглашения независимости Республики Южная Осетия* (<http://www.osetinfo.ru/conf901>, 15. 2. 2015).

Organization of American States. *Multilateral Treaties - Montevideo Convention on Rights and Duties of States* (<http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-40.html>, 2. 4. 2015).

Президент Республики Южная Осетия. *Конституция*
(<http://presidentruo.org/?cat=14>, 6. 3. 2015).

Президент Республики Южная Осетия. *Республика*
(<http://presidentruo.org/?cat=14>, 6. 3. 2015).

The Economist. *Edward Shevardnadze* (<http://www.economist.com/node/852569>, 1.3.2015).

U.S. Department of State. *Georgia (11/98)*
(<http://www.state.gov/outofdate/bgn/georgia/14483.htm>, 20. 3. 2015).

UNHCR: Refworld. *Chronology for Ossetians (South) in Georgia*
(<http://www.refworld.org/docid/469f388dc.html>, 11. 3. 2015).

UNDP. *National Human Development Report Georgia, 2000*
(http://www.hdr.undp.org/sites/default/files/georgia_2000_en.pdf, 25. 3. 2015).

UNOMIG: United Nations Observer Mission in Georgia. *Georgia - UNOMIG – Background*
(<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unomig/background.html>, 25. 2. 2015).

UNOMIG: United Nations Observer Mission in Georgia. *Georgia - UNOMIG – Mandate* (<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unomig/mandate.html>, 1. 3. 2015).

Your Dictionary. *Eduard Amvrosevich Shevardnadze Facts* (<http://biography.yourdictionary.com/eduard-amvrosevich-shevardnadze>, 12. 3. 2015).

Seznam použitých zkratk:

ASSR – Autonomní sovětská socialistická republika

CEE – Středovýchodní Evropa

CUG – Gruzínská občanská unie

ČSFR – Česká a Slovenská federativní republika

EU – Evropská unie

GSSR – Gruzínská sovětská socialistická republika

KGB – Výbor státní bezpečnosti

KSSS – Komunistická strana Sovětského svazu

MMF – Mezinárodní měnový fond

NATO – Severoatlantická aliance

OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

OSN – Organizace spojených národů

RB OSN – Rada bezpečnosti OSN

SFRJ – Socialistická federativní republika Jugoslávie

SKK – Smíšená kontrolní komise

SNS – Společenství nezávislých států

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

UNDP – Rozvojový program OSN

UNOMIG – Pozorovatelská mise OSN v Gruzii

USA – Spojené státy americké

USD – Americký dolar

Resumé

The main purpose of this thesis is to explore the political decisions of Eduard Shevardnadze related to maintaining the territorial integrity of Georgia and their real impact to the regions. Georgia in the period of Eduard Shevardnadze's government went through a very difficult period of political, economic and social transformation. This period represented many of Shevardnadze's political challenges, both national policy and foreign. One of the key challenges of national policy was maintaining the territorial integrity of Georgia, in the face of separatism in the regions. The most pressing issues of the conflict between Tbilisi and these regions were on one hand the question of refugees and on the other hand, the question of the political status of Abkhazia and South Ossetia. These two current de facto states do not want to compromise on their demands for full independence. In Shevardnadze's policy can be found a wide range of deficits, but to a considerable extent this is a constellation of circumstances. We can not forget the deplorable situation in which Georgia found itself at the time of the onset of Shevardnadze. Nevertheless it was he, who was able to lay the foundations for today's Georgian state.